

**Ethica Amoris, Sive Theologia Sanctorum, Magni
Praesertim Augustini, Et Thomae Aquinatis**

Circa Universam Amoris & Morum Doctrinam, Adversus Novitias Opiniones
Strenuè propugnata, Et In Materiis Principaliter Hodie Controversis
Fundamentaliter discussa

De Sacramentis In Genere Et Specie - Libros Octo Complectens

Henricus, de Sancto Ignatio

Leodii, 1709

Pars Secunda. De Sacramento Matrimonii.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73212](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73212)

CAPUT XXIII.

Matrimonium jungendi non sunt, qui Christiana fidei rudimenta ignorant.

misaria dirigerentur: qui nonnulli causis in partibus verificatis, tunc demum Apostolica auctoritate dispensarent. At saepe videmus, SS. Pontificum pro-priam ex delegatorum Judicium imperitia, aut incuria, via suo sine frustrari, ut quod ad boni communi edificationem salubriter conspiciamus insitutum, id ad certam perniciem atque destructionem detorqueatur. Ecce quot ex capitibus periculosum est, media dispensatione, matrimonium inire. Præter d'ca tamen, aliud est periculum, videlicet perjuri, dum illi, quibuscum est dispensandum, jurare jubentur veritatem narratorum in Rescripto Pontificio; quæ tamen plerumque non habent locum in istis determinatis personis, ad quas Rescriptum dirigitur. Neque enim formulæ Rescriptorum expediuntur post causæ expressionem earum nomine factam; sed jam pridem determinatae sunt in Congregationibus tam exiguo numero, ut difficile sit eas congruere tam multis personis, quæ dispensationem petunt.

CAPUT XXII.

Quam multis ex capitibus impetrata dispensationes matrimoniales frequentè invalidæ sint, & quanam ab Oratoribus exprimenda sint, ut dispensatio valeat.

102 **D**uo ista puncta fuis deducta, explicata, & probata vide to. 2. l. 1. de Legibus cap. 34. per totum.

Sic enim præscribit Rituale Romanum. Sic e- 103
Stiam S. Carolus in Concilio Mediol. V. nec-
non in Instructionibus. Et ratio est, quia ea my-
steria, in tali ætate, ut plurimum culpabiliter ig-
norantur; eaque proinde ignorantes, ratione istius
culpæ (utpote gravis) dispositi non sunt ad Sa-
cramentum Matrimonii dignè suscipiendum.

Maximè cum ex indigna susceptione illius se- 104
cutura sint ingentia mala, tum ipsis, tum proli-
bus, tum familiæ. Ipsi, quia non recipient gra-
tiam, quæ suam in matrimonio salutem operen-
tur. Proliibus, quia eas nec instruere, nec chris-
tiane educare poterunt; adeoque non enutrient
ad salutem, sed ad damnationem. Familiæ, quia
nec eam christianè gubernabunt, gratiâ illi desti-
tuti.

Ideo Parochi pro viribus obfistere debent, ne 105
hoc Sacramentum indignè suscipiatur, nisi neces-
sitas contrahendi tanta sit, ut sacrilegæ illius sus-
ceptioni, malique inde oriundis præponderet.
Quod quia rarissimum, facile sibi persuadere non
debent.

PARS SECUNDA.

DE SACRAMENTO MATRIMONII

CAPUT I.

Matrimonii essentia & institutio.

Matrimonium est legitima conjunctio mar-
italis viri & femine, individuum vita
societatem retinens. Dicitur 1.º legiti-
ma, id est absque ullo impedimento Ca-
nonico. 2.º maritalis, id est quæ vir conjungi-
tur ut maritus, femina ut uxor. 3.º indivi-
duam, id est inseparabilem usque ad mortem. Et
ratio est, quia cum Matrimonium ordinetur ad
generationem, educationemque proles, & ad mu-
tua auxilia sibi invicem totâ vitâ præstanda: ut-
que adeo inseparabilis esse debet conjugii societas,
ut, relicta patre & matre, vir & uxor invicem
debeant inseparabiliter adherere, ut se invicem
adjuvent, tam in prolium generatione & educa-
tione, quam in mutuis obsequiis, ad vitæ incom-
moda facilius portanda, & sustentandam senectu-
tis imbecillitatem.

2. Matrimonium à Deo in ipso mundi exordio in-
stitutum esse, patet ex dictis in præluo ad cap.
1. primæ partis. Et quamvis aliquibus videatur
tunc institutum, quando Deus Protoparentibus
dixit: *crescite & multiplicamini*. Quod & vitium est
S. Thomæ juniori. Alii tamen probabiliter sentent,
verbis illis solam datam ipsis, jam conjugatis,
à Deo benedictionem, sicut & per eadem bellis
data est. Tunc verò institutum aiunt Matrimo-
nium, quando Adam, inspirante Deo, dixit:
Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.
Quamobrem reliquit homo patrem & matrem,
& adheret uxori suæ, & erunt duo in carne una.
Ita S. Augustinus l. 1. contra 2. epist. Pelag. c. 5.

agens, à Deo nuptias esse institutas tunc, quando di-
xit: *Aut est: propterea relinquet homo patrem, &c.* Id
enim non tam ipse Adam dixit, quam Deus per A-
dam, ut significat Christus Matth. 19. verba illa
referens, nec Adæ, sed Deo attribuens, cum ex
illis concludit: *quod ergo Deus conjunxit, homo
non separet.*

Et ab initio quidem Matrimonium fuit magnum 3
Sacramentum in Christo & Ecclesia, ut loquitur
Apostolus Ephel. 5. quia ab initio fuit signum re-
presentativum conjunctionis Christi cum Eccle-
sia, in utro Virginis inchoatæ per Incarnationem,
& in cruce (tamquam in thalamo amoris) con-
summata per pretiosissimi sanguinis ipsius effusio-
nem. Descendens quippe de caelis quodammodo
dereliquit Patrem, in caelis existentem; & in ter-
ris, Synagogam Matrem suam deseruit (juxta
illud Hierem. 12. *reliqui domum meam, & di-
misi hereditatem meam*) & adheruit Ecclesiæ Spon-
sæ suæ, ipsique adheret *omnibus diebus, usque
ad consummationem sæculi*, prout dicit Matth. ult.
Similiter Ecclesia reliquit patrem, diabolum, &
matrem, gentilitatem, ut Sponsa suo Christo ad-
hæretet.

Ab initio proinde Matrimonium Adami cum 4
Eva magnum fuit Sacramentum: quia significa-
tivum magnæ conjunctionis, & *Sacramenti Amo-
ris*, scilicet Matrimonii Christi cum Ecclesia;
quæ cum vera sit Sponsa Christi, quisquis amat
Christum, amare debet Ecclesiam, nec esse po-
test amator & venerator Christi, nisi sit & Eccle-

fiæ. Quæ causa est Augustino conc. 2. in Pfal. 88. dicendi: *amemus Dominum Deum nostrum, amemus Ecclesiam ejus; illum sicut Patrem, istam sicut Matrem. Matrimonium hoc magna charitate compaginatur. Nemo offendit unum, & promeretur alterum. Nemo dicat: etsi in parte Donati (seu Lutheri vel Calvinii) sum, Deum tamen colo, & venero. Quid prodest, si Dominum confiteris, Deum honoras, ipsum prædicas, Filium ejus agnoscis sedentem ad dexteram Patris, & blasphemias Ecclesiam ejus? Quid tibi prodest venerari Patrem, qui offensam vindicat Matrem?*

5 Cæterum etiam matrimonium ab initio (largiore sensu dicto) fuit Sacramentum, & Magister l. 4. dist. 26. dicit, quod *Matrimonii Sacramentum ante peccatum legitur institutum à Domino, non ad remedium, sed ad officium* (quod absque cogente fundamento Vasquez de matrim. disp. 21. c. 1. & seqq. notat, tamquam fidei contrarium) hoc saltem certum est, quod ante Christi adventum, gratiam ex opere operato non conferebat, uti confert in nova lege. In qua Christus ipsum elevavit ad dignitatem Evangelici Sacramenti. Quod enim verè sit Sacramentum novæ legis, fide certum est; quia definitum est in Tridentino sess. 24. c. 1. & can. 1. his verbis: *siquis dixerit, Matrimonium non esse verè & propriè unum ex septem Legis Evangelicæ Sacramentis, à Christo Domino institutum; sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre, anathema sit.*

CAPUT II.

Matrimonium est verè & propriè novæ legis Sacramentum.

6 Illud enim inter novæ legis Sacramenta anniversarium, Sancti Patres nostri, Concilia, & universalis Ecclesie Traditio semper docuerunt, ait Tridentinum cap. 1. citato. Id denique (ut paulò antè dixit) Paulus Apostolus innuit, dicens: *viri diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam... mox subjungens: Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico, in Christo & Ecclesia. Hoc etiam Apostoli loco Florentinum utitur in Decreto Eugenii, his verbis: septimum est Sacramentum Matrimonii, quia est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia, secundum Apostolum, &c.*

7 Et idè locum istum Apostoli prorsus inefficacem existimare non debent Catholici; cum eo uti sint Patres Florentini ac Tridentini. Et merito: quia licet Apostolus ibi ex parte loquatur de matrimonio Protapatentum, imò etiam de matrimonio Gentilium, præcipuè tamen de matrimonio Christianorum, ut patet ex subjecto & fine descriptionis ipsius. Ibi namque fidelibus scribit, finisque descriptionis ipsius est hortari Ephesios conjugatos, ut se invicem diligant, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Et ut ad id efficaciter hortetur, dicit, matrimonium ipsorum esse Sacramentum magnum, quia significat conjunctionem Christi cum Ecclesia. Est autem duplex conjunctio Christi cum Ecclesia: una per naturæ conformitatem, quæ facta est per Incarnationem. Altera per gratiam & charitatem, quæ Christus ut Sponsus, Ecclesie ut Sponsa suæ, archetissimo dilectionis nexu connectitur. Utramque hanc conjunctionem Christi cum Ecclesia representat matrimonium Christianorum, ratione duplicis unionis, quæ in ipso reperitur. Quarum una est civilis & naturalis, orta ex contractu, per quam representatur prior unio Christi cum Ecclesia; & ista representatio reperitur etiam in matrimonio Gentilium. Altera, per quam posterior conjunctio significatur, est spiritualis, quæ oritur ex gratia Sacramenti, quæ cum sit gratia

dilectionis & charitatis conjugalis, de ea, utpote maximè faciente ad propositum ipsius, maximè loquitur Apostolus. Matrimonium proinde Christianorum & Sacramentum est repræsentativè, in quantum repræsentat duplicem illam conjunctionem Christi cum Ecclesia: & Sacramentum est verè & propriè, in quantum confert gratiam conjugalis istius dilectionis, quæ Christiani conjuges se invicem diligere debent, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Quam gratiam per matrimonium Christianorum conferri amplius significat & explicat 1. Timothy. 2. ubi innuit, per Matrimonii Sacramentum quatuor gratiæ dona conjugibus necessaria conferri. 1. gratiam fidei, seu fidelitatis. 2. gratiam dilectionis. 3. gratiam sanctificationis, ut sciant vas suum possidere in sanctificatione & honore. 4. gratiam sobrietatis, quæ libidinem & concupiscentiam reprimat, & ad debitum modum reducant. De Christiana quippe conjugata dicit, quod *salvabitur per filiorum generationem, si permanent in fide, dilectione, & sanctificatione, cum sobrietate.* Quasi dicitur, quod in co statu salva fiet, si permanent in illis donis, quæ in matrimonii celebratione accipiunt.

Quod autem Tridentinum loco citato addit, 8 Concilia, Patres, & Traditionem semper annuerunt Matrimonium inter novæ legis Sacramenta, constat imprimis ex Concilio Florentino in Decreto unionis Armenorum, ubi septem novæ legis Sacramenta recensentur, & inter illa Matrimonium numeratur. Deinde Concilium Constantinense, in condemnatione Joannis Hus, ipsum cum sequacibus damnat, quod septem Ecclesie Sacramenta fideliter non constituitur.

Quod ad Patres attinet, Traditionemque, Ambrosius l. 1. de Abraham c. 7. dicit, *eam, qui conjugii thorum polluit, Sacramenti celestis amittere consortium.* Cyrillus noster Alexandrinus l. 2. Joann. c. 22. vocat nuptias sanctas, atque Christum suâ institutione sanctificasse principium natiuitatis nostræ, & in ipsis nuptiis præparasse gratiam hominibus nascituris. Idem habet S. Leo epist. 92. Augustinus l. de fid. & oper. c. 7. in Ecclesia nuptiarum non solum vinculum, verum etiam Sacramentum, ita commendatur, ut non liceat viro uxorem suam alteri tradere. Et lib. de bono conjug. c. 18. in nostrarum nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quam secunditas veri. Et ibidem c. 7. matrimonii Christiani, præ matrimonio Gentilium, indissolubilitatem probat ex eo quod illud, non istud, sit Sacramentum. Et cap. 24. sicut & lib. de nuptiis & concupis. c. 10. eodem modo de Matrimonio loquitur, ac de Baptismo & Ordine, quoad Sacramenti rationem. Et tr. 9. in Joan. *Dominus invitatus venit ad nuptias, ut conjugatis castitas firmaretur, & consensu Sacramentum nuptiarum.*

Denique (paribus omis) Lucius III. cap. ad 10. abolendam extr. de hæreticis Matrimonium inter cætera Ecclesie Sacramenta recensit, anathema dicens *is qui de Sacramento corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi, vel de Baptismo, seu de peccatorum confessione, Matrimonio, vel reliquis Ecclesiasticis Sacramentis aliter sentire aut docere non metuit, quam sacrosancta Romana Ecclesia prædicat & observat.*

His accedit perpetuus Ecclesie Orientalis cum 11 Occidentali quoad hoc consensus, ut constat ex Florentino, & censura Hieremie Patriarchæ Constantinopolitani c. 7. Orientales namque, seu Græci, etsi ab annis 800. schismatici, tenent septenarium Sacramentorum numerum, sicut Latini. In quem numerum si non consentirent ante schisma, non consentirent nunc. Neque enim in hoc puncto ad Latinos accedere voluissent, nisi perpetua Ecclesie Græcæ, sicut & Latine traditio

ditio septenarium illum numerum docuisset.

12 Accedit & ratio: congruebat enim legi gratiæ, ut matrimonium elevaretur in Sacramentum, quo gratia conjugibus præstaretur ad mutuam inter se dilectionem, ad sanctum conjugii utrumque, ad piam filiorum educationem, ad rectam familiæ administrationem, & onera matrimonii constanter sustinenda.

13 Sed quandomam (inquies) Matrimonii Sacramentum Christus instituit? Res incerta est. Nonnulli putant, quando Joan. 2. in Cana Galilææ nuptias suâ præsentia honoravit. Tunc enim nuptias sanctificavit, usque benedixit, ut Ephesini Patres affirmant. Alii censent id factum Matth. 19. quando Christus confirmavit primam matrimonii institutionem, majoremque ipsi quam antè tribuit indissolubilitatem. Alii denique post resurrectionem, quando discipulis frequenter apprensus, multa cum ipsis locutus est de regno Dei, deque pertinentibus ad Ecclesiæ regimen. Quo etiam tempore Pœnitentiæ Sacramentum instituit Joan. 20. Ex tribus hæc sententiis, secunda est probabilior. Tum quia ex verbis Christi Matth. 19. *quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*, Tridentinum colligit, Christum instituisse hoc Sacramentum. Tum quia major indissolubilitas, quam Christus tunc matrimonio tribuit (excluso libello repudiij, Judæis antè concessio) provenit ex ratione Sacramenti, uti dicitur in cap. *gaudemus* de divortijs.

CAPUT III.

Eadem est materia & forma Sacramenti Matrimonii, quæ contractus matrimonij. Verba proinde Sacerdotis: ego vos in matrimonium conjungo, &c. non sunt forma substantialis Sacramenti Matrimonij.

14 Probatur, quia ipsummet matrimonij contractum Christus elevavit in Sacramentum. Neque ex Scriptura vel Traditione habemus, aliam esse materiam & formam ipsius in esse Sacramenti, quam in esse contractus. Hinc

15 Collige 1°. quod sicut contractus, sic Sacramenti Matrimonij materia remota sunt personæ, seu corpora contrahentium: proxima, traditio eorum, seu verba vel signa, quibus ea traditio fit: forma denique, mutua acceptatio istius mutue traditionis, seu verba vel signa eam significantia.

16 Ad cujus intelligentiam, observandum quoddam verba ista: *accipio te in meam, accipio te in meum*, duplicem significant consensum. Primum in mutuum corporum traditionem. Secundum in mutuum istius traditionis acceptationem. Quatenus ergo significant consensum mutuum in traditionem, habent rationem materiæ proximæ. Quatenus verò significant consensum mutuum in acceptationem, habent rationem formæ, juxta illud S. Thomæ in 4. dist. 26. q. 2. a. 1. ad 1. *verba quibus consensus matrimonialis exprimitur, sunt forma hujus Sacramenti; non autem benedictio Sacerdotis, quæ est quoddam sacramentale.*

17 Scio Melchiorum Canum, Estium, Sylvium, aliosque Theologos non contemnendæ autoritatis aliter censere de forma hujus Sacramenti, & dicere, hujus Sacramenti formam non esse dicta verba conjugum, sed verba Sacerdotis: *ego vos in matrimonium conjungo, &c.* Verum in contrarium faciunt argumenta sequentia: 1°. quia verba ista Sacerdotis non esse formam, ex S. Thomæ proximè audivimus. Quod & S. Doctor repetit dist. 28. q. 1. a. 3. in corp. & ad 1. post Magistrum Sentent. ibidem §. *præmissæ autem*, ubi sic: *In*

hujus Sacramenti celebratione, sicut in aliis, quædam sunt pertinentia ad substantiam Sacramenti, ut consensus de presenti (qui solus sufficit ad contrahendum matrimonium) quædam verò pertinent ad decorem & solemnitatem Sacramenti, ut.... Sacerdotis benedictio. Magistro, & S. Thomæ concinuit S. Bonaventura, Scotus, & longè maxima Scholasticorum Veterum & Modernorum pars, ita ut opposita paucorum sit, nec satis fundata, ut videbitur.

2°. nulla forma verbalis est de substantia hujus Sacramenti, prout est de substantia aliorum Sacramentorum (aliàs Ecclesiæ certa aliqua verba præscripsit, saltem pro tota Ecclesiæ Latina; sicut pro aliis præscripsit Sacramentis: hoc autem non fecit. Imò verba proferenda à Sacerdote reliquit dispositioni cujusque Provinciæ, ut proximè videbimus) ergo verba illa Sacerdotis: *ego vos in matrimonium conjungo*, &c. non sunt forma substantialis hujus Sacramenti, sicut verba Sacerdotis in aliis Sacramentis sunt eorum forma substantialis. Aliàs iisdem illis verbis, ex præscripto Ecclesiæ, Sacerdotes omnes uterentur, saltem in Ecclesiæ Latina; sicut iisdem verbis, ex præscripto Ecclesiæ, omnes Latini Sacerdotes utuntur pro forma aliorum Sacramentorum. Non iisdem autem verbis omnes Latini Sacerdotes, nec omnes Ecclesiæ Latinae utuntur, prout ipsummet Tridentinum innuit sess. 24. c. 1. de reform. matrim. ibi: *Parochus... vel dicat: ego vos in matrimonium conjungo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: vel aliis utatur verbis, juxta receptam uniuscujusque Provinciæ morem.* Testaturque Sotus in 4. dist. 26. q. 2. a. 2. argum. 4. in nonnullis Ecclesiis Parochos dicere: *ego vos sponso, & Sacramentum confirmo.* Alios alibi: *quod Deus conjunxit, homo non separet.* Alios aliter.

3°. S. Congregatio Concilii Tridentini die 2. Martii 1580. proposito sibi hac de re dubio, censuit illa verba, quæ juxta Tridentinum sess. 24. c. 1. de reform. matrim. *Parochus, viro & muliere interrogatus, dicere jubetur (ego vos conjungo &c.)* non pertinere ad substantiam matrimonij, ideoque *matrimonium valere, etiamsi verba prolata sint tantum à contrahentibus, & non à Parocho, dummodo adsit presentia Parochi, quam absque verbis sufficere putavit.* Ita refert, testaturque Illustrissimus Fagnanus ad caput *quod nobis* de clandest. despons. num. 54. Qui cum fuerit vir integerrimus, per multoque annos sacra Congregationis Concilii, aliarumque Secretariis, declarationem illam ut legitimam & authenticam non retulisset, nisi talem esse cognovisset. Non est proinde de numero eorum, quas eadem Congregatio anno 1621. reprobavit, ut fictitias, & quibus fidem non habendam Urbanus VIII. anno 1631. 2. Augusti statuit. Nam etiam tunc Fagnanus Secretarius erat, & quibus fides habenda esset, apprimè noverat. Supradictam proinde declarationem vir integerrimus, & in istis versatissimus, non retulisset, si talem esse cognovisset.

4°. si verba illa Sacerdotis forent substantialis forma Sacramenti Matrimonij, nunquam sine illis, uti nec ante vel post illa, foret Matrimonij Sacramentum, ut à simili constat in forma substantiali ceterorum Sacramentorum, quæ nec sine forma eorum, nec ante vel post illam sunt, seu esse incipiunt. Atqui Sacramentum Matrimonij plerumque est, seu esse incipit, dum verba illa non sunt, sive ante, aut post illa.

Imprimis quodcumque masculus & femina, baptizati, absque ullo impedimento, coram Parocho, nihil dicente, & duobus testibus, cum debita intentione contrahunt per verba de presenti. Neque enim dubium, quin istud matrimonium

fit non solum licitum, sed & verum, ratum, & legitimum. Catholici autem semper docuerunt, matrimonium verum, legitimum & ratum Christianorum, cum debita intentione contractum, esse Sacramentum, adeo ut contrarium asserere, Fagnano ad cap. *quod nobis de clandest. despons. n. 51.* & Doctoribus communiter apud ipsum, esse videatur periculosum in fide. Saltem esse videtur contra declarationem Innocentii III. cap. *quanto de divortis*, quae declarat, quod *est matrimonium verum inter infideles existat; non tamen est ratum. Inter fideles autem (abique impedimento, cum debita intentione contrahentes) verum & ratum existit*, non solum in ratione contractus (quomodo est inter infideles) sed & in ratione Sacramenti. Quare? quia Sacramentum fidei, quod semel est admissum, & nunquam amittitur, ratum efficit conjugii Sacramentum, ut ipsum in conjugibus, ipso durante, perduret. Ecce matrimonium fidelium dicitur ratum, & magis indissolubile, quam matrimonium infidelium, quia est Sacramentum. Enimvero cap. fin. 28. q. 1. matrimonium infidelium dicitur legitimum, sed non ratum & indissolubile, quia non est Sacramentum. Omne ergo fidelium matrimonium, cum debita intentione contractum, secundum Canones est Sacramentum. Profecto ut tale sit, nec Scriptura amplius requirit, quam quod dictum est, nec Traditio. Nec ad id necessaria esse verba Sacerdotis, ex Scriptura, vel Traditione, ullo modo ostendi potest, uti proximè videbitur.

22 Deinde dum matrimonium coram Parocho & testibus per verba de presenti contrahitur, cum impedimento gravis metus, sed occulto, tamen Parochus taliter contrahentibus dicat: *ego vos conjungo*, certum est quod matrimonium tunc (ob dictum impedimentum) nec ratum, nec legitimum efficitur, live in ratione contractus, live in ratione Sacramenti. Si tamen postea accedat consensus liber & spontaneus utriusque, etiam non repetantur solemnitates à Tridentino requisitae quoad praesentiam Parochi, &c. matrimonium ex tunc convalescit, efficiturque validum, legitimum & ratum, uti S. Congregatio respondit, & Pius V. declaravit apud Fagnanum ad cap. *is qui fidem de sponsalib. n. 14.* ubi sic: *dubitavit Episcopus Hieracensis, si matrimonium contractum & consummatum fuerit per metum, servata in ceteris forma Concilii Tridentini, & postea conjugum mutuo consensu, & spontanea cohabitatione convalescerit, an hodie illud censetur validum, non aliter servata forma Tridentini Concilii?* Ad hoc dubium (ait Illustrissimus Fagnanus) bona memoriae Cardinalis Caraffa hac annotavit (utique in libris S. Congregationis, prout declarat ad cap. cum inhibito de clandest. despons. n. 9.) *si impedimentum ex metu praesupposito occultum sit, non esse opus iterum contrahere repetitis solemnitatibus, alias rite adhibitis in primo contractu. Si autem impedimentum esset manifestum, matrimonium de novo contrahendum esse, servata forma Concilii Tridentini, juxta responsum S. Congregationis, alias datum ad dubium Cardinalis Portugallensis, ac secundum declarationem Pii V. de qua testatur Navarrus in Summa c. 21. n. 70. vers. ad verendum quartò.* Quod profecto S. Congregatio intellexit de matrimonio, etiam in ratione Sacramenti. Si enim non censuisset matrimonium illud, accedente spontaneo consensu, non repetita Parochi praesentia, effici validum in ratione Sacramenti, absolute & indistincte non respondisset in dicto casu, *non esse opus iterum contrahere repetitis solemnitatibus, &c.*; sed cum distinctione dixisset, id non esse opus ad matrimonium convalescendum in ratione contractus; tunc in ratione Sacramenti. Cum ergo indistincte respon-

derit, non esse opus nova praesentia Parochi; creditibile profecto non est, Congregationem solum voluisse docere, quid necessarium sit ad matrimonium convalescendum in ratione contractus, non curando docere de necessariis ad illud convalescendum in ratione Sacramenti: cum gratia illius destituti Christiani conjuges; magnis destituantur beneficiis caelestibus, gratisque necessariis ad sanctum conjugii usum, ad castum amorem mutuum, ad prolium educationem, ad caetera onera matrimonii sanè portanda. Perspicuum ergo videtur ex illo responso S. Congregationis, & declaratione Pii V. praesentiam Parochi in dicto casu non esse repetendam ad efficiendum matrimonium validum in ratione Sacramenti. Atqui ad hoc necessaria foret, si verba supradicta Parochi: *ego vos conjungo*, &c. essent forma substantialis hujus Sacramenti. Cum Sacramentum hoc effici nequeat validum, dum praesens non est forma substantialis ipsius, sed vel ante fuit, vel postmodum erit.

Præterea quotiescumque in S. Pœnitentiaria committitur dispensatio super matrimonio, inito cum impedimento affinitatis occulto ex fornicatione, in commissione ponitur hæc clausula, ut Commissarius cum taliter conjugatis, *de nullitate prioris consensu certioratis* (ita cautè, ut si comparis adhuc ignoraverit, *litoris delictum nuptiam detegatur*) dispense, ut matrimonium secretè inter se contrahere valeant. Non adhibito prout de novo Parocho, &c. Creditibile est, similes commissiones sacræ Pœnitentiariæ solum valere ad matrimonium validè in eundem in ratione contractus, non in ratione Sacramenti: aique adeo S. Pœnitentiariam solum sollicitam esse de procurando valore, non de procuranda sanctitate matrimonii eorum, qui ad ipsam pro dispensatione recurrunt?

Præterea, dum matrimonium coram Parocho & testibus contractum est per verba de presenti, sed sub conditione de futuro, matrimonium solum incipit valere, dum postea conditio purificatur; nec tamen tunc opus est iteratè praesentia Parochi, nec repetitione verborum ipsius: *ego vos conjungo*, &c. Immo ne quidem opus est repetitio contrahentium consensu, ut communis est sententia Canonistarum, quam servas Romana Curia, etiam post Concilium Tridentinum (inquit Fagnanus ad cap. super eo de condition. apud in desponsat.) & ideo ab illa, consulendo & iudicando, non est ulatenus recedendum. Nam (inquit) in S. Congregatione Concilii alias fuit præpositam infra scriptum dubium. Cum quidam contraxissent coram Parocho & testibus, per verba de presenti, sub conditione licita, quæ postea fuit purificata, si reputantes se pro legitimis conjugibus, sine alia solemnitate, matrimonium consummaverint: an validum sit ipsum matrimonium, vel conjuges cogendi sint, ut denud (quia purificata est conditio) coram Parocho legitime contrahant? In Congregatione Generali, cui interfuerunt S. R. E. Cardinales Moronus, Perastinus, Alicius, Senensis, Montaltus, S. Sixti, & Caraffa, sicut Alicius tenuit cum communi Canonistarum, quod, conditione purificata, non sit opus alia iteratione contractus matrimonii coram Parocho. Reliqui omnes tenuerunt opus esse contrahere coram Parocho. Et ita respondendum: non quia contra dictam communem Canonistarum prævaleat opinio Theologorum... Sed quia Concilium videtur intelligere de matrimonio perfectò purè per verba de presenti, ibi: *ego vos conjungo* (nota verba ista: ex his namque perspicuum est, in ea Congregatione actum de matrimonio in ratione Sacramenti; cum certum sit de eo agere Tridentinum, cum dici vult à Parocho: *ego vos conjungo*)... 14.

non dictum fuit apud eum Sanctissimo... Sanctissimus (nempe Pius V.) probavit sententiam Canonis, quod (purificata conditione, per consensum patris) matrimonium sit perfectum, nec opus est alia iteratione contractus coram Parocho, neque prevalere, & in decidendo attendendam esse opinionem Canonis. Concilium autem Tridentinum nihil ad hanc rem facere, seu non esse contrarium. Idem sentit altera Congregatio sub Clemente VIII. idipsum approbante, ut videre est apud Fagnanum loco citato.

25. Ecce Sanctiss. D. Pius V. aperte pro assertione nostra. Quia hoc ipso virtualiter declaravit, verba illa Parochi (ego vos conjungo, &c.) non esse formam substantialem Sacramenti Matrimonii, quo declaravit, secundum opinionem Canonistarum (in dicto casu) Matrimonii Sacramentum, purificata conditione, esse perfectum, absque nova presentia Parochi. Quod esse non posset, si verba illa Parochi essent forma substantialis hujus Sacramenti. Cum enim verba illa sint de presenti, presentia liter profertur, dum Matrimonii Sacramentum perficitur, si sint forma substantialis ipsius; sicut forma verbalis & substantialis reliquorum Sacramentorum presentia liter profertur debet, dum ipsa perficiuntur.

26. Denique (ut arguit Fagnanus ad cap. quod nobis de clandest. despons. n. 5.) certum est, ante Concilium Tridentinum, matrimonium clandestinum fuisse verum & ratum matrimonium, & consequenter Sacramentum. Doctores in cap. ex publico de convers. conjug. cap. gaudemus, & cap. quanto de divortis, adeo ut contrarium asserere, sit (inquit) periculosum in fide. Nam cum Ecclesia Catholica semper docuerit, verum fidei matrimonium esse Sacramentum, cap. ad abolendam de heret. sique definitum, matrimonium clandestinum fuisse verum & ratum matrimonium. Tridentinum sess. 24. c. 1. de reform. matrim. Sequitur, ut definitum itidem sit, matrimonium clandestinum esse Sacramentum. Ita ille. Enimvero, juxta laudatos Canones, solum illud matrimonium dicitur ratum, quod est Sacramentum. Et si nec matrimonia clandestina (antequam ea irrita faceret Ecclesia) nec matrimonia, de quibus n. 21. 22. 23. 24. fuissent Sacramenta, sed contractus mere civiles; ad forum Ecclesiasticum privative non spectarent: utpote ad quod privative non spectant contractus pure civiles: & ad quod matrimonium non spectabat, priusquam esset Sacramentum. Siquidem causa matrimonialis, ratione Sacramenti, pertinet ad Ecclesiasticam, non ad Laicam Potestatem, ut docet S. Thomas in 4. dist. 42. a. 1. ad 4. juncto argumento contrario, estque receptissima Theologorum & Canonistarum sententia. Dicta vero matrimonia ad forum Ecclesiasticum non pertinere, nec pertinuisse, nullus est qui audeat asserere.

CAPUT IV.

Parochus, vel Sacerdos de ejus licentia matrimonio assistens, non est Minister essentialis Sacramenti Matrimonii, sed ipse contrahens.

27. Minister hujus Sacramenti esse Sacerdotem, innuere videtur Guilielmus Parisiensis lib. de Sacram. tr. de Matrim. c. 9. Sed vel nullos, vel paucissimos sectatores habuit usque ad Melchiorum Canum, qui lib. 8. de locis Theol. c. 5. in solut. ad 3. hanc opinionem tueretur, pro ea perperam referens Petrum Paludanum in 4. dist. 5. q. 2. cum ibidem clarè tradat oppositum, his verbis: *essentia matrimonii consistit in mutuo consensu per verba unius alteri expresso. Hic benedicens, qui solum sacramentale quoddam ad-*

Tom. III.

bibet. Canum tamen secuti sunt Simon Vigor, Doctor Sorbonicus, Estitus, Sylvius, Scribonius, & nonnulli hodie Sorbonici & Lovanienses, in eo tamen suos non secuti Majores, ut videre est in Hesselio Catech. lib. 5. cap. 102. de causa efficiente matrimonii, ubi dicit consensum utriusque partis per verba de presenti sufficere ad essentiam conjugii. Et infra: *patet sufficere consensum conjugum quoad essentiam Sacramenti secundum leges*, ut Nicolaus Pontifex ait; id est secundum legem naturæ & divinam.

Idem videri potest in Molano, Wiggers, &c. In eo etiam dicti Authores recessisse videntur à Magistro Sententiarum, S. Thoma, Scoto, & maxima parte Veterum & Modernorum. Apertè enim fallitur Bannez (ut Cabassius ostendit in Jur. Can. Theor. & Prax. lib. 3. c. 18. n. 2) dum 1. p. q. 1. a. 8. dub. ult. in respons. ad 3. ait, Magistrum, D. Thomam, & Scotum dubitasse de hac questione: Itaque cum Doctoribus penè omnibus (ut videre est apud Vasquez de Matrim. disp. 3. dub. 3. & seqq.) asserimus, Sacerdotem non esse ministrum essentialem Sacramenti Matrimonii, sed ipsomet contrahentes. Et

Probat 1.º ex Tridentino sess. 24. c. 1. de reform. matrim. ubi non præcipit absolute Parochis, ut verbis illis utantur, dum matrimonio assistunt: *ego vos conjungo*, &c.; sed vel illis, vel aliis, pro ritu cujusque Provincie. Absolute verò præcepisset illis uti, si verba illa substantialem Sacramenti formam continere putasset. Eri enim in ritibus accidentalibus Sacramentorum suis cuique Ecclesie ritus permittatur; non tamen in ritibus essentialibus, ac præsertim in forma substantiali: ut patet ex eo quod Concilium Florentinum eandem materiam & formam Sacramentorum omnibus Nationibus, sãtem pro Ecclesia Latina, præscripserit. Quodque de mente Patrum Tridentinorum verba illa Parochi non sint de essentia Sacramenti Matrimonii, amplius colligitur ex eo quod circa questionem: *num quodcumque inter Christianos conjugium esset Sacramentum? omnes ferè in Tridentino sentiebant quod sic.* Pauci enim cum Simone Vigor id censabant de eo solo quod Sacerdotis benedictio suscipit, teste Pallavicino lib. 20. Histor. Conc. Trid. c. 4. num. 1.

2.º Si Sacerdos foret minister essentialis hujus Sacramenti, necessariò deberet esse præsens, dum hoc Sacramentum de invalido & nullo (v. g. ob occultum metus impedimentum) fit validum. Atqui dum matrimonium coram Parocho & testibus est invalidè celebratum, ob occultum metus impedimentum, Parochus non debet necessariò esse præsens (nec per se, nec per alium à se commissum) dum hoc Sacramentum de invalido fit validum, uti Pius V. & Clemens VIII. sacraque Congregatio Concilii declararunt supra n. 24.

3.º dum Christus instituit hoc Sacramentum, nullum novum ritum instituit, quoad materiam, formam & ministrum matrimonii; sed legitimum matrimonii contractum, qui jam erat in usu, secundum quod erat in usu, voluit in baptizatis esse Sacramentum. Solum proinde aliquid speciale requisivit ex parte subjecti, seu contrahentium, ut scilicet forent baptizati, intentionemque haberent in omnibus Sacramentis requisitam, utique faciendi quod ipse instituit. Amplius enim voluisse, dum hoc Sacramentum instituit, neque ex Scriptura probari potest, neque ex Traditione, sive ex Patribus & Conciliis.

4.º causa efficiens reliquorum Sacramentorum est eorum minister. Igitur & causa efficiens Sacramenti Matrimonii est illius minister. Sed causa efficiens Sacramenti Matrimonii est mutuo consensus per verba de presenti regulariter expressa.

Q999 2

sus, seu ipsimet contrahentes, per illum consensum. Florentinum in Instructione Armenorum. Quod enim Florentinum ibi loquatur de Matrimonio, ut Sacramentum est, non ut contractus est præcisè, conficitur ex eo quòd in ea Instructione Patres Florentini *Ecclesiasticorum Sacramentorum veritatem, pro faciliiori Armenorum doctrina, sub brevissima redegerunt formula, ut ibidem dicitur.* Incredibile proinde est quòd cum Florentinum ibi singulorum Sacramentorum veritatem ipsis compendiosè explicandam proposuerit, reliquorumque Sacramentorum ministrum expresserit, hujus solius Sacramenti ministrum inexplicatum reliquerit. Per consequens, incredibile est quòd postquam suscepit declarare ministrum, seu causam efficientem hujus Sacramenti, sui deinde propositi immemor, solius contractus, non Sacramenti Matrimonii causam efficientem intellexerit, cum ait: *causa efficiens Matrimonii est mutuus consensus, &c.* Maximè cum id à se intelligi de Matrimonio, ut Sacramentum est, contextus satis designet. Immediatè enim præcedit: *septimum Sacramentum est Matrimonium, quod est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia.* Post quæ verba immediatè sequitur: *causa autem efficiens Matrimonii.* Non dixit causa efficiens hujus Sacramenti, prout in aliis Sacramentis dixit, *causa efficiens hujus Sacramenti.* Ne in hujus Sacramenti hic referretur ad conjunctionem Christi cum Ecclesia, de qua mentio immediatè præcedebat. Denique nullum alium ministrum hujus Sacramenti designavit, nisi contrahentes. Ipsos ergo designavit ministros, & nullum alium. Non proinde Sacerdotem: quem si censuisset hujus Sacramenti ministrum, id utique declarasset; eum hujus Sacramenti veritatem, Romanæque Ecclesie de eo doctrinam declarandam suscepisset: ne ignorato ministro, contingeret Armenos necessarium ministrum non adhibere, Matrimoniique proinde Sacramento carere.

33 *5.º* minister essentialis hujus Sacramenti ille est, qui profert formam substantialem ipsius. Sed eam profert contrahentes, non Parochus, seu Sacerdos, ut probatum est capite præcedenti. Igitur Parochus non est minister hujus Sacramenti, sed contrahentes. Nec oppositum sufficienter probant Adversarii, vel probare possunt, ut proxime ostendemus.

CAPUT V.

Satisfit argumenta qua obijciuntur contra doctrinam Capitis tertii & quarti.

34 *Obijciunt ipsi 1.º* Matrimonium non esse Sacramentum, absque Sacerdotis ministerio, ex sacris Canonibus & Traditione probatur. Si quidem Evaristus Papa (relatus 30. q. 5. c. 1.) legitimum (inquit) non est conjugium, nisi ab his qui super sacramentum dominicalium habere videntur, & à quibus custoditur, nunc petatur. & à parentibus sponsetur, & legibus docetur, & suo tempore sacerdotibus (ut mos est) benedicatur, & à Parantibus custodiat, & solemniter accipiantur. Item: *ita perinde legitimum non est conjugium, nisi si fornicationes sunt: nisi voluntas propria suffragata fuerit, & vobis succurrerint legitima.* Tertullianus lib. 1. ad uxorem c. 9. unde suffragamus ad enarrandam servitatem hujus matrimonii, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, obsequat benedictio, Angeli renuntians, Pater rato habet. Concilium Cartag. IV. c. 13. sponsus & sponsa, cum benedicti sunt à Sacerdote, à parentibus suis, vel à Parantibus offerantur: qui cum acciperent benedictionem, eadem nocte, pro reverentia ipsius benedictionis, in virginitate permanent.

Refertur 30. q. 5. c. 5. Hormifias Papa (ut refertur ibidem c. 2.) nullas fideles, cuiuscunque conditionis sit, occultò nuptias faciat, sed benedictione accepta à Sacerdote, publicè nuptias in Domino. Siricinus epist. 1. ad Himerium Tarracon. Episc. c. 4. illa benedictio, quæ nuptiarum Sacerdos imponit, apud fideles cuiuscunque sacrius instat, si nulla transgressio violetur. Innocentius III. epist. 2. ad Victricium Rothomag. Episc. in Parado, cum Parentes humani generis conjugerentur, ab ipso Domino sunt benedicti. Quam formam etiam Sacerdotes omnes servare, usus ipse demonstrat Ecclesie. . . formam tenuisse legis, à Domino antiquitas inhiuit, doceatur.

Respondeo 1.º negando antecedens. Ad cuius probationem auctoritates allegatæ nihil faciunt ad rem. Cum nullus in Jure locus reperitur, ubi conjunctio conjugum per hæc verba Sacerdotis, ego vos conjungo, &c. vocetur nuptiarum benedictio. De illa ergo conjunctione sermo non est in objectis auctoritatibus, sed de benedictione solemni, quæ fit cum precibus & oblationibus (quam Adversarii fatentur Sacramentum essentialem non esse, dum præterunt, sola illa verba Sacerdotis, ego vos conjungo, &c. essentialia esse) dicit namque Evaristus: *cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur.* Et Tertullianus: *quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, obsequat benedictio.* Quòdque de ea etiam agit Concilium Cartag. IV. argumento est, quòd loquatur de benedictione, ad quam sponsi à Parantibus debentur, quæ solemnitas denotat ibi sermonem esse de benedictione solemni. Enimvero sola solemnis benedictio in Jure solet intelligi, dum simpliciter agitur de benedictione nuptiarum, ut patet ex cap. Capellanum, & cap. vir autem de secundis nuptiis, in quorum priorè Alexander III. & in posteriore Urbanus III. statuit, secundas nuptias non esse benedicendas, nuptiarumque benedictionem iterandam non esse; imò puniendum Sacerdotem qui iteraverit. Certum est autem non esse prohibendum Sacerdoti in secundis nuptiis dicere: ego vos conjungo, &c. Idem constat ex Tridentino, & Rituali Romano. Siquidem Tridentinum sess. 24. c. 1. de reform. matrim. postquam statuit, Parochum, accepto utriusque partis consensu, dicere debere: ego vos in matrimonium conjungo, &c. hortatur conjuges, ut ante benedictionem sacerdotalem, in templo suscipiendam, in eadem domo non cohabitent, statimque benedictionem à proprio Parocho fieri, eamque à conjunctione (per illa verba: ego vos conjungo, &c.) aperte distinguit, dum suspendit Sacerdotem, qui alterius Parochie sponsos, sine illorum Parocho licentia, matrimonio conjungere, aut benedicere ausus fuerit. Ritualis vero Romanum tit. de matrim. benedictionem à conjunctione perpetuo distinguit: moneat Parochus conjuges, ut ante benedictionem sacerdotalem, in templo suscipiendam, &c. Coveat etiam Parochus, ut, quando conjuges in primis nuptiis benedictionem acceperint, eos in secundis benedicat. . . Matrimoniam. . . si domi celebratam fuerit, presente Parocho & vestibus, sponsi veniant ad Ecclesiam, benedictionem accipiant, &c.

Respondeo 2.º specialiter ad Evaritium, 34 matrimonium facta sine solemnitatibus, quæ ibi enumerat, esse coram Deo legitima, etiam in ratione Sacramenti; sed non sic ut habeant omnem decorem & honestatem debitam. Ita respondet Magister loco citato. Et verò si omnia, quæ ibi enumerantur, forent de essentia matrimonii, requireretur, matrimonium contractum, non potest venià parentum, aut tutorum, aut sine dote, &c. coram Deo esse illegitima & nulla. Quod est contra fidem. Nec solum illegitima & nulla for-

rent in ratione Sacramenti, sed & in ratione contractus: dicit enim matrimonia *altere presumpta, non conjugia, sed adulteria, vel fornicationes esse.* Quod ne ipsi quidem objicientes admittunt. Sequeretur denique, talia esse matrimonia inita sine benedictione solemni, cum precibus & oblationibus (quod etiam ipsi non admittunt) utpote de qua loquitur ibidem, ut supra vidimus. Nihil ergo habet Evaristus, quod ipsis vel in speciem faueat. Imò solutionem omnium antè dictorum præferant ultima Evaristi verba, quibus declarat non esse conjugia, nisi *voluntas propria conjugum suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima.* Istit ergo solis effici censet conjugia.

37 Respondeo 3°. Concilium Cartaginense non loqui de benedictione, quæ sit essentia Sacramenti; cum loquatur de benedictione, quæ non omnibus adhibetur matrimonio. Neque enim diceret: *sponsi, cum benedicendi sunt, ut omnes benedicendi essent.* Loquitur ergo de benedictione, quæ non fit, efficiat Sacramentum, sed solum fit sacramentale quoddam, ut ait S. Thomas supra n. 16. Ob cuius nihilominus reverentiam jubet ab usu conjugii ea nocte abstinere. Sicut ob reverentiam diei Festi vel Dominici, olim lege vel consuetudine jubebatur, ab eodem usu ito die abstinere; sic ut & eo die quo Martyrum cryptas quis visitasset, ut ex Patribus & Historicis ostendi potest.

38 Respondeo 4°. quòd licet benedictio nuptialis non sit Sacramentum, sed sacramentale dumtaxat; ipsius tamen violatio apud fideles meritò habetur instar sacrilegii, ut Sicutus Papa dicit. Tum quia non Sacramentorum dumtaxat, sed & sacramentalium violatio sacrilegium est. Tum quia licet non sit Sacramentum, accessorium tamen est Sacramenti. Accessorium autem sequitur suum principale: & ideo Matrimonii Sacramentum violare censetur, qui violat accessorium ipsius.

39 Instabis: imò benedictio illa Sacramentum est. Sic enim benedictionem nubentium vocat Alexander III. cap. *cum in Ecclesia* 9. de simonia: *horribile nimis est, quòd... pro sepulturis, & exequiis mortuorum, & benedictionibus nubentium, seu aliis Sacramentis aliquid requiratur... Ne igitur hoc de cetero fiat, vel pro... sepeliendis mortuis, seu benedicendis nubentibus, seu aliis Sacramentis conferendis, seu collatis, aliquid exigatur, districtius inhibemus.*

Respondeo, neque hanc instantiam ad rem adversariorum facere: quia Alexander III. benedictionem nuptiarum ibi non vocat Sacramentum, quasi sit ipsum Matrimonii Sacramentum: cum sit benedictio solemnis, à conjunctione matrimoniali distincta, nec fiat dicendo, *ego vos in matrimonium conjungo.* &c. sed cum precibus & oblationibus, ut constat ex dictis n. 35.

40 Vel ipsis proinde objicientibus explicare incumbit, quo sensu benedictionem nuptialem Alexander III. ibi vocet *Sacramentum.* In proprio certe & stricto sensu id intelligere nequeunt de benedictionibus nubentium, magis quàm de sepulturis & exequiis mortuorum, quæ ibi pariter enumerantur. Nisi fortasse octavam comminisci velim Sacramentum propriè & strictè dictum, à Sacramento Matrimonii distinctum, ut voluit Glossa ibi verbo *benedictionibus nubentium*, & quidem Sacramentum intercrabile, ut ait ad cap. *sum* eod. tit. In quo profecto Glossa illa erravit. Et tanto magis erravit, quòd priori loco dixit, per benedictionem nuptiarum gratiam conferri, non per Matrimonii Sacramentum. Quod potestem censuit etiam Cardinalis de Vitriaco c. 36. Sicut & Robertus Cardinalis Pullus, & Petrus Pictaviensis, per Matrimonii utriusque Sacramentum gratiam non conferri. Sed hoc damnatum est in Tridentino sess. 24. can. 1. Vel ipsi ergo

objicientes fateri debent. Sacramentum ibi latè accipi pro Sacramentali, vel pro sacro ministerio, quatenus scilicet benedictio nuptiarum est cæremonia sacra, repræsentans benedictionem, quæ in Paradiso, cum parentes humani generis conjungerentur, ab ipso Domino sunt benedicti, prout Innocentius III. ait supra n. 34. in fine. Hæc quippe intelligentia sufficit ad intentum Alexandri III. quia eo ipso quo benedictio nubentium est cæremonia sacra, vel Sacramentale quoddam, sive sit Sacramentum propriè & strictè, sive non, pro ea aliquid exigere simonia est.

Objiciunt 1°. Ambrosius epist. 70. dicit, quòd *ipsum conjugium velamine sacerdotali, & benedictione sanctificari oportet.* Igitur ante sacerdotalem benedictionem non est sanctum. Nec proinde Sacramentum.

Respondeo negando consequentiam. Quæ est enim ista consecutio: oportet conjugium sacerdotali benedictione sanctificari (ex Ecclesiæ præscripto, vel legitima consuetudine) igitur aliqui sanctum non est? nonne scriptum est: qui sanctus est, sanctificatur adhuc? quidni ergo conjugium, sanctum ex institutione Christi, adhuc sanctificari possit per benedictionem Ecclesiæ, si ipsa, lege vel laudabili consuetudine, id præscribat? Quam inermes esse oportet objicientes, dum objiciunt argumenta tam levè armata? Oportet tamen conjugium, jam sanctum in ratione Sacramenti, seu potius conjuges eo sanctificatos, adhuc sanctificari, ex Ecclesiæ præscripto, sacerdotali benedictione: quis objicientibus revelavit oportere hoc fieri per illa verba, *ego vos conjungo, &c.*? Rogo ad verba opinionis sequaces, ut, attentis dictis & dicendis, videant, quàm parùm solida sint, quæ objiciunt. Oporteret certè validius armatam esse paucitatem, quæ contra tantam numerositatem præcipuorum Scholasticorum, imò Scholæ Principum decerant. Tandem aliquando discant, inermes se esse in antiquitate, seu Veterum traditione. Quamdiù enim non probant, Veteres, de sacerdotali benedictione loquentes, de ea conjunctione loqui, quæ Sacerdòs dicit: *ego vos conjungo, &c.* aërem verberant. Atqui Ambrosium de ea conjunctione loqui, haud magis verisimile est, quàm Nicolaum I. ad Consulta Bulgarorum c. 3. de ea loqui, dum refertur Latinorum conjugiorum morem: *nostrates (inquit)... quando nuptialia fœdera contrahunt... post sponsalia, qua futurarum nuptiarum sunt promissa, fœdera quoque, consensu eorum, qui hæc contrahunt... celebrantur (ecce matrimonium per verba de præsentia)... post hæc ambo ad nuptialia fœdera consummanda perducuntur. Exprimunt quidem in Ecclesiâ Domini, cum oblationibus, quas offerre debent Deo, per Sacerdotis manus statuuntur; sicque demùm BENEDITIONEM ET VELAMEN CELESTE SUSCIPIUNT.* Ecce Pontifex, iidem utens (quibus Ambrosius) verbis, non loquitur de sacerdotali conjunctione per hæc verba, *ego vos conjungo, &c.* sed de benedictione solemni, cum oblationibus, conjugium per verba de præsentiam completum subsequente, quæque non datur in omni conjugio. Subdit enim: *verumtamen velamen illud non suscipit, qui ad secundas nuptias migrat.*

Objiciunt 3°. Martinus V. in fine Concilii Constantiensis, jubet suspectos de hæresi interrogari: *an credant, quòd Christianus, contemnens susceptionem Sacramentorum Confirmationis, vel Extreme Unctionis, vel solemnizationis Matrimonii, peccet mortaliter?* Ergo solemnizationem Matrimonii (cujus solemnizationis Parochus est Minister) perinde Sacramentum vocat, quàm Confirmationem, vel Extremam Unctionem.

Respondeo 1°. neque hoc facere ad rem. Neque enim per Matrimonii solemnizationem Martinus intelligit sacerdotalem conjunctionem per hæc ver-

ba, ego vos conjungo, &c. Iam namque intellectum quis objicientibus revelavit? Et unde eum ipsi probant? Nos potiori jure (quia secundum regulam Juris, *inspicimus in obscuris*, &c.) intelligimus solemnem matrimonii benedictionem; eod quod hæc in Jure ut plurimum intelligi soleat per matrimonii solemnizationem, seu benedictionem, ut ex præmissis constat. Et hinc

43 Respondeo 2°. dum Martinus V. matrimonii solemnizationem vocat Sacramentum, abstractum accipere pro concreto, id est matrimonii solemnizationem pro matrimonio solemnem. Et per matrimonium solemnem intelligere matrimonium solemniter benedictum (ut antè) vel matrimonium in facie Ecclesiæ celebratum. Cujus ministri sunt ipsi contrahentes, non Parochus, qui solum est minister solemnitatis, seu benedictionis solemnem. Quæ licet non sit de substantia Sacramenti matrimonii, peccat tamen mortaliter qui eam contemnit. Quia cum ab Ecclesiâ adhibeatur in honorem & reverentiam Sacramenti matrimonii, quisquis eam contemnit, ipsum Matrimonii Sacramentum contemnere censetur.

44 Obijciunt 4°. Concilium Florentinum, in Decreto Eugenii, docet Sacramenta tribus perfici, rebus tamquam materiâ, verbis tamquam formâ, & intentione ministri. At Matrimonii Sacramentum sine verbis perfici posset, si contrahentes forent illius ministri, utpote nutibus aliquando, vel per litteras consentum exprimentes. Posset etiam perfici sine intentione ministri. Cum conjuges de intentione conficiendi Sacramentum sapè non cogitent; nec de eo ab Ecclesiâ moneantur.

Respondeo nec istud argumentum ullius esse momenti, cum Matrimonii Sacramentum in contractu fundetur; contractus autem non semper verbis perficiatur, ut distinguuntur à nutibus, vel aliis signis; sed nutibus & signis aliquando perficiatur. Quod cum sit, nutus, & alia ejusmodi signa, licet formaliter non sint verba, sunt virtualiter & æquivalenter, in quantum signa sunt internam exprimentia voluntatem, perinde ac verba. Propter quod Florentinum, agens in specie de Sacramento Matrimonii, dicit, quod causa efficiens illius est *mutuus consensus per verba de presenti regulariter expressus*, per quod satis innuit verba non esse necessaria universim & semper, sed regulariter, quando sic fieri potest.

45 Quoad intentionem, licet conjuges plerumque non habeant explicitam intentionem faciendi Sacramentum, dum contrahunt matrimonium, plerumque tamen fideles illam habent implicitè, dum volunt contrahere matrimonium sicut Christianos decet, & sicut vult Christus, quem sciunt elevasse matrimonium ad dignitatem Sacramenti. Nec opus est quod aliter instruantur; cum sufficiat generalis instructio, ut velint conjungi, eo modo quo Christus vult conjungi Christianos, nec necesse sit ipsos monere de presenti controversia.

46 Obijciunt 5°. Tridentinum sess. 24. c. 1. de reform. matrim. vult ut Parochus, tamquam Dei minister, contrahentibus dicat: *ego vos in matrimonium conjungo, in nomine Patris*, &c. Igitur per hæc verba Parochus eos verè in matrimonium conjungit, & non solum conjunctos declarat. Alias dicere potius deberet: *ego vos declaro in matrimonium conjunctos*, &c.

Respondeo 1°. plura & solidiora pro assertionem nostram ex Tridentino argumenta depromi, quam contra illam. Primum namque Tridentinum, in eo tantum ponit differentiam matrimonii novæ ac veteris legis, quod illud *per Christum gratiâ præstet*. Non omisit, quod etiam ministro præset, si ita censuisset. 2°. *elandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata*

et vera esse matrimonia pronuntiat, quamvis Ecclesia ea irrita non fecit. Illa ergo non solum censuit vera in ratione contractus, sed & rata in ratione Sacramenti. Unde dum addit, quod ea nihilominus Ecclesia semper detestata est, atque prohibuit, causam hujus non enarrat, quod Sacramenti minister is deesset, idcirco Sacramentum non esse censeret (semper enim detestata est, & prohibuit Baptismum, Confirmationem, & alia Sacramenta conferri ab excommunicato, tamen ea equidem vera Sacramenta esse crederet) sed planè alias hujus causas recenset, peccitas ex magis inconvenientibus, quæ proveniebant ex eo quod tale matrimonium in facie Ecclesiæ probari non posset. Pro quorum efficaci remedio contrahentes reddidit inhabiles ad matrimonium contrahendum quam in facie Ecclesiæ, *presente utique Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, & duobus vel tribus testibus*. 3°. ut insinuat, de per hoc non requirere Parochum, tamquam ministrum Sacramenti Matrimonii, non dixit: *qui aliter quam presente, & loquente Parocho*, seu verba illa profertente: *ego vos conjungo*, &c. sed solum *qui aliter quam presente Parocho*. ... eos S. Synodus ad se contrahendum omnino inhabiles reddidit. Ideoque Congregatio Cardinalium, Concilii Tridentini Interpretum, declaravit, de mente Concilii, non pertinere ad substantiam matrimonii, ut Parochus aliqua verba profert, ut n. 19. vidimus, ubi & declarationem illam legitimam, non spuriam esse ostendimus. 4°. verba illa Parochi non esse formam substantialem Sacramenti Matrimonii, aliâ insuper declaratione Pii V. & Clementis VIII. aliisque argumentis solide probavimus cap. 3. 5°. verba illa non profert à Parocho, tamquam conficiente matrimonium, seu Matrimonii Sacramentum, constat ex eo quod Tridentinum ad illa referenda Parochum absolute non adstringat, sed vel ad illa, vel ad alia, *juxta receptum uniuscujusque Provinciae ritum*. In nonnullis verò Provinciis, ut in Diocesi Constantiensis, non illa, sed ista habentur in Rituali: *matrimonium per vos contractum, secundum ordinem S. Matris Ecclesiæ, ego, auctoritate quâ habeo in parte fungor, ratifico, confirmo, & benedico in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen*. Et idem.

Respondeo 2°. manifestum esse ex ritu illo 47 nonnullarum Provinciarum, aliisque argumentis à nobis deductis, Parochum non conjungere contrahentes, nisi sensu illo quem exprimit ritus Constantiensis, à Tridentino approbatus; eumque proinde esse sensum verborum illorum, *ego vos conjungo*, &c. Nisi malis ea sic explicare: *ego vos conjungo in facie Ecclesiæ, sive meâ presentia, & auctoritate officio vos conjunctos conjunctione legitima, non solum in foro interno, sive Dei; sed & in foro externo, sive Ecclesiæ*.

At (inquit Sylvius) ista non est conjunctio 48 propriè dicta; sed conjunctio declaratio.

Respondeo, esse conjunctioem propriè dictam quatenus *coram Ecclesiâ*, pro quanto propriè efficit, ut contrahentes in foro Ecclesiæ habeantur verè & propriè conjuncti; tamen ista conjunctio *coram Ecclesiâ*, supponat conjunctioem *coram Deo*, per mutuum contrahentium consentum. Quod etiam verum est in sententia Sylvii, in qua Sacerdos propriè non conjungit, sed conjunctos supponit. Propriè enim conjungere, est vinculum novum imponere. Quod coram Deo non imponit Sacerdos, ne quidem vinculum perpetuitatis indissolubilitatisque matrimonii. Ut pote quod (teste Tridentino) non desit matrimonio Protoparentum nostrorum; nec nimis perpetuum indissolubileque foret matrimonium fidelium, si loco

loco verborum illorum: *ego vos conjungo*, &c. Sacerdos diceret: conjunctionem vestram *rati- ficio* & *confirmo*, juxta ritum Constantiensem; vel (juxta ritum nonnullarum aliarum Provinciarum apud Sotum) diceret: *quod Deus conjunxit, homo non separet*. Frustra proinde Sylvius præten- dit, quærendam omnimodam proprietatem in sig- nificatione sacerdotalium verborum: *ego vos conjungo*. Cum alia significatio quærenda non sit, nisi quam Ecclesia per verba illa intendit. Est au- tem manifestum ex d'ctis, Ecclesiam non inten- dere aliam ab ea quam expressimus, quamque communis Doctorum penè omnium sensus intel- ligit.

49 Instat quidem Sylvius: Sacerdos in omni prop- rietate absolvit: ergo in omni proprietate con- jungit.

Sed instantia solida non est: quod enim Sacer- dos verè & propriè absolvat in foro Dei, & non solum absolutionem declarat, vel confirmet, sci- mus ex Ecclesiæ definitione: ex qua etiam habemus 1°. verba illa, *absolvo te*, esse formam es- sentiali Sacramenti Pœnitentiæ. 2°. non sup- ponere anteriorem absolutionem. 3°. proferrî judicialiter à Sacerdote, tamquam illius Sacra- menti ministro. Quæ omnia indubitata sunt apud omnes Catholicos. Sed nihil simile habemus ex Ecclesiæ definitione; imò contraria habemus ex multis & validis Theologicis argumentis, com- munitate Doctorum Catholicorum sensu, de ver- bis illis, *ego vos conjungo*, &c.

50 Obijciunt 6°. Concilium Coloniense in En- chiridio Christianæ Institutionis dicit: *in nova le- ge Sacerdotes... legitimos hujus Sacramenti mi- nistros esse. In lege quidem veteri pater, aut, defun- ctus patre, proximus puella agnatus, seu tutor, Dei loco conjuges iungebat. Sic Tob. 7. legis: Et ap- prehendens Raguel dexteram filie sue, dexterae Tobie tradidit, dicens: Deus Abraham... vo- biscum sit, & ipse conjugat vos, &c. Ad eun- dem modum ab Apostolorum temporibus Matrimo- nii Sacramentum in facie Ecclesiæ celebratum est, ministris Sacerdotibus Christi.*

Respondeo 1°. ex his verbis potius arguen- dum, quod Sacerdos minister sit accidentalis, non essentialis, sive minister solemnitatis, non subst- antie Sacramenti Matrimonii, nisi fortè accepti prout *in facie Ecclesiæ*, ut supra. Neque enim in veteri lege pater fuit minister essentialis, neque Raguel fuit minister, nisi solemnitatis, dum pu- blicam interposuit autoritatem illi contractui, qui tunc Sacramentum non erat. 2°. isem Con- cilium ibidem *verbum* expressè dicere, quod contrahentes ministri sint Sacramenti Matrimo- nii: *verbum* (inquit) *hujus Sacramenti, quo ac- cidentie ad elementum sit Sacramentum, id nimirum est, quo ambo, mas & femina, cum pietatis respectu, que ad Deum est, sibi mutuo fidem conjugalem dant accipiuntque*, quo proinde non quovis modo, sed in Dei nomine conjunguntur.

51 Obijciunt 7°. varia Ritualia vocant Paro- chum ministrum hujus Sacramenti, sicut eum vocat & Synodus Cameracensis anni 1567. cap. 1. de matrim. Ritale etiam Romanum sub Pau- lo V. dicit administrationem hujus Sacramenti ad Parochos pertinere.

Respondeo, salvâ assertionem nostrâ, Parochum multis de causis dici posse, & à Ritualibus dici ministrum matrimonii, quamvis non conficiat il- lud, neque in quantum contractus est, neque in quantum est Sacramentum, videlicet 1°. quia sua præsentia dat firmitatem, & quodammodo valorem matrimonio, quod aliàs esset invalidum. 2°. (& in idem redit) quia licet non sit causa illius, neque in quantum contractus est, neque in quantum est Sacramentum; est tamen causa

illius in quantum *in facie Ecclesiæ*, sive in quan- tum publicum est, publicamque habens authori- tatem. Hanc enim ipsi dat Parochus, non per verba quæ profert, sed per suam præsentiam. 3°. quia non solum fideles dirigit in eo suscipiendo, sed & dignos ad illud admittit, indignosque re- pellit: quâ ratione Sacramentum dispensare dicitur, qui secundum regulas æquitatis hos ad Sa- cramentum admittit, illos arceat. 4°. quia mi- nister est sacrarum caeremoniarum, benedictionum & precum, quæ matrimonio, ob Sacramenti re- verentiam, adjunguntur, arque aded minister est solemnitatis Sacramenti.

Obijciunt 8°. S. Thomas non uno loco di- cit, solum Sacerdotem ex officio Sacramenta mi- nistrare & dispensare. Et in 4. dist. 1. q. 1. a. 3. ad 5. dicit, quod Pœnitentiæ, & Matrimonium, *se- cundum quod utrumque est Sacramentum*, in dis- pensatione ministrorum Ecclesiæ consistens, ut- rumque habet aliqua verba pro forma, sicut in matrimonio sunt verba experimentia consensuum, & iterum benedictiones ab Ecclesiâ institutæ.

Respondeo 1°. mirum esse quod nobis obi- ciunt S. Thomam, cujus habemus testimonia me- ridiana luce clariora pro assertionem nostrâ, tum illud quod n. 16. protulimus ex dist. 26. lib. 4. a. 1. ad 1. Tum quia ibidem dist. 28. q. 1. a. 3. in corp. dicit, *quod sicut in aliis Sacramentis quedam sunt de essentia Sacramenti, quibus omissis non est Sacramentum; quedam autem ad solemnitatem Sa- cramenti pertinent, quibus omissis verum perficitur Sacramentum... ita etiam consensus expressus per verba de presentis, inter personas legitimas ad con- trahendum, matrimonium facit* (etiam in ratione Sacramenti; sequitur enim) *quia hæc duo sunt de essentia Sacramenti. Alia autem omnia* (igitur & sacerdotalia verba, *ego vos conjungo*, &c.) *sunt de solemnitate Sacramenti... unde si omittantur, ve- rum matrimonium est. Et ad 2. Actus noster in pœnitentiâ, quamvis sit de essentia Sacramenti, non est tamen sufficiens ad inducendum proximum effe- ctum Sacramenti, scilicet absolutionem à peccatis: Et ideo oportet, quod ad perfectionem Sacramenti interveniat actus Sacerdotis. Sed in matrimonio actus nostri sunt causa sufficiens ad inducendum proximum effectum, qui est obligatio: quia quicumque est sui juris, potest se alteri obligare. Et ideo Sacer- dotis benedictio non requiritur in matrimonio, quasi de essentia Sacramenti. Ecce his locis, ubi hæc de re agit specialiter, arque ex professo, aperuissimè est noster. Nullâ igitur æquitate, his neglectis, ad- versarii ipsum nobis eripere conantur, ob alia quædam loca, ubi neque specialiter & ex profes- so hæc de re agit, neque clarè eam determinat. Cum nec æquum, nec rationale sit, clara & perspicua testimonia explicare per obscura, nec apertam veritatem, quæ oculis clarè inspicitur, obsecutionibus conjecturis elidere.*

Respondeo 2°. solum Sacerdotem ex officio 53 ministrare & dispensare Sacramenta, in quantum solus ex parte Ecclesiæ ad hoc est ordinatus, sive ut ea conficiat, sive ut aliunde confecta dispen- set, sive ut assistat & dirigit eos, qui ex divina ord- inatione ea conficiunt, sive aliis modis n. præ- cedenti explicatis. Ex quibus patet ad objectum te- stimonium ex dist. 1. q. 1. a. 3. ad 5.

Obijciunt 9°. Sacramentum Matrimonii est 54 res sacra. Ergo petit ministrum sacrum, & for- mam sacram.

Respondeo 1°. ex eo quod Matrimonii Sa- cramentum sit res sacra, non sequi quod ipsius minister necessariò esse debeat sacer: cum baptis- mus, etsi sacer, à ministro non sacro valide, & in necessitate etiam licitè confici possit. Neque ex eo quod aliorum Sacramentorum minister extra necessitatem sit sacer, idem consequens est in hoc

Sacramento; sicut ex eo quod cetera Sacramenta in re transeunte consistant, idem non sequitur de Eucharistia. Disparitas est 1°. quod alia Sacramenta non consistant in contractu, prout Matrimonii Sacramentum; idemque absurdum non sit quod minister conficiens hoc Sacramentum non sit sacer. Quemadmodum enim absurdum non est matrimonii contractum, aliis non factum, elevatum esse ad dignitatem Sacramenti; sic absurdum non est ministros contractus, aliis non sacros, elevatos esse ad dignitatem ministrorum istius Sacramenti. Secundo disparitas est, quod alia Sacramenta ordinantur, vel ad spiritualem cujusque hominis in seipso perfectionem, vel ad spiritualem gubernationem multiplicationemque Ecclesiae, uti Florentinum docet in Decreto Eugenii. Matrimonium verò ordinatur ad corporale Ecclesiae augmentum; quod sicut Deus per laicos viros & feminas fieri disposuit; sic & ipsos hujus Sacramenti ministros esse voluit, per quos & hujus Sacramenti materia exhibetur, & forma profertur.

55 Respondeo 2°. contrahentes matrimonium, prout elevatos à Deo ad dignitatem conficiendi hoc Sacramentum, posse certo sensu dici ministros sacros, sicut & verba quae profertur, ex intentione conficiendi hoc Sacramentum, ex Christi institutione & elevatione dici possunt forma facta.

56 Objicit 10°. Franciscus Farvacius: minister Sacramenti profert formam, vice, nomine, & in persona Christi. Sed contrahentes non profert formam matrimonii, vice, nomine, & in persona Christi. Alias sicut Christus est qui principaliter baptizat, confirmat, consecrat, absolvit, ungit, ordinat; sic Christus esset, qui matrimonium principaliter contrahit, quique principaliter dicit: *accipio te in maritum, accipio te in uxorem*.

Respondeo, sicut Christus est qui tamquam principalis minister principaliter baptizat, confirmat, &c. ita Christus est qui tamquam principalis minister principaliter conjungit & conjungendo sanctificat eos quos conjungit. Nec mirum, quia, etiam ante elevationem matrimonii in Sacramentum, Deus erat qui principaliter eos conjungebat, secundum illud: *quod Deus conjunxit, homo non separet*. Sed sicut in Baptismo Christus seipsum principaliter non baptizat, nec in Confirmatione seipsa confirmat, &c.; sic in Matrimonio seipsum principaliter non conjungit, sed contrahentes invicem jungit. Et ideo verba ista: *accipio te in uxorem, accipio te in maritum, à contrahentibus non profertur vice, nomine, & in persona Christi, tamquam per illa accipientis v. g. Cajam in uxorem, & Titium in maritum (hoc enim Christi personam non decet) sed vice, nomine, & in persona Christi, tamquam principaliter conjungentis Titium tamquam maritum Cajae tamquam uxori, per istamque conjunctionem ipsos sanctificantis.*

CAPUT VI.

Omne matrimonium baptizatorum, cum debita intentione, etiam per procuratores inuicem, est Sacramentum.

57 **P**Robatur, quia sacri Canones, & Concilia, Florentinum & Tridentinum, definiunt, matrimonium fidelium esse Sacramentum. Quae propositio cum sit indefinita, & in materia doctrinali, aequivalat universali, ac si diceret, omne matrimonium fidelium, seu baptizatorum, suppositis supponendis, supposita utique debita materia, forma, & intentione ministri, esse Sacra-

mentum. Requirit namque Florentinum in omni Sacramento debitam materiam, formam, perfonamque ministri conferentis Sacramentum, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, quorum si aliquid desit, non perficitur Sacramentum. Si autem nihil eorum desit, perficitur haud dubie Sacramentum in subiecto capaci. Cum igitur omnis fidelis, nullo impedimento ligatus, sit capax hujus Sacramenti, si contrahentes sint fideles, adhibeantque debitam materiam & formam, ut dictum est cap. 8. habeantque intentionem faciendi quod facit Ecclesia, omne ipsorum matrimonium taliter contractum haud dubie est Sacramentum.

Dixi, etiam per procuratores inuicem. Quia tametsi Cajetanus, Victoria, Canus, Sylvius, &c. hoc negent; merito tamen affirmant Serus, Valentia, Sanchez, Aversa, Basilus Pontius, Wiggers, Gonet, & è nostris Cornejo, Gabriel à S. Vincentio, Andreas à Matre Dei, Bonae spei, &c. Quia in matrimonio per procuratores inuicem, nihil desit ad rationem Sacramenti. Cum non desit legitima materia, scilicet corpora contrahentium; nec legitima forma, nimirum consensus utriusque partis sufficienter expressus per verba, vel signa contrahentium, ad hoc utentium procuratoribus, tamquam instrumentis, & vicariis suis, per ipsosque facientium quod ipsi faciunt, juxta vulgatam Juris regulam: *quod per alium facimus, per nos utique facere censetur*. Denique non desit intentio debita, ut supponimus, nec Parochi & duorum saltem testium praesentia per Tridentinum requisita. Supponimus enim procuratores, exhibito suae commissionis mandato, coram ipsis illud exequi, consensusque mandatum per verba de praesenti eorum nomine exprimere. Nihil igitur desit ad rationem Sacramenti, sicut adversarii nihil desit fatentur ad rationem contractus. Ex quo assertio nostra roboratur. Contractum enim matrimoniale baptizatorum, supposita debita materia, forma & intentione, Christus elevavit ad rationem Sacramenti, ut Scriptura & Traditio docet.

Proinde hic arguendum non est a paritate aliorum Sacramentorum, quae per eorum ministros mediata & personaliter perfici debent. Est enim speciale Sacramentum Matrimonii, quod fundetur in contractu, ideoque sequatur naturam contractus, qui ex natura sua inter absentes, per procuratores, vel interuentum, perfici potest, ut constat ex utroque Jure.

Nec contrarium evincitur ex forma hujus Sacramenti, *accipio te in meum, accipio te in meum*. Tum quia verba ista non sunt de necessitate formae, sed sufficienter quaecumque verba, vel signa, exprimentia consensum contrahentium de praesenti: quae expressio per procuratores fieri potest. Tum quia procurator Titii v. g. nomine ipsius dicere potest procuratori Cajae, *accipio te in meum*. Et procurator Cajae, nomine ipsius dicere procuratori Titii, *accipio te in meum*.

Tres tamen condiciones cap. ult. de procuratoribus in 6. requiruntur, ad hoc ut matrimonium per procuratores inuicem fiat. Prima, ut procuratores ad hoc mandatum habeant speciale. Secunda, ut procuratores alium deputare non possint, nisi & hoc sit ipsis specialiter commissum. Tertia, ut procurator, antequam contraxerit, à Domino non fuerit revocatus. Alias contractum postmodum matrimonium ab eodem nullius momenti existit: cum illius consensus defecerit, sine quo firmitatem habere nequit.

Non requiritur tamen diversitas sexuum in procuratoribus: utpote non contrahentibus pro se & nomine suo, sed nomine mandatum, ipsis ut instrumentis utentium, ad exprimentum consensus sui. Quem vir & mulier exprimeret possunt, vel

vel per duos viros, vel per duas mulieres, æquè ac per literas nullius factus.

CAPUT VII.

In matrimonio tamen fidelium baptizatorum ratio contractus separabilis est à ratione Sacramenti, dabileque est verum matrimonium, quod non sit Sacramentum.

63 Hoc fieri posse negant Ledesma, Sanchez, Castro-Palao, Averfa, noster Cornejo, noster Bonæ spei. Sed meritò affirmant Cajetanus, Melchior Canus, Vasquez, Bonacina, Pontius, Villalobos, Sylvius, Gonet, Herinx, & è nostris Gabriel à S. Vincentio, Andreas à Matre Dei, & alii, quos l. 5. retulimus c. 130. n. 1445. Quia contractus matrimonii, intentione celebrandi ipsum, separari potest ab intentione celebrandi Sacramentum. Utpote à qua de facto separatur in infidelibus, separataque fuit pluribus annorum millibus, quibus matrimonium elevatum non fuit ad dignitatem Sacramenti. Ex quo verò Christus matrimonium baptizatorum ad eam dignitatem elevavit, non invalidavit contractum matrimonii aliàs validum, nec abstulit contrahentibus potestatem validè contrahendi absque intentione Sacramenti (nullum quippe invenitur in Scriptura vel Traditione fundamentum dicendi, contractum matrimonii sic à Christo elevatum esse ad rationem Sacramenti, ut si Sacramentum non esset, nec contractus esset;) sed valido baptizatorum contractui solum addidit dignitatem Sacramenti, dum adessent reliqua ad rationem Sacramenti generaliter requisita. Certum est autem, ex declaratione Concilii Florentini, intentionem faciendi Sacramentum, seu faciendi quod facit Ecclesia, usque adeò esse requisitam, ut, si desit, non perficiatur Sacramentum. Cùm ergo intentio illa æquè possit contrahentibus non adesse, ac potest exterius applicanti materiam, & profertur formam Baptismi, non adesse intentio per hoc faciendi Sacramentum Baptismi, ut offendimus lib. 1. sequitur matrimonium baptizatorum perfici posse in ratione contractus, absque eo quòd perficiatur in ratione Sacramenti.

64 At (inquis) supponimus falsum, scilicet posse in baptizatis abesse intentionem Sacramenti Matrimonii, ubi adest intentio contractus; vel posse adesse intentionem illi contrariam. Cùm intentio faciendi Sacramentum Matrimonii ex Christi institutione sit in baptizatis ipsamet intentio faciendi contractum matrimonii. Utpote quem Christus eo ipso voluit esse Sacramentum, quo foret matrimonium baptizatorum.

65 At (inquam ego) ipse potius falsum supponis, principiumque petis. Hoc est enim quod queritur, an Christus voluerit hoc quod ipse dicit (quodque neque ex Scriptura, neque ex Traditione, neque ex Christi institutione probas.) An (inquam) an (inquam) eo ipso voluerit matrimonium esse Sacramentum, quo foret matrimonium baptizatorum; ita ut nulla in baptizatis requireretur intentio faciendi Sacramentum, nisi qua foret ipsamet intentio conficiendi matrimonii contractum. Hoc neque Scriptura dicit, neque Concilia, neque Patres, neque communi calculo Doctores. Quia licet ex ipsis habeamus, omne baptizatorum matrimonium ex Christi institutione esse Sacramentum, eo ipso quo ponuntur reliqua ad rationem Sacramenti generaliter requisita, v. g. intentio supra dicta. Cæterum quòd hæc eo ipso adsint, quo validus est matrimonii baptizatorum contractus, hoc nullibi dicunt. Et nos oppositum probavimus loco citato. Oppositum etiam probat Bonæ spei to. 1. de Sacram. in gen. disp. 4. dubi. 3. ubi multis ostendit, ad Sacramenti valorem

Tom. III.

necessarium esse quòd minister intendat facere quod facit Ecclesia, non solum quoad externa materialia Sacramenti, sed quoad esse Sacramenti, quòd absolute intendit. Si enim non sufficit velle exteriori materiam & formam reliquorum Sacramentorum, nisi per hæc quis velit conficere Sacramentum: non sufficit ergo velle exteriori contractum matrimonii, seu materiam & formam illius, nisi per hæc minister conficere velit Matrimonii Sacramentum. Et si hoc ipso non velit conficere reliqua Sacramenta, quo ponere vult materiam & formam eorum: igitur nec eo ipso conficere vult Matrimonii Sacramentum, quo ponere vult materiam & formam contractus matrimonialis. Denique si in reliquis Sacramentis requiritur intentio distincta ab intentione ponendi & applicandi materiam & formam eorum: igitur & in Sacramento Matrimonii. Quòd enim in Baptismo v. g. requiratur intentio distincta, &c. ibidem n. 19. probat, quia alioqui minister plerumque baptizaret sub invincibili ignorantia Christi, Ecclesie, & Sacramentorum ejus, dum, infantem vel adultum ablucendo, diceret: *te ablucio in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Quod censet dici non posse: quia Sacramentum confici debet nomine Christi; nihil autem sit nomine Christi, aut Ecclesie, sub invincibili ignorantia Christi, & Ecclesie.

Atqui idem argumentum militat pro Sacramento Matrimonii. Si enim in eo non requireretur intentio distincta, &c. ministri illius plerumque illud conficerent sub invincibili ignorantia Christi, Ecclesie, & Sacramentorum ejus, quoties utique duo baptizati in infantia, & statim ad Turcas abducti, ibi inter se matrimonium contraherent, ubi nihil omnino de Christo, nec de rebus ad Christianæ fidei documenta spectantibus audissent. Quo etiam casu intendere non possent Matrimonii Sacramentum, nec agere nomine Christi, aut Ecclesie, sub invincibili ignorantia Christi, & Ecclesie, & Sacramentorum. Nec per consequens possent velle facere quod Christus instituit, & quod Ecclesia facit; utpote prorsus invincibiliter ignorantes & Christum, & Sacramentum quod Christus instituit, & quod Ecclesia facit. Neque enim voluntas velle potest, quòd intellectus nullo modo cognoscit, sed prorsus invincibiliter ignorat.

Siquis insitet, & contendat cum Bonæ spei, dictos baptizatos, sub invincibili ignorantia Christi, & Ecclesie, & Sacramentorum, velle equidem matrimonium in ratione Sacramenti, idque non solum confusè, sed & distinctè, hoc ipso quòd distinctè intendunt vinculum matrimoniale, sive matrimonium reipsa baptizatorum, tamen tales se esse nesciant. Eò quòd Matrimonii Sacramentum, & matrimonium reipsa baptizatorum prorsus idem sint, nec Sacramentum addat contractui ullum novum ritum quoad ministrum, materiam & formam, sed solum requirit baptismum ex parte subjecti, seu contrahentium.

Respondeo id frustra contendere 1. quia certum est quòd baptizati, invincibiliter ignorantes se esse tales, non velint vinculum matrimoniale in ratione Sacramenti invincibiliter ignorati. 2. sicut matrimonium baptizatorum Christus elevavit ad rationem Sacramenti Matrimonii; sic ablutionem non baptizati, cum prolatione istorum verborum: *ego te baptizo in nomine Patris, &c.* Christus elevavit ad rationem Sacramenti Baptismi. Ipse tamen faceret, eam qui sub invincibili ignorantia Christi, & Ecclesie, & Sacramenti Baptismi, vult ablucere infantem non baptizatum, & ablucendo diceret: *ego te baptizo, &c.* non velle eo ipso baptismum in ratione Sacramenti. Ergo nec dicti contrahentes eo ipso volunt matrimonium in ratione Sacramenti. Tametsi ergo Christi

Rrrr

fitus instituerit matrimonium baptizatorum Sacramentum novae legis, nec aliquid immutaverit circa ritus exteriores, sive materiam, formam & ministros contractus; requirit tamen in ministris contractus intentionem generaliter requisitam in ministro Sacramentorum, utique faciendi quod facit Ecclesia, distinctam ab intentione adhibendi exteriorum ritum, sive materiam & formam contractus, super subiectum capax Sacramenti Baptismi, prout in ministro Sacramenti Baptismi requirit intentionem faciendi quod facit Ecclesia, distinctam ab intentione adhibendi materiam & formam Baptismi super subiectum capax Sacramenti Baptismi. Confer quae dixi citato cap. 130.

CAPUT VIII.

Matrimonium baptizati cum non baptizata, contractum ex Pontificia dispensatione, Sacramentum est in baptizato: minime in non baptizata.

69 **I**Ta Eckius in lib. homil. hom. 73. de Sacram. Sotus, Bonacina, Cornejo, Andreas à Matre Dei, contra Vasquez, Sanchez, Coninck, Palaum, Pontium. Et ratio est, quia nihil obstat quominus sit Sacramentum respectu baptizati: cum sit subiectum capax illius Sacramenti; & neque ex Scriptura, neque ex Traditione habeamus Matrimonii Sacramentum sic esse essentialiter contractum duorum baptizatorum, ut habere nequeat rationem Sacramenti in uno solum baptizato. Unde Adversarii gratis asserunt & contendunt, Christum solum elevasse ad rationem Sacramenti contractum duorum baptizatorum. Neque enim id ex Scriptura probant, neque ex Traditione. Ex alterutro tamen capite probare debent. Cum ea quae dependunt à supernaturali Dei institutione, nobis non innotescant, nisi vel per Scripturam, vel per Traditionem. Fatemur quidem, matrimonium, quod Matrimonii Sacramentum totale, sive in utroque conjuge, esse essentialiter contractum duorum baptizatorum. Sed quid (quæso) obstat, ne matrimonium, quod parziale Sacramentum in uno conjuge, & non in alio, sit contractus unius dumtaxat baptizati, & in eo dumtaxat Sacramentum, non in alio qui baptizatus non est, idèdque capax non est Sacramenti Matrimonii? Si fieri queat, quod absolutio super duos prolata sit Sacramentum in uno disposito & capaci, non in alio indisposito & incapaci; quòdque idem Matrimonii Sacramentum in uno operetur gratiam, quia disposito; in altero non operetur, quia indisposito: Quidni etiam fieri queat, quòd idem matrimonium in uno sit Sacramentum, quia ob baptismum capaci; in altero non sit, quia ob baptismum defectum incapaci? Id profectò sic contingere merito asserimus, eò quòd in baptizato non sit ullus defectus dispositionis, secundum Concilia & Patres ex Christi institutione necessaria ad suscipiendum Matrimonii Sacramentum.

70 Accedit 1°. quòd idem matrimonium, duorum baptizatorum, in uno sit Sacramentum, non in alio, dum unus vult, alter non vult suscipere Matrimonii Sacramentum, uti colligitur ex dictis cap. precedenti. Ergo similiter, in casu nostro.

71 Accedit 2°. quòd in primitiva Ecclesia, dum pauci erant fideles, idèdque necessitas erat contrahendi matrimonium cum infidelibus, congruum erat fidelem conjugem eo casu non privari gratiâ Sacramenti Matrimonii: cum ipsidem, imò majoribus subjacerent matrimonii difficultatibus & oneribus, quam modo. Est quidem necessarium carere gratiâ Sacramentorum Confirmationis, Eucharistiæ, &c. eos qui Sacramenta illa recipere non possunt, quia versantur in locis ubi non habent

qui ministrant. Sed disparitas est in casu nostro, in quo non deest minister, nec subiectum capax Sacramenti.

Accedit 3°. quòd utriusque quidem corpus, consensus, & verba, seu signa exprimentia consentium, sint materia & forma matrimonii; idèdque Matrimonii Sacramentum requirit consentium utriusque. Quia tamen consensus, ut procedit personaliter à quolibet conjuge (cum simili & reciproco consensu alterius) est contractus legitimus & matrimonialis, quo transfert potestatem sui corporis in alium, & vicissim acquirit potestatem alterius; perfit in ipso Sacramentum, si capax sit illius, debitamque ad id habeat intentionem. Quia illud sibi ipse ministrat, non alter; licet abique consensu alterius, sibi ministrare non possit.

CAPUT IX.

Parentum consensus necessarius non est ad validum matrimonium.

ITa Tridentinum sess. 24. c. 1. de reform. 73 **I**matrim. ubi dicit, quòd *jure damandi sint illi, ut eos sancta Synodus anathematizat damnat... qui falso affirmant matrimonium, à filiis-familias sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata, vel irrita facere posse.*

Certum est tamen filios, abique parentum consentu matrimonium contrahentes, contra divinas humanasque leges, regulariter loquendo, mortaliter peccare (nisi praevidentur futuri irrationabiliter inviti, juxta dicta p. 1. c. 5.) sicut & Sacerdotes assentes, ut satis innuit Tridentinum ibidem aiens, quòd ejusmodi matrimonium *Ecclesia semper detestata est.*

Merito quidem, quia matrimonium abique consentu parentum contrahere, est contra præceptum *honorandi parentes*, graviterque repugnat pietati in parentes, sicut & naturali æquitati, quæ dicitur, filios à parentibus, abique eorum consensu, non debere recedere, nec ipsi privigas inducere, postquam tot & tantis sollicitudinibus & laboribus eos ipsi aluerunt, & ad ætatem nubilem perduxerunt.

Hinc sequitur 1°. grave peccatum esse, contra rationale consilium parentum, habere v. g. cum hæretica, vel in fide suspecta, vel pravis moribus imbuta, notabiliter inæquali, vel cum bonorum dissipatore, &c. imò hæc in casibus, parentes jure patrio impedire possunt matrimonium filiorum suorum, peccantque Ecclesia Prælati, ejusmodi matrimonii faventes; sicut & Sacerdotes in Universitatibus nimis facile assentes matrimonii inæqualium, quæ parentibus inconsultis vel invitis licentur. *Nam nec in terris filii sine consensu patrum rectè & jure nubunt.* Tertullianus lib. 1. ad uxorem.

Sequitur 2°. nimis laxam esse sententiam eorum qui dicunt, filios, inconsultis parentibus, licet matrimonium inire posse; sicut & eorum qui (cum Sanchez l. 4. de matrim. disp. 23. n. 10.) generaliter aiunt, filios, invitis parentibus, ad nuptias licet progredi, postquam consilium & consensum ipsorum petierunt, nec obtinuerunt. Cum hoc solum licitum sit, dum parentes injustè & irrationabiliter dissentiant.

Sequitur 3°. justas esse leges Civiles, quæ in Hispania & Gallia parentibus dant facultatem exheredandi filios & filias, contra justam rationabilemque voluntatem ipsorum matrimonium contrahentes. Justum est enim hoc fratri levitatem coercere filiorum, ne per eam grave dedecus familiae suæ inferant, vel gravem parentibus moerorem, ut pluribus ostendit Basilius Pontius l. 2. de matrim. c. 1. ubi etiam probare conatur ex Tertulliano & Basilio, prius Ecclesiæ temporibus

bus servatas fuisse leges Romanorum, secundam quas consensus parentum requirebatur ad matrimonii valorem.

79 Sequitur 4°. ad promovendam filiorum erga parentes observantiam, iussit Philippum IV. Catholicum Regem nostrum 23. Novembris 1635. minores 25. annis, sine parentum consensu nuptias, privasse omnibus emolumentis, quae ab invicem, per donationem, vel successionem, alterutri obvenire possunt, irritasseque omnia pacta in utilitates alterutrius inita. In Gallis autem per Edicta Regum Henrici II. Henrici III. & Ludovici XIII. sancitum est, ne Parochi filios familias, minores 30. annis, & filias, minores 25. completis, invitis parentibus, matrimonio conjungant; sed eorum consensum in scriptis exigere teneantur. Tamen enim incommoda quaedam ex hoc sequuntur in paucioribus, majori & publica utilitate, matrimoniorumque, Veneris potius quam Dei amore contractorum, extirpatione compensantur. Admonendi tamen sunt ab Episcopis & Parochis parentes, ne hoc legum beneficium, & patriae abutantur auctoritate, se nimis difficiles & morosos exhibendo, in filiorum suarumque suarum matrimoniiis permittendis, dum convenientia sunt.

80 Quoad filios & filias, qui praescriptam Regis Constitutionibus etatem attingerunt, Constitutione Blefensi, & Edicto Ludovici XIII. statutum est pro Gallis, Parochos conjungere ipsos matrimonio non debere, nisi consilium parentum scripto illos rogasse constet.

81 Sequitur 5°. eorundem Regum Christianissimorum Henrici III. & Ludovici XIII. Edicta, quibus matrimonia filiorum absque consensu parentum, vel tutorum, vel etiam absque proclamationibus inita, decernuntur irrita & invalida, nihil statueri contra Tridentinum, nec attingere vim Sacramenti, imò ne valorem quidem contractus matrimonialis, quoad effectus juris divini, naturalis, & ecclesiastici, secundam explicationem, quam Ludovici XIII. Regis nomine regni Cancellarius, & Illustrissimi Commissarii, ad id à Rege deputati, Clero Gallicano anno 1629. decernunt, quod scilicet tota nullitatis & invaliditatis declaratio intelligeretur quoad effectus iure civiles, ita scilicet ut taliter contrahentes, eorumque filii ac nepotes, in perpetuum excluderentur ab omni hereditate, priventurque omnibus juribus & commodis, quae vi matrimonialium contractuum, testamentorum, Legumque aut Constitutionum municipium beneficiorumque acquirere possunt, & nepotes eorum, in ordine ad honores, ac successiones civiles, in tribunalibus civilibus, perinde habeantur, ac si forent illegitimi. Videri possunt Isaacus Habertus, Episcopus Vabrensis, in lib. de justitia conubialis Edicti à Ludovico XIII. conditi, Caballatus in Theor. & Prax. Jur. Canon. lib. 3. c. 27. Natalis Alexander Theol. Dogm. & Moral. to. 6. l. 2. tr. de Sacram. Matrim. c. 2. a. 2. regul. 1. 2. 3. 4. & 5. ubi ex Ambrosio offendit, pietatem postulare, ut Episcopi, Parochi, & Confessarii, parentes filiis placare & reconciliare conentur, ipsisque persuadere, ne secundam legum severitatem in ipsos agant.

CAPUT X.

Ad valorem matrimonii necessarius est contrahentium consensus, per verba vel signa de praesens, sensibilibus expressus.

82 Ita Florentinum in Decreto Eugenii. Et ratio est quia verba futuri temporis matrimonium non efficiunt, sed spondent. Unde non sufficiunt haec verba: non ducam nisi te. Imò neque haec: Tom. III.

non ducam uxorem, nisi te; quamvis aliqui fecus exilliment. Quia non significant quòd Cæsus v. g. Titiam de praesenti accipiat in uxorem, sed quòd non accipiat aliam. Quòd verum est, licet nullam accipiat.

83 Sed quid de casu sequenti: Parocho & duobus testibus vocatis apud Cajam, ibi expectantem Titium ad finem contrahendi cum ipso matrimonio, superveniens Titius, interrogatus ad quid veniat, respondit: *ut videam Cajam, quia ipsa est conjux mea.* Tumque Caja respondit: *Et ipse meus est conjux.* Quo audito, fugit Parochus. Quæsitum fuit de valore matrimonii taliter contracti? Multi Jurisæ, teste Lugone to. 2. de contractibus, censuerunt valere. Lugo oppositum sensit. Illa tamen Juristarum opinio non caret probabilitate, si Titius & Caja seriam habuerint intentionem per illa verba matrimonium contrahendi, de quoque sub juramento interrogati, eam se habuisse affirmant. Cum enim verba, quibus Sacramenta consueverunt, practica sint, efficiantque quod significant, per verba illa Titius & Caja practice significaverunt, & quòd Caja fieret conjux Titii, & Titius conjux Cajæ; sicut per verba illa: *hoc est corpus meum*: practice significatur, quòd contentum sub his speciebus fiat corpus Christi.

84 Si tamen interrogati, dicant se nescire, quàm intentione verba illa protulerint, signum est seriam illam intentionem ipsis defuisse. Neque enim tam facile memoria excidisset, si habuissent. Cum homines non soleant talis intentionis oblivisci, in negotio tanti momenti, ad quod sine magna deliberatione procedere non solent.

CAPUT XI.

Necesse non est quòd consensus matrimonialis exprimitur verbis, sed et verborum loco, tum nutus, tum signa, quæ internum consensum aperte indicent, satis ad matrimonium esse possunt; tum ipsa taciturnitas, cum puella, propter verecundiam, non responderet, sed pro ea tacente parentes loquuntur.

85 Verba sunt Catechismi Romani. Et idem Florentinum non requirit verba absolute, sed cum addito, *regulariter.* Et cap. cum apud Sedem de sponsalibus Innocentius III. declarat mutum & surdum posse alicui matrimonialiter copulari: cum quòd verbis non potest, signis valeat declarare.

CAPUT XII.

Expressio verborum, sine interiori consensu, matrimonium non facit. Qui tamen tum tali simulatione matrimonium cum altera, sincere procedente, contraxit, eam dicere tenetur, nonnullis casibus exceptis.

86 Ita S. Thomas in 4. dist. 27. q. 1. a. 2. quæsto 4. Cui concinit S. Bonaventura ibidem q. 2. dicens: *si sit consensus exterior, sine interiori, non est matrimonium secundam veritatem, nec secundam divinum iudicium, nec secundam conscientiam fornicis; quamvis esse videatur. Et iudicetur secundam iudicium Ecclesiasticum.*

87 Ratio est, quia sicut se habet ablutio exterior ad Baptismum, ita se habet expressio verborum ad hoc Sacramentum (ait S. Thomas loco citato.) Unde sicut si aliquis ablutionem exteriorem reciperet, non intendens accipere Sacramentum, sed indum & dolium facere, non esset baptizatus; ita expressio verborum, sine interiori consensu, matrimonium non facit. Unde Innocentius III. interrogatus an valeat

ret matrimonium, quo quis, alienum nomen mentitus, absque interiori consensu mulieri dixerat, *Joannes se in uxorem accipit*, cum ipse non vocaretur Joannes, sed Petrus, tamen copulam postea cum ipsa habuisset, cap. tua nos extr. de sponsi. & matrim. Respondit: quod si ita res se habueris, videlicet quod ille eam non proposueris ducere in uxorem, nec unquam consensit in prædictam personam, non debet ex illo facto conjugium judicari. *Cum in eo nec substantia conjugalis contractus, nec forma contrahendi conjugium valeat inveniri. Quoniam ex altera parte dolus solummodo adjuit, & desuit omnino consensus, sine quo caetera nequeunt sedus perficere conjugale.*

88 Si dicas, quod fraus & dolus nemini debet patrocinari. Respondet S. Thomas, quod fraus & dolus ipsi non patrocinatur, nec in foro conscientie, nec in foro Ecclesie: quia in utroque foro pro hoc puniuntur. Deinde ex justitia tenetur fictionem tollere, simulationeque deposita, ipsam ducere, uti dixi p. 1. cap. 1. Quia dum verbis exprimendo, quod animo non habebat, mulieri sincerè procedenti illudit, contra justitiam commutativam graviter peccavit. Ex justitia namque tenebatur & ipse sincerè procedere, consensumque verum prestare. Quod debitum eum non sit extingui per fraudem injustitiamque ipsius, manet ergo ex justitia debitor veri consensûs. Manet proinde ex justitia obligatus ad ipsam ducendam.

89 Excipiuntur tamen à Theologis casus sequentes. 1° si cum legitimo consensu alteram duxerit, quamvis injuriam priori illatam, prudentum arbitrio tunc compensare teneatur. Quamvis etiam casus ille vix occurrat. Quia cum Ecclesia judicet secundum ea quæ foris apparent, judicat pro priori matrimonio, nec secundum permittit; ipse tamen debet potius excommunicationis sententiam sustinere, quam ad primam uxorem accedere; vel debet in alias regiones remotas fugere, ait S. Thomas ubi supra ad 3.

90 2° non tenetur eam ducere, si tanta sit conditionis disparitas, vel tanta fuerit evidentia fictionis, ut merito judicetur mulierem voluntariè deceptam fuisse. Quia volenti non fit injuria.

91 3° si mulier decepta, ipsum etiam deceperit, simulando se virginem, cum non esset.

92 Si grandia mala, capitales inimicitie, dissidia, cædes, &c. ex matrimonio cum ipsa merito timeantur. Quo casu pecuniaria sufficiet compensatio.

CAPUT XIII.

Consensus matrimonialis, coram Parocho & testibus præstus per verba de presenti, sub honesta conditione de futuro, purificatione conditione transit in absolutum, per eumque perficitur matrimonium, absque necessitate novi consensûs, iterationeque contractûs coram Parocho.

93 **E**si communis sententia Canonistarum, contra compuniorem sententiam Theologorum, ex quibus tamen S. Antonius, Paludanus, Petrus Soto, Card. de Lugo, Sanchez, Perez, Gaspar Hurtadus, alique piires, nobiscum, & cum Canonibus sentiunt. Et probatur, quia assertionem nostram sequitur Romana Curia, ex quo Pius V. auditis variantibus hac de re Cardinalium opinionibus, Canonistarum sententiam probavit, & in decidendo attendendam esse censuit, declaravitque opus non esse iteratione contractûs coram Parocho, ut vidimus p. 1. n. 24. Idemque censuit S. Congregatio sub Clemente VIII. Qui & istam S. Congregationis sententiam probavit, ut videre est apud Fagnanum ad cap. *super eo* de conditione. apposit. n. 6.

Nec contrarius est Urbanus III. cap. *super eo* de conditione. apposit. ubi interrogatus, utrum ille qui in quamdam mulierem consensit, si pater ejus suum præstaret consensum, sit ad consummandum matrimonium compellendus? Respondet: nisi voluntas patris postmodum accedat, nequaquam cogendus est ad matrimonium contrahendum.

Non (inquam) contrarius est: solùm enim vult, talem non compellendum ad matrimonium consummandum ante conditionis eventum. Quod verissimum est, quia ante conditionis eventum matrimonium non est perfectum, eum (ut ibidem Pontifex ait) *hujusmodi consensus non sit de presenti habendus*, id est de præsentibus efficiens matrimonium perfectum, sed solùm implendæ conditione, ut exponit Fagnanus ibidem n. 3. post Abbatem. Per adventum verò conditionis consensu conditionalis purificatur, & matrimonium ex eo tempore perficitur, perinde ac si purè ab initio foret initum. L. *postior* ff. qui potiores in pignore habeantur. Et L. *hec venditio* ff. de contr. empt.

Dixi, ad matrimonium consummandum: sic enim textum capituli istius sumunt Abbas, & Alex. de Nævo. Proinde dum Pontifex ait: *non est cogendus ad matrimonium contrahendum, sumit contrahere pro consummare*, ut sic responsio congruat interrogationi. L. *Aurelius* § *Scito* ff. de libert. leg. & L. 1. Cod. de divers. rescript.

Multò minùs contrarius est Alexander III. cap. 97 de illis de condit. appof. dicens, quod qui juravit mulieri: *ego te in uxorem accipiam si tantum mibi donaveris*: non est reus perjurii si eam nolentem sibi solvere, quod sibi dari petiit, non accepit uxorem, nisi postea de presenti purè consenserit, vel eam cognoverit. Idco enim non tenetur ducere ipsam nolentem implere conditionem, nisi postea purè de presenti consenserit; quia prior consensus pro præsentibus non habet effectum, sed pro tempore futuro, si tunc ponatur adjecta conditio. Quæ deficiente, consensus deficit; idcoque tunc novus requiritur consensus absolutus.

Aliquid tamen observatione dignum est in responsione ista Alexandri III. utique eum qui cum muliere contraxit, sub conditione de futuro, si eam cognoscat ante conditionis eventum, pro copulam istam recedere censetur à conditione, absolutèque consensere, atque ad id matrimonium perficere, independentèr à conditione. Atque ita Doctores communiter tradunt.

CAPUT XIV.

Consensus matrimonialis, coram Parocho & testibus præstus per verba de presenti præstus, sub honesta conditione de presenti, vel de præterito (v. g. accipio te in uxorem, si es legitima, si es virgo, &c.) ab initio nullus est deficiente conditione, nec convalescit ex copula subsequente.

Ratio prioris partis est, quia licet error qualitatis, vel fortunæ, alias non reddat consentium in substantia nullum, hoc tamen non procedit, dum qualitas, in qua erratur, adficitur contractui per modum conditionis honestæ, v. g. accipio te, si es dives, nobilis, &c. Tunc enim deficiente conditione, nullus est consensus, utpote conditioni alligatus. Ita S. Thomas in 4. dist. 29. q. 1. a. 3. q. 3. S. Bonaventura in 4. dist. 30. in exposit. lit. n. 4. Paludanus ibidem q. 1. a. 2. n. 9. S. Antonius 3. p. tit. 1. c. 2. in fine. Adrianus, Sylvester, Sotus, & alii pat. sim.

Ratio posterioris partis, quod scilicet ex copula subsequente non convalescat, est quia tunc

demum per copulam recedere quis censetur à conditione, quando conditio est de futuro. De qua expressè agit Pontifex cap. *per suas* supra relato: scilicet dum conditio de presenti est, vel de præterito. Et ratio disparitatis est, quia dum conditio est de futuro, consensus ab initio non est nullus, sed validus, & legitimus, tamen effectus ipsius suspensus sit usque ad conditionis eventum. A qua suspensione, sicut & à conditione Ecclesia recedere præsumit eum, qui cognoscit taliter sibi desponsatam: quia (ut fornicationis præsumptionem excludat) in favorem matrimonii præsumit accessum ad eam fuisse affectu maritali, atque adeò ipsum transiisse de consensu conditionato in purum & absolutum. Dum verò conditio est de presenti, vel præterito, cā deficiente, consensus non est suspensus, sed ab initio nullus, ut dictum est numero præcedenti. Dum autem consensus ab initio nullus est, postea convalescere non potest per copulam, sed opus est novo consensu, novoque proinde contractu coram Parocho & testibus. Cum ob defectum consensus matrimonium ab initio fuerit omnino nullum, nulliterque coram Parocho contractum.

101 Quam sententiam (inquit Fagnanus ad cap. *si conditiones* de condit. appof. n. 26.) jam pridem approbavit Sacra Congregatio Concilii, dum censuit matrimonium nullum ob defectum ritus, quamvis contractum coram Parocho & testibus, tamen non convalescere per consensum & copulam supervenientem post legitimam statem, sed debere iterum contrahi, servatâ formâ à Concilio præscriptâ.

CAPUT XV.

Conditio turpis, adjecta contractui matrimoniali, illum reddit irritum & nullum, si sit contra substantiam & bona matrimonii. Alias habetur pro non adjecta.

102 **T**Ria sunt bona de substantia matrimonii, secundum Augustinum lib. de bono conjug. c. 24. videlicet proles, fides, & Sacramentum. Per prolem intelligitur obligatio non impediendi generationem proles per sterilitatis poculum, abortum, &c. Per fidem, obligatio fidelitatis, quâ uterque conjux prohibetur accedere ad alterum vel alteram. Per Sacramentum, obligatio non dissolvendi matrimonium. Quæ indissolubilitas idem vocatur Sacramentum, quia ex divina institutione, signum est rei sacre, indissolubilis utique conjunctionis Christi cum Ecclesia.

103 Quòd conditio turpis, non contraria substantiæ matrimonii, non vitiat matrimonium, sed habetur pro non adjecta, constat ex cap. *quicumque* de condit. appof. & cap. *si conditiones*, &c. Quòd autem turpis conditio matrimoniali contractui adjecta contra substantiam, seu bona dicta matrimonii, matrimonium nullum & irritum reddat, Gregorius IX. expressè declarat cap. *si conditiones* de condit. appof. his verbis: *si conditiones contra substantiam conjugii inferantur, puta, si alter dicat alteri: contrabo tecum, si generationem proles evites. Vel, donec inveniam aliam bonore vel facultatibus ditorem. Aut, si pro quaestu adulterandam te tradas; matrimonialis contractus... caret effectu.*

104 Ubi per primam conditionem Pontifex non intelligit evitacionem generationis præcisè, nec per tertiam adulterium præcisè. Sed per primam intelligit obligationem seu promissionem evitandi generationem, per aliquem contranaturalem modum; quo proprius copulæ conjugalis effectus impediatur, v. g. per sterilitatis poculum, abortum, &c. Per secundam intelligit reservationem

potestatis ducendi aliam, vivente comparte. Per tertiam intelligit obligationem tradendi se adulterandam. Quæ profectò tres conditiones aperte repugnant tribus substantialibus obligationibus matrimonii.

Sola tamen conditio vitandi copulam, sive ex pacto, sive ex voto, mutuo consensu adjecta contractui matrimoniali, non adversatur obligationi substantiali ipsius, ut patet ex matrimonio B. Virginis cum S. Josepho, S. Henrici Imperatoris cum S. Ganegunde, Eleazari cum Delphina, Eduardi Angliæ Regis cum Editha, Marciani Imperatoris cum Pulcheria, &c. Matrimonium quippe verum B. Virginis cum S. Josepho, Angelus huic in formis apparet agnoscat, cum dicit: *mihi timere accipere Mariam conjugem tuam.* Et S. Augustinus lib. 1. de nupt. & concup. c. 17. necnon in lib. de consensu Evangelist. c. 1. hoc (inquit) exemplo magnificè insinuat *fidelibus conjugatis, etiam servatâ pars consensu continentia, posse permanere vocarique conjugium, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.*

Et ratio est 1°. quia *matrimonium non coitus, sed consensus facit*, prout in Jure dicitur.

2°. matrimonium contrahi potest cum intentione, imò votiva obligatione, ante illius consummationem, religionem ingrediendi, cap. *commissum* de sponsal. Ergo & cum votiva obligatione, de mutuo consensu, castitatem servandi.

3°. ita verum matrimonium, stante vero dominio in mutua corpora. Sed verum in mutua corpora dominium esse potest ligatum & impeditum quoad usum, per votum, vel pactum, seu conditionem matrimoniali contractui adjectam: sicut verum in alias res dominium esse potest ligatum & impeditum quoad usum, per legem, vel pactum. Sæpè enim lege fit, ut habens directum rei dominium, seu proprietatem, nec utrum fructum habeat, nec usum, ut fit in pupillo, quamdiu sub tutoribus est: quamvis enim sit *dominus omnium*, de iis tamen, absque tutorum consensu, disponere non potest. Et ratio à priori est, quia usus à dominio separabilis est, cap. *exiit* de verb. signif. Stat ergo dominium sine usu, & sine potentia expedita ad usum, ut in dictis pupillis patet.

CAPUT XVI.

Consensus ad valorem matrimonii requisitus debet esse liber à coactione, & metu gravi, ad ipsum extorquendum injustè incusso.

Rationem adfert Alexander III. cap. *cum locum* de sponsal. & matrim. *cum enim locum non habeat consensus, ubi metus vel coactio intercedit, necesse est ut ubi consensus cujusquam requiritur, coactionis materia repellatur. Matrimonium autem solo consensu contrahitur; & ubi de ipso quæritur, plena debet securitate ille gaudere, cujus est animus indagandus, ne per timorem dicat sibi placere, quod odit, & sequatur exitus, qui de injuriis solet nuptiis provenire.*

Unde cap. *veniens* secundo eodem tit. cum quidam sponditur se ducturum mulierem, cum qua copulam habuit, ex qua & filium suscepit, ac deinde in domo vicini sui cum filia ipsius concubisset, & à patre puella in uno lecto inventus, coactus fuisset ipsam, per verba de presenti desponsare. De eo casu idem Pontifex interrogatus, respondit: *si inveneris quòd primam post fidem præstitam cognoveris, ipsam cum ea facias permanere. Alioquin secunda (nisi meta coactus, qui postea in virum constantem cadere, eam desponsaverit) adbarere facias ut uxore.*

Et cap. *consultationi* eod. *mulieres* (ait Inno-

centius III.) que veniunt ad valvas Ecclesie cum sponsis, & iis reclamantes, affirmant se nunquam in eorum matrimonium consensisse: audiri (sponsis legitimis & idoneis testibus non debeat illarum simpliciter assertio prevalere. Sanè illis que, benedictione accepta, mox à sponsis aufugiunt, ante carnis copulam subsecutam, asserentes se nunquam in illos veraciter consensisse, sed metu illato compulsas, verba protulisse consensu, licet animo dissentirent, non statim est audientia deneganda; sed de illato metu est cum diligentia inquirendum. Et si talis metus inveniat illatus, qui cadere potuit in constantem virum, erunt non immerito audiendæ.

111 Ex citatis Canonibus satis apparet, matrimonium ex gravi metu contractum esse ipso iure nullum. Idque probat S. Thomas in 4. dist. 29. q. 2. a. 3. q. 1. quia vinculum matrimoniale perpetuum est. Unde illud quod perpetuitati repugnat, tollit matrimonium. Metus autem, qui cadit in constantem virum, perpetuitatem contractus tollit: quia potest peti restitutio in integrum (secundum canones allatos) & idè talis coactio metus, qui cadit in constantem virum, tollit matrimonium, & non aliter. Quidam autem dicunt, quod, si adsit consensus, quamvis coactus, interius est matrimonium, quantum ad Deum; sed non quantum ad statum Ecclesie, que præsumit ibi non fuisse consensum interiore, propter metum. Sed hoc nihil est: quia Ecclesia non debet de aliquo presumere peccatum, quousque probetur. Peccavit autem (mentiendo) si dixit se consentire, & non consensit. Unde Ecclesia præsumit eum consensisse; sed iudicat illum consensum extortum non esse sufficientem ad faciendam matrimonium.

112 Dixi ex metu gravi, iniuste incussis. Quia dum metus iuste incuitur, consensus per injuriam non extorquetur, nec iure se invitum conquiri potest, qui iure ipso cogitur, cui si non parcat, injulius est, ut dum ab Ecclesia sub gravissimis penis compellitur quis ducere eam, cui fidem suam obstrinxit, sub eaque data copulam ab ea extorsit. Et idem est dum à Judice quis sub pena exilii, vel trilemum, compellitur ad ducendam eam quam constupravit.

113 Hinc Gregorius Magnus episcopus 42. ad Episcopos Sipontin. lib. 2. jubet ut Felix, qui virginem quamdam stupro deceperat, aut quam stupravit, uxorem habeat, aut, si renuendum putaverit, corporaliter castigatus, excommunicatusque, in Monasterium, in quo agat penitentiam, retrudatur; de quo nulla sit egrediendi sine nostra præceptione licentia.

114 Nec metus, à causa naturali, vel interna proveniens, irritum facit matrimonium carnale, magis quam spirituale, juxta cap. sicut nobis extr. de Regularibus, ubi approbatur religiosa professio, ad quam aliquis metu mortis, ex gravi morbo imminenti, inductus est. Et ratio est, quia dum metus ex tali causa provenit, citra omnem injuriam provenit, ex sola dispositione divina. Et sicut tunc non deest libertas sufficiens ad votum; ita nec ad matrimonium. Denique dum metus causatur ab intrinseco, à nullo alio quis ad matrimonium compellitur, nisi à seipso.

115 Et idè si viator videat puellam ab incendio, vel tempestate, de vita periclitantem, & vocatus in auxilium, renuat, nisi matrimonium ipsi promittat, & ipsa metu mortis ipsi promittat, tenetur promissione. Et si Medicus, videns infirmum usque adeo periclitantem, ut nulla sit ipsi spes recuperandæ sanitatis, nisi ope Medici; & interim Medicus minetur se derelicturum ipsum, nisi filie suæ nubat, matrimonium ex ejusmodi metu contractum validum est. Quia metus mortis (qui causa est illius) ipsi propriè non incuitur à Medi-

co, sed à morbo, sicut in proprio casu si juvenis nollet puellam de naufragio periclitantem juvare, nisi duceret ipsum.

Nec ille metus, iniuste incussus, matrimonium irritum facit, qui illatus non est ad extorquendum consensum in matrimonium, sed alla de causa, ut si pater hominem cum filia sua inventum in stupro interficere velit, in ultionem injuriæ dedecorisque familie suæ, & ipse, ad evadendam mortem illam, sponte offerat matrimonium in compensationem illius injuriæ, ad placandum irati patris animum, valet matrimonium. Quod tamen irritum esset, si pater ipsi minaretur mortem, nisi filiam suam statim duceret, ut constat ex cap. consultationis n. 110. relato. Quod si non minaretur ipsi mortem à se inferendam, sed à Judice, cui ipsum delaturus esset, nisi stupratum duceret, matrimonium valet. Quia pater non incussisset metum iniuste. Denique secundum omnes valet matrimonium, metu mortis vel stupri contractum à puella, que lapsa in manus sacrilegiorum, vel stupratoris, ne ab eo occideretur, vel stupraretur, promittit matrimonium viatori illuc transeunti, si ipsam ex imminente periculo eripret.

Potè quotiescumque puella ex gravi metu iniuste, juxta matrimonium invalide contractit, debitum reddere non potest, etiam si ad illud metu mortis adigeretur. Aliàs fornicaretur. Cum tamen mortem vir & femina constans subire debeat, potius quam mortale peccatum committere. Ut enim S. Thomas ubi supra a. 2. ad 2. peccata sunt maxima malorum. Et idè ad hoc nullo modo potest homo constans cogi; imò magis debet homo mori, quam talia sustinere.

Sed quisnam (inquit) metus gravis, & ca. 118 dens in constantem virum; quis levis censetur, seu cadens in virum-inconstantem? Hoc enim scire interest: cum levis metus (secundum D. Thomam, Bonaventuram, & omnes) non dirimat matrimonium. Partim quia tamen libertatem minuat, non tam per se minuit, atque ex vitio concitantis metum, quam per accidens, ex vitio timentis, ob ejus inconstanciam. Partim quia libertatem non minuit invincibiliter, sed vincibiliter, cum facile deponi possit.

Respondeo metum gravem esse, quo grave malum ex gravi timetur fundamento. Grave (inquam) malum, id est tale, ut vir gravis & constans metu illius moveatur ad faciendum quod aliàs facturus non esset (cujusmodi est metus mortis, stupri, carceris, exilii, &c.) cujus metu vir gravis non movetur, nisi ex gravi fundamento illud timeat, id est ex tali fundamento, ut appareat probabiliter futurum, è quod facile illud vitare nequeat, & persona, à qua malum timetur, potens sit minas exequi, probabiliterque præsumatur eas executurus.

Tunc autem levis est metus, seu cadens in virum inconstantem, quando vel est metus levis mali, vel, si gravis, ex levi fundamento; è quod inveniunt metum vel non sit potens minas exequi, vel probabiliter non præsumatur executurus; è quod quod malum-facile impediti possit.

CAPUT XVII.

Matrimonium coram Parocho & testibus celebratum, si ab initio fuerit occulte nullum, ob gravem metum vel fictionem unius partis, occedente vero & libero consensu ipsius convalescenti, modo altera pars in proximo consensu persistat.

Ita S. Thomas in 4. dist. 29. q. 2. a. 3. ad 1. ubi: ex consensu libera illius qui prius coactus est.

est, non fit matrimonium, nisi in quantum consensus procedens in altero adhuc maneat. Censet ergo fieri matrimonium, si consensus procedens in altero adhuc maneat. Concinit S. Antoninus 3. p. tit. 1. c. 7. si postea consentiat liberè, personam alteram in consensu pristino persistente, verum efficitur matrimonium. Etque communis sententia, non solum Theologorum, sed & Canonitarum, ut Fagnanus ostendit ad cap. licet de sponsa duorum hum. 2.

122 Et ratio est quia, ut convalescat, non est opus iteratâ præsentiâ Parochi & testium, prout declaravit Pius V. Nec opus est novo consensu utriusque partis, cum consensus unius partis supponatur adhuc moraliter perseverare. Solum ergo opus est, ut ei accedat consensus verus & spontaneus alterius partis, quæ prius fuit vel coactè consentit.

123 Et confirmatur 1°, si pars, quæ prius coactè consentit, spontaneè postea cohabitaret, vel committeretur alteri ut conjugii, matrimonium convalesceret, juxta cap. ad id de sponsal. & matrim. cap. significavit extr. de eo qui duxit in matrimonium poli. per adult. Et cap. proposuit de conjugio fervor. Hoc autem idè est, quia spontanea cohabitatio, vel commixtio, seu copula coactionem subsecuta, quædam est spontanei consensûs declaratio.

124 2°. rectè arguitur à matrimonio spirituali ad carnale. Matrimonium autem spirituale, quod contrahitur inter eligentes & electum, valet, licet electi & eligentium consensus eodem tempore non præsententur, cap. cum inter Canonicos de electione.

CAPUT XVIII.

Matrimonium coram Parocho & testibus celebratum, si ab initio nullum fuerit ob impedimentum occultum, dispensatione obtentiâ non convalescit, nisi novus utriusque partis consensus accesserit, verbis aut signis expressis, licet hoc postea necessarium non sit eum de novo exprimere coram Parocho & testibus.

125 Ratio prioris partis est 1°. quia consensus ab initio præstitus fuit nullus, quia inter personas illegitimas.

126 2°. quia dispensatio, superveniens matrimonio invalidè contracto, non facit priorem consensum de invalido validum, sed duntaxat personas de illegitimis legitimas ad matrimonium contrahendum.

127 3°. novo proinde opus est contractu, ut jam legitime contrahant, qui prius illegitimè contraxerunt. Igitur novo opus utriusque partis consensus, utpote sine quo novus contractus fieri non potest.

128 4°. matrimonium legitime non contrahitur, nisi consensu utriusque partis legitimo. Cum ergo consensus antè præstitus legitimus non fuerit, novus adhibeatur necesse est.

129 Ratio posterioris partis est, quia novâ præsentiâ Parochi & testium opus non est, dum semel adhibita fuit, & in facie Ecclesiæ probari nequit quòd illegitimo contractui adhibita fuerit, prout ostensum est ex declaratione Pii V. non semel allata.

130 Novâ proinde præsentiâ Parochi & testium solum opus est post dispensationem, obtentam super impedimento publico, sive quod publicè probari potest. Et ratio est, quia si tunc sufficeret consensus clandestinus ad matrimonium de novo validè contrahendum, ex simili matrimonio facile oriri possent incommoda, propter quæ Tridentinum irrita esse voluit matrimonia clandestina, ut constat ex supra dictis. Quæ quia prudenter

tineri nequeunt ex matrimonio clandestinè renovato, post obtentam in S. Pœnitentiaria dispensationem super impedimento occulto, postquam matrimonium cum eo publicè coram Parocho & testibus celebratum est (eò quòd primum matrimonium publicè celebratum probari non potest nullum) idèd Pius V. declaravit tunc sufficere clandestinam renovationem per novum consensum privatim expressum. Quippe nunquam S. Pœnitentiaria occultè dispensat, nisi impedimentum taliter occultum sit, ut in foro externo probari nequeat. Si enim aliquis esset timor, vel probabile periculum, quòd aliquo modo fieri posset publicum in futurum, Major Pœnitentiarius (ut monet Pyrrhus Corradus) remitteret supplicationem ad Datariam, ut Oratores ibi peterent secum dispensari in utroque foro: quia non occultum, sed manifestum dicitur, quòd potest probari.

Idèd ergo in supplicia exprimenda non sunt nomina eorum pro quibus dispensatio petitur in S. Pœnitentiaria, & in Rescripto Major Pœnitentiarius ponit hanc clausulam, *admodò impedimentum inde proveniens occultum sit*. Dumque dispensationem committit super matrimonio inito cum impedimento affinitatis occulto ex fornicatione, hanc addit clausulam: *quòd Oratores diligenter experiantur, num sine scandalo possint separari: Quòd si fieri potest, fiat omnino. Si autem fieri non poterit, saltem experiantur, an cohabitantes, ut frater & soror, continenter vivere valeant. Quòd si neutrum fieri valeat, & ex cohabitatione incontinentiam, ex separatione verò scandalum oriri posse tibi visum fuerit, cum ipsis latoribus, de nullitate prioris consensûs certioratis (sed ita cautè, ut si illa adhuc ignorarit, latoris delictum nusquam delegatur) dispensa, ut matrimonium secreto inter se (nova ergo non requiritur præsentiâ Parochi, &c.) contrahere valeant, prolem susceptam, si que sit, & suscipendam exinde, legitimam declarando in foro conscientie tansum.*

Ex his verbis, cum ipsis latoribus, de nullitate prioris consensûs certioratis, nonnulli inferunt, matrimonium nullum, ob impedimentum dirimens, de novo validè non contrahi, nisi uterque conjugum certioretur de impedimento. Non in specie, sed saltem in genere, ita ut saltem cognoscat aliquem defectum fuisse in matrimonio prius inito; idèdque opus esse novo consensu. Rationem dat Scotus in 4. dist. 35. q. 1. quia *primus consensus non fuit matrimonialis; & idèd ad hoc quòd sint conjuges, requiritur novus consensus. Et tunc dico, quòd si impedimentum non exprimitur persona incesta, ipsa in copula carnali sequenti non consentit novo consensu, sed solum reddit in virtute primi consensûs, qui nullus fuit. Et idèd licet persona scilicet de novo consentiat, non tamen sufficit. Hoc expressè dicit Glossa in cap. 1. de eo qui duxit in uxorem quam poli. per adulter. In primo (inquit) consensu, qui fuit nullus, intelligitur perdurare, quamdum nihil scit de illius nullitate; idèdque novo consensu ad validum conjugium opus esse. Propterea ergo in dispensationibus, quæ dantur in sacra Pœnitentiaria, ad tollendum omne dubium in materia tam delicata, poni solet hæc clausula: *cum ipso latore dispensa, muliere de nullitate prioris consensûs certiorata, sed ita cautè, ut latoris delictum nusquam delegatur.**

Hoc haud dubie tutius est, servandumque in praxi, si possit absque periculo suspitionis adultèrii, dissensionis, scandali, absolutæ separationis. Uno verbo si tanta sit unio inter utrumque, ut nihil inde timendum sit. Sed quia non raro ex hoc periculum est, vel scandalorum, vel dissensionum, vel suspitionum, absolutæ etiam separationis, si magna non sit unio inter ipsos, tunc satis esse censent Sanchez, Sylvius, Natalis ab

Alexandro, Neesen, aliique viri docti, quod pars conscientia impedimenti, alteram blanditiis suaviter deliniam, sollicitet ad sui amorem, hoc vel simili modo: *Charissima, ita te diligo, ut si non esset inter nos matrimonium, te acciperem, & ita de facto te accipio. Siquis forte defectus fuerit in nostro matrimonio. Numquid tu similiter? si verbis vel signis annuat, matrimonium convalescit. Igitur absolute necessarium non est, quod pars conscientia impedimenti, fiat illius conscientia, ut novum conscientium sufficientem praestet, & non solum perfectam in priori, vel ejus ratificationem. Quae profecto non sufficeret.*

CAPUT XIX.

Matrimonium Christus reduxit ad primam institutionem: secundam quam esse debet unius cum una.

¹³⁴ **P**robatur 1°. ex illis Christi verbis Matth. 19. *non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum & feminam fecit eos. Et dixit: propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suae, & erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Igitur (secundum declarationem Christi) matrimonium sic a Deo primitus institutum est, ut esset unius cum una, non unius cum pluribus. Propterea enim non dixit: masculum & feminas; sed, masculum & feminam fecit eos. Nec dixit, adhaerebit uxori; sed, uxori suae. Nec dixit, erunt tres vel plures; sed, erunt duo in carne una. Ex quibus verbis, unum tantum uxori ex primava institutione conjugendum SS. Patres colligunt, Chrysostr. Hieronymus, Beda, Theophylactus, Euthymius, & Innocentius III. cap. gaudemus de divortio.*

¹³⁵ Polygamia itaque simultanea, non qua una uxor plures simul haberet maritos (quod nunquam permittum fuit; eo quod fini matrimonii, scilicet generationi prolis adverteretur) sed qua vir unus plures simul haberet uxores, primava, imò naturali institutioni matrimonii à Deo factae adverteratur. Non sic tamen ut sit intrinsece mala, nullaque de causa ex divina concessione, vel dispensatione de facto licita fuerit Patriarchis, ad multiplicationem populi Dei, certorumque mysteriorum significationem. Ut enim Innocentius ait loco citato, *nulli unquam licuit insimul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum.... Per quam.... Patriarchae, & alii viri iusti, qui plures leguntur simul habuisse uxores, ab adulterio excusantur. Quam revelationem, seu divinam concessionem, quia habuisse non creditur Lamech, primus polygamus, idem polygamiam ipsius damnant sancti Patres, & Nicolaus Papa cum adulteram vocat. L. 1. ad Consulta Bulgar. c. 51.*

¹³⁶ Secundo, probatur ex illis aliis verbis Salvatoris Marci 10. *quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si uxor dimiserit virum suum, & aliam nupserit, noceatur. Ex quibus Innocentius III. ibidem arguit sic: si ergo uxore dimissa, duci alia de jure non potest, forsus & ipsa retentâ. Concessionem itaque Patriarchis factam Christus sustulit, matrimoniumque ad primavam Dei institutionem reduxit, ut communis est, semperque fuit traditio Christianorum omnium à tempore Apostolorum, ne ipsi quidem haereticis dissentientibus, excepto spurcissimo Luthero (apud Bellarminum lib. 1. de matrim. cap. 10.) & Anabaptistis apud Kemnitium in 2. p. exam. pag. 129. ubi fateatur eorum errorem recte damnari à Tridentino sess. 24. can. 2. ubi anathema dicitur, qui dixerit, licere Christianis plures simul ha-*

*bere uxores, & hoc nullâ lege divinâ esse prohibitum. Hic canon contra Lutherum edictus est, qui unâ cum Bucero & Melanchtone, novo & apud Christianos inauditio exemplo, permisit Philippo, Hassia Langravio, ut, vivente adhuc Christiana Ducissa Saxoniae, Margaritâ Saal uxorem duceret, quae tamen solum secundaria foret, & velut concubina, ita ut filii ipsa suscipiendi haeredes non forent, prout ex actis publicis refert Jacobus Benignus Episcopus Meldensis l. 6. variat. Eadem acta exhibet Iveninus de matrim. q. 4. c. 1. a. 2. Instructionem scilicet Langravii Bucero traditam. 2°. Lutheri, Melanchtonis, Buceri, &c. ad eundem Langravium consultationem. 3°. publicum Notariorum Instrumentum, quo constat Langravium, post receptam illam consultationem, aliud matrimonium, stante adhuc priore, contraxisse. Sed nullus alius Rex, vel Princeps haereticus, factum insolens ausus est imitari. Quod Romani Gentiles semper horruerunt; prout & ipsimet Barbari Germani, eo nomine laudati à Tacito. Apud Graecos laudatur Cerops, eo quod primus (teste Athenaeo) unam feminam uni marito attribuit. Quem morem sapientissimi quique Ethnici probarunt. Hinc ab ipsis laudari solet haec sententia Euripidis, in persona Hermonis: *non decet unum imperare feminis geminis virum; consentus uno conjugis vivat ibro, quicumque capere ritè curatam domum Uique vel ipsi Ethnici viderunt rectae administrationi familiae, pacique domesticae convenientem non esse simultaneam uxorum polygamiam. Eamque contrariam esse legi divinâe. Augustinus ostendit in lib. de bono conjugali c. 7. & 15. Et lib. 22. contra Faustum c. 47. Et lib. 3. de doctr. Christi. c. 18. Proinde non solum illicita est Christianis, sed & Turcis, aliisque Infidelibus & Paganis. Et idem dum Infideles ad fidem convertuntur, jubentur unam tantum uxorem, primo utique loco acceptam, vel legitimam retinere, ceteris velut illegitimis dimittis.**

CAPUT XX.

Matrimonium baptizatorum ratum, solâ morte (naturali vel civili) quoad vinculum solvi potest: consummatum, solâ morte naturali.

Est dogma Catholicum, aperte traditum à Christo Matth. 19. *quod Deus conjunxit, homo non separet. Et Matth. 10. quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit, &c.*

Necnon ab Apostolo 1. Cor. 7. *iii autem qui matrimonio juncti sunt, praecipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere. Quia si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. Mulier aligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit, &c.*

Idem tradunt Patres omnes. Quos inter Augustinus lib. de bono conjugali c. 15. *semel (inquit) instum connubium in Civitate Dei nostri (id est in Ecclesia) ubi etiam ex prima duorum hominum copula quoddam Sacramentum nuptiae gerunt, nullo modo potest, nisi alicujus eorum morte dissolvi. Manet enim vinculum nuptiarum, etiam si proles, cujus causâ instum est, manifestâ sterilitate non subsequatur, &c.*

Et idem Tridentinum sess. 24. can. 5. anathema dicitur ei qui (cum Calvino) dixerit, propter haereticam, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam à conjugate, dissolvi posse matrimonii vinculum. Quod & à Calvinistis practicatur.

Nec contrariatur Gregorius II. can. propositi 141. *32. q. 2. si mulier, infirmitate correpta, non voluerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis? ... si se non poterit continere, vadit magis. Quamvis*

Quamvis enim contrariari putet Gratianus ibidem, & idem Rescriptum illud Gregorii rejicit ut Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ penitus adversum; Baronius ad annum 726. accipit in meliorem partem de infirmitate matrimonium præcedente, per quam mulier facta fit impotens ad matrimonii utrum.

142 Fator tamen nonnullos Pontifices in Rescriptis matrimonialibus nonnulla contra matrimonii indissolubilitatem scripsisse. Nam & Papa Deusdedit in Rescripto ad Gordianum, Archiepiscopum Hispanensem, interrogatus quid agendum cum conjugatis, viris & mulieribus, qui pro magno populorum concursu nescientes proprios suos filios susceperunt ex lavacro sancto? Respondit: Nos enim... invenimus in Archiepiscopis hujus Apostolicæ Sedis jam talia consensisse Ecclesiæ Hispaniæ, & Episcoporum, simulque Hierosolymæ... Quidque beate memorati sanctissimi Patres Julius, Innocentius, & Celestinus... prohibentes talia præscripserunt & confirmaverunt, ut nullo modo jam in conjugio se recipere mulieres, aut viri, qui quæcumque ratione suos susceperant natos, sed separent se. Mulieres vero, cum separata fuerint pro hac illius re à propriis viris, totam præcipimus recipere dotem. Et post expletum annum, recipiant alium virum. Similiter & vir uxorem. Clemens III. (ut refert Robertus Corzen in Sum. Theol. g. de impedim. matrim. atque ex eo Christianus Lupus dissert. de opin. probab. c. 6.) rescripsit uxorem hæretici, ad fidem conversæ, ad alias posse nuptias convolare, si vir pertinax abique fidei injuria non cohabitare. Quidam etiam Prædecessores Alexandri III. judicant matrimonium ratum cum una, dirimi per consummatum cum alia. Sed contrarium rescripsit Alexander III. cap. licet de sponsa duorum: *quamvis* (inquit) *aliter à quibusdam Prædecessoribus nostris sit aliquando judicatum.* Rescriptum etiam Clementis III. ab Innocentio III. revocatum fuit, cap. quanto de divort. constatque ex citato can. 5. Concilii Tridentini jam teneri non posse. Denique Hugo à S. Victore tr. 7. Theol. erudit. c. 20. post relatum Rescriptum Deusdedit Papæ, sed non est (inquit) *et in hoc accedendum. Cum prohibeat Dominus virum dimittere uxorem, nisi causâ fornicationis.* Et etiam Innocentius, & alii Auctores, quos ipse induxit ad suam sententiam corroborandam, de illis tantum agere videntur, qui ante compates, & comitates fuerunt quam conjuges essent. Quos jure prohibuerunt, ne se conjugio reciperent.

143 Nec tamen solidè Joannes Launojus ex allatis Rescriptis arguit contra infallibilitatem Summi Pontificis in definitionibus fidei. Ut enim optime Cajetanus loco citato: *Decretales Pontificæ de hac materia, non sunt definitivæ fidei, sed judicialis facti.* Proferuntur autem ipsi Pontifices, ut patet in cap. quanto de divortis, & cap. licet de sponsa duorum; Romanos Pontifices aliquando in his judiciis matrimoniorum errasse.

CAPUT XXI.

Ne quidam ob adulterium dissolvi possit matrimonii vinculum, si non de fide, saltem est fidei proximum.

144 Matrimonii vinculum dissolvi posse ob mortalem cohabitationem, affectatam absentiam conjugis, & adulterium, hæretici cenent, apud Bellarminum de matrimonio l. 1. c. 15. & Florim. Raymondum de ort. & progress. hæres. l. 8. c. 13. n. 4. & 5.

145 Et in causa quidenradulterii, matrimonii (etiam consummati) vinculum posse dissolvi, magni olim viri, imò magnæ Synodi docuerunt (inquit

Tom. III.

Christianus Lupus dissert. de opin. probab. c. 5.) sic utique intelligentes verba Christi Matth. 5. *omnis qui dimiserit uxorem suam, exceptâ fornicationis causâ, facit eam machari.* Ita imprimis (cum pluribus aliis authenticis Græcis Patribus) S. Asterius, Episcopus Amasenus, homil. in cap. 19. Matthæi, dicens, *exceptâ morte ac adulterio, nulla ex causâ matrimonium dirimit.* Ita etiam Græcos passim docuit, liquet (inquit) ex Imperatoris Justiniani, & Leonis sapientis Legibus, & variis Decretis existentibus in Jure Græco-Romano. Itaque consuetudo multis à sæculis apud Græcos invaluit, ut patet ex eo quod inter articulos, de quibus Latini in Concilio Florentino à Græcis rationem, post conclusam unionem, postularunt, fuerit ille: *quare conjugia dirimunt, dicente Domino: quod Deus conjunxit, homo non separet?* Cümque Dorotheus, Mitylenensis Metropolitæ, prætatas leges allegasset, & Latini reposuissent eas prevalere non posse Evangelio: interrim Eugenius censuit unionem propter articulum istum non abrupendam. In Concilio etiam Tridentino, cum paratos esset Canon, cum anathemate in eum qui diceret, matrimonia consummata ob adulterium dissolvi, Oratores Veneti 11. Augusti 1663. solemniter intercesserunt, ut Canon ille leniretur, quod satis constaret, in more possessionis apud Græcos, ut uxorem adulteram deserant, & aliam ducant, veterissimam Majorum consuetudinem, ut ipsi dicunt, secuti, nec idcirco illos damnatos, aut anathemate percussos fuisse ab ulla Synodo Oecumenica, etiam si Romana & Catholica Ecclesiæ hujusmodi mos liquido immutasset, prout narrat Card. Pallavicinus Hist. Concil. Trid. lib. 22. c. 4. n. 27.

Quin & piures Latini Patres, & Synodi eandem sententiam docuerunt, quos inter Christianus Lupus ubi supra refert Avitum Archiepiscopum Viennensem epist. 29. ad Antemondum, S. Bonifatium Martyrem in selectis Capitulis c. 35. S. Thodorum Cantuariensem Archiepiscopum cap. 116. ubi sic: *cujus uxor fornicatur, licet eam dimittere, & aliam ducere.*

147 Refert & Synodum primam & numerosissimam Arelatensem can. 10. Veneticam can. 1. Synodum Compendiensem sub Pipino Rege can. 8. Synodum Sueffionensem sub eodem cap. 9. Synodum Vermericem sub eodem cap. 2. ubi sic: *si quis cum filiastra sua manet... uxor ejus... si postquam cognovit quod cum filia sua vir ejus fuit in adulterio, carnale commercium cum eo non habet... potest alii nubere.* Simile quid habetur in Capitularibus Caroli Magni lib. 5. c. 19. Sicur & in synodo Romana sub Eugenio II. cap. 36. Et altera sub Leone IV. c. 26. ubi sic: *nullo liceat, exceptâ fornicationis causâ, adhibitam uxorem relinquere, & aliam copulare.*

Denique (pluribus aliis Synodis omiffis) sic etiam Cajetanus censuit in cap. 19. Matthæi, & Catharinus in tract. de matrim. qui Romæ editus est anno 1552. cum Julii III. privilegio. Et novissimè Hamelius tr. de matrim. lib. 1. c. 4. dicit, quod multi & graves Theologi in ea sint opinione, ut putent hanc questionem ad disciplinam potius quam ad fidei dignam pertinere. In quam opinionem ipse etiam propendet ibidem, & cap. 5. nisi quis (inquit) Ecclesiam Catholicam in hoc errare perteneret.

Censeo tamen 1°. assertionem nostram, quæ (contra Lutheranos, Calvinistas, & Anabaptistas) dicit matrimonium ne quidem ob adulterium solvi posse; si non abique controversia fide certam, saltem esse fidei proximam. 2°. esse contra fidem, asserere cum istis hæreticis, quod Ecclesia erret, cum docuit & docet, juxta Evangelicam & Apostolicam doctrinam, propter adu-

Siff

- rium alterius conjugum, matrimonii vinculum non posse dissolvi.
- 150 Hoc secundum patet ex can. 7. sess. 24. Concilii Tridentini: *siquis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit & docet, juxta Evangelicam & Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, matrimonii vinculum non posse dissolvi, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conjugate vivente, aliud matrimonium contrahere; mœchæque cum, qui dimissa adulterâ, aliam duxerit, & eam, quæ dimissa adulterâ, aliam nupsit, anathema sit.* Enimvero est contra fidem, asserere quòd Ecclesia, quæ columna est, & firmamentum veritatis, cuique Deus infallibilitatem promittit, erret in intelligentia Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ.
- 151 Ratio verò prioris dicti nostri, seu prioris illius partis, si non absque controversia fide certam: est quia inter viros doctos aliqua adhuc controversia est, an sit omninò de fide, quòd matrimonium ob adulterium dissolvi non possit, uti constat partim ex præmissis, partim ex eo quòd Græcorum consuetudo suprâ relata, laudatarumque Synodorum doctrina, à nulla Synodo Oecumenica, nec ab ullo Romano Pontifice damnata fuerit, & anathemate percussa. Non utique à Nicolao I. nec à Leone IX. tamen temporibus ipsorum Latinos inter & Græcos grave hæc de re ortum esse diffidium. Nec à Concilio Lateranensi sub Innocentio III., vel à Lugdunensi sub Gregorio X. ubi Græci cum Latinis convenerant. Nec à Florentino, in quo Latini Græcis consuetudinem illam obsecrunt: quam tamen Eugenius IV. correctione dignam asseruerit, non idè tamen Græcos hæreticos censuit; imò (cæ non obstantes) sic Græcos allocutus est: *Nos, Fratres, Dei beneficio sumus fide conjuncti.* Denique cum in Tridentino Canon paratus fuisset, quo anathema dicebatur asserenti, matrimonium consummatum quoad vinculum ob adulterium solvi posse, ad instantiam Oratorum Venetorum Canon iste lenitus fuit, & in eum (quem paulò antè exhibuimus) commutatus, ne illam Græcorum consuetudinem anathemate ferire videretur. Tamen Andreas Cuestia, Episcopus Legionensis, fortiter obstitit, dicens hanc veritatem, de indissolubilitate matrimonii ob adulterium, esse definitam in Synodo Milevitana can. 17. in sexta Oecumenica, & in Florentina.
- 152 Sed de Florentina contrarium videtur ex proximè dictis. Sextam Synodum laudatus Episcopus malè allegavit: cum in ea nulli Canones editi fuerint. Voluit fortasse allegare Trullanam Synodum, cujus Canones in Ecclesia recepti non sunt. In laudato quidem Canone Milevitano habentur hæc verba: *placuit, ut secundùm Evangelicam & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa à marito, alteri conjungatur. Sed ita maneat, aut sibi sibi reconcilietur.* Sed non idè Augustinus (qui ei interfuit, & istius Synodi Canones magna ex parte digessit) censuit hoc ibi determinatum, tamquam articulum fidei, sed tamquam articulum disciplinæ. Anno quippe circiter 419. (adèque post Synodum istam, anno 416. celebratam) scripsit duos libros suos de adulterinis conjugis, ubi lib. 1. c. 25. quætionem hanc *obscurissimam & implicatissimam esse* fatetur, & lib. 2. retract. c. 57. *difficillimam.* Quod non diceret de quætionem, tamquam articulo fidei, ex Evangelica Apostolicæque doctrina dilucidè definita.
- 153 His tamen non obstantibus, asserionem nostram de indissolubilitate matrimonii ob adulterium, esse fidei proximam, ostenditur ex eo quòd doctrinam istam Ecclesia tradat velut Evangelicam & Apostolicam, teste Tridentino ibi: Ecclesia docuit & docet, juxta Evangelicam & Apostolicam doctrinam, propter adulterium... matrimonii vinculum non posse dissolvi. Atqui doctrina, quam Ecclesia tradit ut Evangelicam & Apostolicam, si non est de fide, quia necdum ab Ecclesia definita ut talis, saltem est proximè definita, adèque fidei proxima. Enimvero eam Tridentinum de factò definitisset, nisi intercessio Oratorum Venetorum ad lenendam definitionem movisset, prout constat ex Canone ad ipsius definitionem parato.
- Accedit 1°. quòd asserio illa fidei proxima sit, quæ probabilissimè, imò moraliter certò continetur in sacris Litteris. Atqui indissolubilitas vinculi matrimonialis ob adulterium, probabilissimè, imò moraliter certò continetur in sacris Litteris. Contineri enim censet Ecclesia; nec negari potest probabilissimum, imò moraliter certum esse, quòd Ecclesia censet.
- Accedit 2°. quòd ille Scripturæ sensus vel de fide sit, vel fidei proximus, quem Ecclesia tenuit ac tenet (cum ei sensui nullus contradicere queat, juxta Tridentinum sess. 4. prohibens ne quis S. Scripturam ad suos sensus contorqueat, contra sensum quem tenuit & tenet S. Mater Ecclesia.) Atqui loca Evangelii & Apostolici (capite præcedenti relata) Ecclesia intellexit & intellexit in sensu asserionis nostræ, ut patet ex Tridentino relato, probaturque insuper
- 1°. ex Concilio Eliberitano can. 9. *fideli femina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterum duxerit, prohibetur ne ducat. Si autem duxerit, non prius accipiat communionem, quam si quem reliquit, de saculo exierit.*
- 2°. ex citato Canone 17. Milevitano, cui consonat Canon 69. Concilii Africani.
- 3°. ex Concilio Nannetensi anni 900. can. 12. *si quis uxor adulterum perpetravit, & hoc à viro deprehensum fuerit, & publicatum, dimittat uxorem, si voluerit, propter fornicationem: illa vero septem annis pœniteat. Vir vero ejus, illa vivente, nullatenus accipiat aliam uxorem. Idem sancit Concilium Forojuliese anni 791. can. 10. ubi addit quòd *est legatur in sacris Evangelicis Paginis, solâ fornicationis causâ dixisse Dominum, dimittere virum uxorem suam; non tamen legatur concessisse aliam, vivente illa, in conjugio sibi copulare: prohibuisse quidem modis omnibus non ambigitur, in locis utque cap. præcedenti relatis.**
- 4°. ex Florentino in Decreto (post Græcorum discessum) Armenis tradito, quomvis ex causa fornicationis liceat sibi separationem facere; non tamen aliud matrimonium contrahere fas est: cum matrimonii vinculum (legitimè contracti) perpetuum sit. Unde & Eugenius IV. convocatis Præsulibus Græcis, ante discessum eorum dixit, omnes de separatione matrimoniorum conquiri, atque correctione indigere. Cui Præsules illi dixerunt, responsum se dare non posse, ob Imperatoris, & multorum Præsulum absentiam. Idèque nihil ibi definitum fuit, tamquam de fide. Quidquid de eo sit, mens Ecclesiæ Romanæ, seu Occidentalis, hæc de re certissima est, eique adimplentur præcipui Patres ferè omnes, etiam Græci, Tertullianus lib. 4. contra Marcionem, Origenes homil. 7. in Math. 19. Basilus epist. ad Amphilochem. can. 9. Ambrosius in cap. 16. Lucæ 21. 26. & 48. Hilarius can. 4. in Math. 8. Martialis epist. 2. c. 9. Hieronymus in cap. 19. Math. 1. 1. in Jovin. epist. 20. ad Oceanum, epist. 147. ad Amandum. Augustinus homil. 47. inter 50. l. 1. de nupt. & concupisc. c. 10. in duobus libris de adult. conjug. & alibi frequenter Innocentius I. epist. 111. ad Exuper. Beda in cap. 10. Marci. Et in cap. 7. primæ ad Corinth. Paschasius Radbertus l. 9. in Math. Drum.

rus cap. 11. in Matth. Lanfrancus Cantuariensis Archiepiscopus epist. ad Thomam Eborac. Anselmum in cap. 5. & 19. Matth. Ivo Carnot. epist. 125. Cum his Magister, S. Thomas, S. Bonaventura, & omnes Scholastici sentiunt.

160 Difficultatem nonnullam facit textus Matth. 19. qui dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Hunc enim textum contra assertionem nostram planum & dilucidum exillimant Cajetanus & Catharinus; in eo secuti Erasmus annotat. ad cap. 7. prioris ad Corinth.

161 Verum Augustinus l. 1. de adult. conjug. c. 8. & seqq. offendit, textum illum non posse sic intelligi, quasi sensus sit: quicumque causâ fornicationis dimiserit, & aliam duxerit, non mœchatur, vel quasi non omnis qui uxore dimissâ, aliam ipsâ vivente duxerit, mœchetur, si utique aliam duxerit, ob fornicationem dimissâ uxoris. 1. quia par est quoad hoc causa uxoris & mariti, juxta Apostolum 1. Cor. 7. Par autem non est, si modo dicto intelligeretur. Quoadquidem mulier, etiam si causâ fornicationis discesserit à viro, & alii nupsierit, mœchatur. Neque enim Christus Matth. 19. exprimit id posse uxorem, ob fornicationem mariti, quod maritus concedit ob fornicationem uxoris. Quæ causa fuit consuetudinis Legibus Imperialibus sustulæ, secundum quam id quidem licebat marito, sed non uxori.

162 2. Christus sic ibi affirmavit mœchari eum, qui dimissâ uxore non fornicante aliam duxerit, ut non negaverit mœchari eum qui dimissâ uxore fornicante aliam duxerit. Quemadmodum Jacobus c. 4. dicens, scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi, sic affirmat peccare scientem bonum facere, & non facientem, ut non neget peccare nescientem bonum facere, & idem non facientem. Non negat (inquam) dari peccata ignorantie, dum affirmat dari peccata scientie. Sed sicut Jacobus peccatum scientie idem commemorare voluit, quia gravius peccato nescientis; sic Matth. 19. idem Christus commemorare voluit adulterium mariti, dimissâ uxore non fornicante aliam ducentis, quia gravius adulterio ejusdem, dimissâ uxore fornicante aliam ducentis.

163 3. quia si obcuritas aliqua remanet, ex eo quod Matthæus ibi generaliter non asseruerit, mœchari eum qui dimissâ uxore aliam duxerit, sed id tacuerit: alii Evangelistæ, Marcus & Lucas, id non tacuerunt, sed obcuritatem sustulerunt, tantâ generalitate exhibendo verba Salvatoris, ut ex his satis intelligatur, mœchari tam eum qui ducit aliam dimissâ uxore fornicante, quam dimissâ non fornicante. Generaliter quippe & absque exceptione Salvator Marci 10. ait: quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si uxor dimiserit virum suum, & alii nupsierit, mœchatur. Et Luc. 16. omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur. Et qui dimissam à viro ducit, mœchatur. Quod cum ita sit: qui nos sumus (inquit Augustinus c. 10.) ut dicamus, est qui mœchatur uxore suâ dimissâ alteram ducens; & est qui hoc faciens non mœchatur? Cum Evangelium dicat, omnem mœchari, qui hoc facit. Proinde si quicumque hoc fecerit, id est omnis qui... uxore suâ dimissâ alteram ducit, mœchatur, sine dubitatione ibi sunt ambo, & qui prater causam fornicationis, & qui propter causam fornicationis dimittit uxorem. Hoc est enim: QUICUMQUE DIMISERIT, hoc est OMNIS QUI DIMITTIT. Locus proinde obcurior apud Matthæum explicandus est per clariorum apud Marcum & Lucam, sicut & per concinentem æquè clarum textum Apostoli Rom. 7. & 1. Cor. 7. non clarior per obcuriorem, prout adversarii præcedunt.

Tom. III.

4. difficultatem omnem submovet doctrina Ecclesie, cujus est de vero Scripturæ sensu judicare, juxta Tridentinum sess. 4. Ecclesia verò sic intelligit allatum textum Matthæi, ut per eum Christus non permiserit viro, dimissâ uxore adulterâ, aliam ducere.

164 Quam quidem Ecclesiâ interpretationem genuinam esse, Bellarminus de matrim. c. 16. bene ostendit, observans Dominum Matth. 19. respondisse Pharisæis, qui venerant parati ut eum tentarent, & in sermone caperent. Et quia jam audierant eum in monte quædam disseruisse contra libellum repudii, à Moysè in lege concessum, & consequenter etiam contra polygamiam; interrogaverunt eum, an liceret uxorem dimittere quacumque ex causa, ut nimirum eâ interrogatione impellerent eum ad pronuntiandum aliquid apertè contra legem, & exemplam Patrum.

165 Quare Dominus, cum videret Auditores incapaces esse, respondit eis præcisè ad interrogata. Quæsierant illi, an liceret uxorem dimittere, nimirum quoad vinculum, quacumque ex causa? Respondit Dominus, non licere quacumque ex causa. Idque probavit, quia non licet dimittere non fornicantem, & aliam ducere. Id quod tam perspicuè verum erat, ut nullo modo negari posset. Utrum autem liceat dimittere fornicariam quoad vinculum, & aliam ducere? Dominus tunc apertè dicere noluit. Quia hoc altius erat, quam ut ab eis tunc capi posset. Quamquam ex his quæ Dominus dixerat de prima origine instituti matrimonii, facile poterat hoc etiam intelligi. Sed ne daret illis Dominus ansam calumniandi verba sua, voluit ut ipsi per se hoc intelligerent, quemadmodum fecit in parabola vineæ, & aliâ sæpè. Et nihilominus domi paulò post (ut Marcus scribit cap. 10.) apertè pronuntiavit, omnem, qui dimittit uxorem, & aliam ducit, mœchari. Hactenus Bellarminus.

CAPUT XXII.

Asserta matrimonii indissolubilitas est de jure divino: probabiliter etiam de naturali.

DE jure divino esse probatur ex Apostolo 1. Cor. 7. præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere, &c.

166 Quod probabiliter etiam de jure naturali, ratio est, quia matrimonium ex intentione nature ordinatur ad educationem prolis, non solum per aliquod tempus, sed per totam vitam prolis. Unde de lege nature est, quod parentes filiis thesaurizent, & filii parentum heredes sint. Et idem cum proles sit commune bonum viri & uxoris, oportet eorum societatem perpetuè permanere indivisam, secundum legis nature dictamen, inquit S. Thomas in 4. dist. 33. q. 1. a. 1. Tum quia Tridentinum sess. 24. explicans primam matrimonii institutionem, ait, quod matrimonii perpetuum indissolubileque nexum primus humani generis Parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit: hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.

167 Ille quippe divini Spiritus instinctus, quo afflatus id pronuntiavit, alius non videretur nisi luminis naturalis, de quo Psal. 4. signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Sic enim Hieronymus intelligit apud S. Thomam in Caena super cap. 19. Matthæi, dum dicit, Christum, cum retulit verba illa Protoperentis, naturalem legem adduxisse. Tum denique quia si matrimonium non esset naturâ suâ indissolubile, naturâ

Stiff 2

suā solubile foret mutuo contrahentium consensu, sicut reliqui contractus: traditioque corporum, sistendo in jure naturali, fieri posset solubiler, sicut traditio aliarum rerum, juxta illud: *res per quas causas nascitur, per eas dissolvitur*. Sed non est ita: imò de traditione corporum in ordine ad generationem, sistendo in jure naturæ, aliter philosophandum est, quàm de traditione aliarum rerum. Aliàs traditio corporum jure naturæ fieri posset in ordine ad usum, non concessio dominio; sicut traditio equi jure naturæ fieri potest in ordine ad usum, dominio illius non concessio. Quemadmodum ergo usus corporum jure naturæ inseparabilis est à dominio, licet usus aliarum rerum ab eorum dominio separabilis sit; sic corporum dominium jure naturæ concedi solubiler non potest, licet aliarum rerum dominium sic concedi possit.

- 170 Fateor hoc argumentum principaliter probare naturalem indissolubilitatem matrimonii consummati. Valer tamen etiam pro matrimonio rato, utpote per quod etiam traditur dominium corporum, licet nondum fiat corporum usus. Quod per accidens est. Cùm usus domini, domini naturam non immutat.
- 171 Et confirmatur: sicut ex allatis verbis Protoperentis bene probatur naturalis matrimonii unitas (quòd utique jure naturæ matrimonium esse debeat unius cum una; ita & naturalis indissolubilitas, utpote quam ex iisdem verbis Tridentinum deducit.

CAPUT XXIII.

Matrimonium ratum, non consummatum, solemnè professione religionis approbata solvitur quoad vinculum, jure divino.

- 172 **Q**uòd solvatur solemnè professione religionis approbata, expressè declarant SS. Pontifices cap. *verum*, cap. *ex publico*, & cap. *ex parte tua* de convers. conjug. Et cap. *commissum* de sponsal. & matrim. definitque Tridentinum sess. 24. c. 6. *si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem religionis professionem alterutrius conjugum non dirimi, anathema sit.*
- 173 Quòd autem solvatur jure divino, Doctores communiter affirmant post Abulensem & Scotum in 4. dist. 31. q. un. ubi dicit hoc fieri ex privilegio in favorem religiose professionis à Christo concessio, quòdque Ecclesia nunquam attentasset licentare alterum ad religionem, altero in sæculo remanente, nisi Christus hoc instituisset.
- 174 Et probatur 1°. quia non solvitur jure Ecclesiastico. Ergo divino. Probatur antecedens: quia, ut S. Thomas ait in 4. dist. 38. §. 8. *quidam dicunt, quòd hoc est propter statutum Ecclesie. Sed hoc non sufficit: quia secundum hoc Ecclesia posset etiam contrarium statuere (quòd utique professio solemnè matrimonium non dirimeret) quòd non videtur verum.*
- 175 2°. quia matrimonium, non solum consummatum, sed & ratum, indissolubile est jure divino; eò quòd indissolubilitas ipsi competat ex primæ institutione, quæ usque adedò divina est, ut Christus matrimonium ad primævani institutionem suam reducens, absque exceptione ullius hominis dixerit: *quòd Deus conjunxit, homo non separet.*
- 176 3°. ipsamet Ecclesia in cap. *ex publico*, & cap. *ex parte tua* de convers. conjug. declarat, quòd dissolutio matrimonii rati per religiosam professionem fiat, ex sacri Eloquii interpretatione (aut dicitur cap. *ex publico*) & divina revelatione, uti habetur cap. *ex parte tua*.
- 177 4°. in Ecclesia Dei hoc semper observatum

fuit, quòd per religiosam professionem matrimonium ratum, non consummatum solveretur, nec offendi potest hoc per aliquod Ecclesie Statutum, vel per aliquem Canonem, etiam Apostolorum, introductum. Cùm prima introductio, seu institutio nullquam reperitur. Signum est ergo, quòd sit ex institutione Christi, per Ecclesie & Apostolorum traditionem nobis notificata. Ut enim Augustinus docet l. 4. de bapt. c. 24. *quòd univèrsa tenet Ecclesia, nec Conciliis statutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectè sime creditur.*

Quòd autem offendi nequeat hoc per aliquod Ecclesie Statutum introductum, inde patet, quòd antiquissimum Statutum, quòd hæc de reinventur, sit Eusebii Papæ, vel (ut alii) Theodori Archiepiscopi Cantuariensis, circa annum 680. dicens, quòd desponsatæ puella licet Monasterium sibi eligere. At Eusebii, vel Theodori, non dicitur licet, tamquam rem novam statuens; sed licet, tamquam rem antehac licitam declarans. Id ergo antea licitum erat, nec offendi potest, quando licitum esse cæperit.

5°. tamen Pontifices nonnulli (plurimum Juristarum opinionem secuti) arbitrati sint matrimonium ratum, nondum consummatum, auctoritate suâ posse dissolvi; alii tamen S. Bonaventuram, Scotum, & majorem Theologorum antiquorum partem secuti, id se non posse sentire, ut Alexander III. in Append. Concil. Lateran. p. 6. c. 8. ubi reprobat judicium quorundam Prædecessorum, qui judicaverant à se dissolvi posse matrimonium ratum, non consummatum, ideòque illud dissolverant, in casu secundi matrimonii jam contracti & consummati, & dicit, feminam quæ secundò sic contracti & consummavit, à secundo viro separari debere, & ut ad primum redeat, Ecclesiastica dissolvi compelli, quamvis alii aliter sentiant; aliter etiam à quibusdam Prædecessoribus nostris sit aliquando judicatum. Et ane Alexandrum III. Nicolaus I. cap. *is qui matrimonium*. 32. q. 8. ait dissolvi non posse matrimonium à sanis contractum, licet alteri superveniat amentia, impotentia, &c. Quæ tamen foret S. Pontifici iustissima causa dissolvendi illud, si per ipsum dissolvi posset. Sed & Innocentius III. relatus à Petro de Sampone apud Fagnanum ad cap. *verum* de convers. conjug. n. 8. & Innocentius VIII. relatus à Panormitano apud Basilium Pontium l. 9. de matrim. c. 3. cum ab ipsis talis dissolutio quaereretur, eam proflus recusarunt. Cùmque Orator Innocentio VIII. allegaret Gloriam, dicentem hoc ab ipso fieri posse, respondit Innocentius: *maledictus, qui se docuit.*

Et Adrianus VI. (teste Dom. Soto in 4. dist. 27. q. 1. a. 4.) rogatus ut super matrimonio rato dispensaret, allegatâ auctoritate Casetani istam auctoritatem ipsi concedentis: miratus Pontifex Theologum hoc sibi persuadere potuisse, tandem respondit, se concedere quantum posset; credere tamen se non posse.

Tandem Paulus IV. anno 1557. rogatus dispensare in simili matrimonio Francisci Montmorantii, & Joannæ Halluyne Pienncæ, clarè significavit se propendere in sententiam, quæ dicit non posse. Convocatis namque sapientissimis Cardinalibus, unâ cum Archiepiscopo Constantino, & Episcopo Antoniello, hunc cum ipsis terminem habuit, teste Joanne Haya, Doctore Parisiensi, qui isti Congregationi interfuit. Pontifex incipit, & argumentum rei proposuit, in hunc sermone: *Fratres & Filii mei, ego sanè vos congregare volui, ut ex vobis id cognoscam, quid exigi non est momenti ac ponderis. Nam videlicet matrimonium, per verba de presenti contractum, ipsi nostra auctoritate dissolvi. Et notate diligenter quòd*

ego dico. Hic enim non agitur questio de verbis futuri temporis, aut de simplici promissione. Nos quaerimus, nunc matrimonium, per verba de presenti contractum, quod est verum matrimonium, & verum Sacramentum, juxta sanctorum Theologorum sententiam, auctoritate nostra dissolvi possit. Intellego cum carnalis nulla intercessit conjunctio. Deinde addidit haec: Ne, quae, vulteneat Praedecessorum meorum facta & exempla, quae eatenus sequi volo, quatenus Scripturae auctoritas, & Theologorum rationes vos ad illud agendum adducunt. Dixit adhuc quod sequitur: Non dubito, quin ego & Deceffores mei errare aliquando potuerimus, non solum in hoc, sed etiam in pluribus aliis rerum generibus: & tamen condemnandi plane non sumus. Nam Deus suam ita regit Ecclesiam, ut illi ad certum tempus abscondat multa, quae tum inde patefacit. Quod Christus ipse satis innuit, cum B. Petro dicebat: quod ego facio, tu necis modo, scies autem postea. Et in alio loco aiebat: adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modum. Quis igitur scit modo, nunc quae reliquis circa indissolubile matrimonii vinculum ante fuerant incognita, per nos Deus apertam in lucem nunc prodi velit? Quamobrem Fratres & Filii mei, omni studio incumbite in illud auxilium, quod a vobis hac in causa expecto. Nec rationem habete illam exempli, quod hic vel ille Deceffor meus possit reliquerit. Ut jam admonui, perspicite, an Deceffores nostri id satis intellexerint, quod de indissolubili vinculo matrimonii disquirimus.

182 Hic confectus, ad Consentinum Archiepiscopum, alias Apostolicum Nuntium apud Imperatorem, sermonem convertit, & ut delibaret praecipit.

183 Constantinus ingenti ac industria sua nervos omnes contendit, ut persuaderet matrimonium, de quo agitur, dissolvi nullo modo posse. Pontifex sententiam hanc gratam sibi atque acceptam esse, indicium pluribus ostendit. Consentinum opinando excepit Episcopus nomine Antoniellus, vir admodum senex, & veneratione dignus, qui contrariam se sententiam discessit, & paucis decessit, Pontifex posse dissolvere istiusmodi matrimonium. Cui Pontifex respondit, se pro tanta sibi attributa potestate nullas gratias agere. Sed quia Episcopus hic nonnullis B. Thomae testimonio usus fuerat, Pontifex sibi junxit, B. Thomam potuisse, cum esset junior, multa dicere, quae factus cum etate doctior, revocaverat. Insuper B. Paulum induxit, dicentem: eum esse parvulum, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus... quando autem factus sum vir, evacuavi quae erant parvuli. Deinde addidit: ego non sine causa vos hac de re moneo, sed at ex his, qui deliberrari sunt, nullus fundamentum in his rebus, quas S. Thomas, cum esset junior, docuerit, constituat.

CAPUT XXIV.

Matrimonium ratum, quoad vinculum probabilem dissolvi nequit auctoritate Pontificia.

184 Hic in re Theologiam Sanctorum tradentes, S. Thomam sequimur in 4. dist. 33. q. 2. art. 2. quaestione. 1. ad 31. cum Theologis communis, & SS. Pontificibus Nicolao I. Innocentio III. & VIII. Alexandro III. Paulo IV. & Adriano VI. cap. praecedenti relatis. Nec verò Alexander III. in Appendice Conc. Lat. p. 6. c. 8. negans primum matrimonium dissolvi posse propter consummationem secundi, quamquam aliter a quibusdam Praedecessoribus satis sit aliquando iudicatum, agit de primo matrimonio consummato. Cum ostendit nequeat istos Praedecessores ipsius censuisse matrimonium contummatum à se dissolvi posse.

185 Itaque probatur assertio. Quia in jure naturali & divino (unde ex dictis provenit indissolubi-

litas matrimonii rati) Pontifex dispensare non potest, cap. sunt quidam 25. q. 2.

Nec satisfit dicendo, id quidem non posse jure ordinario: sed ex speciali Christi commissione & privilegio, quando obligatio juris divini & naturalis pro fundamento habet actum humanum, uti habet in presenti. Quamvis enim specialis illa Christi commissio ex perpetuo Ecclesiae sensu & traditione locum habeat in votis simplicibus, non religiosis; nullo sufficienti fundamento demonstratur locum habere in matrimonio rato, magis quam in consummato; tamen obligatio illius pro fundamento aequè habeat actum humanum, quam obligatio illius.

Imò contrarium ostenditur, tum ex cap. inter corporalia de translat. Episc. ubi sic: Omnipotens Deus dissolutionem carnalis conjugii, quod est inter virum & feminam, suo tantum iudicio reservavit. Ejus proinde vinculum homo dissolvere nequit, cap. 17. eod. tit. Ubi de rato matrimonio, non consummato, sermone esse contextus manifestat. Tum ex cap. si quis matrimonium 32. q. 2. & cap. hi qui ibid. q. 7. ubi dicitur, matrimonium ratum à Pontifice dissolvi non posse ob amentiam, vel impotentiam supervenientem. Non apparet autem cur ista non foret justa causa dissolvendi, si penes Pontificem foret hoc faciendi potestas. Tum denique ex cap. ex parte de convers. conjug. ubi Innocentius III. dicit, matrimonium ratum solum posse dissolvi ex divina revelatione, id est, ut ibidem exponit, ex causa ingressus religionis. Non igitur ex dispensatione Pontificis.

Satisfit argumentis in contrarium.

Objicies 1. multi Pontifices de facto dispensaverunt in matrimonio rato, ut Martinus V. & Eugenius IV. (teste D. Antonino) Paulus V. Pius IV. Gregorius XIII.

188
189 Respondeo inde confici oppositae sententiae probabilitatem, ob tantorum Pontificum auctoritatem, qui nisi eam probabilem censuissent, non praecassent. Nosstram tamen assertionem aliis Pontificibus n. 184. relatis vitam probabiliorem, talemque nobis videri, tum ob rationem à nobis exhibitam. Tum quia praesens questio resolvenda non est ex factis Romanorum Pontificum, nisi quatenus Scripturae auctoritate, vel Theologica ratione probantur, uti Paulum IV. supra monentem audivimus.

Objicies 2. ista potestas necessaria est Ecclesiae, ad occurrendum gravissimis malis, regnorumque perturbationibus, quae per Pontificiam matrimonii rati dissolutionem subinde sedari possunt.

190
191 Respondeo potestatem solvendi matrimonium ratum, Ecclesiae non magis necessariam esse, quam potestatem solvendi matrimonium consummatum. Per cuius dissolutionem aequalia vel majora subinde mala sedari possent, uti non ita pridem Orbis ingemiscens vidit in matrimonio Henrici VIII. Angliae Regis cum Catharina Austriae, cujus dissolutione impedita fuisset defectio totius Anglicani regni à fide Catholica.

Objicies 3. Ecclesia per solemnem professionem religionis approbata solvere potest matrimonium ratum. Igitur & per Pontificiam dispensationem.

192
193 Respondeo negando antecedens: neque enim matrimonium ratum per solemnem professionem religionis approbata dissolvitur jure Ecclesiastico, sed divino. Neque professio solemnis illud dissolvit, in quantum solemnis est solemnitate per Ecclesiam inducta, sed in quantum est immobiliter religiosa, & perpetua, tam ex parte Religiosi per eam se Deo immobiliter ac perpetuo tradentis,

quàm ex parte Ecclesiæ, seu Dei per Ecclesiam traditionem illam in perpetuum acceptantis. In eoque S. Thomas in 4. dist. 38. q. 1. art. 3. discrimen constituit inter votum solemne & simplex, quod in voto simplici non sit actualis traditio, sed promissio dumtaxat proprii corporis, nec proinde simplici castitatis voto ligatus, proprii corporis amiserit potestatem seu dominium; sed per votum solemne homo (inquit) sui corporis amiserit potestatem, Deo illud ad perpetuam continentiam tradens, quam traditionem Deus per Ecclesiam immobiliter, sive in perpetuum acceptat. Et idem voto solemni Christus vim tribuit matrimoniorum ratum dissolvendi, potius quàm simplici, sicut eidem vim tribuit matrimonium contrahendum dirimendi, potius quàm simplici. Ut enim S. Thomas ibidem, homo sui corporis potestatem amplius non habens, non potest ipsum tradere in potestatem uxoris, matrimonium contrahendo.

194 Obijcies 4°. Ecclesia dispensare potest in voto solemni castitatis religiose. Igitur & in matrimonio rato. Consequentia bona est, quia solemne votum religiose castitatis fortius ligat, quàm matrimonium ratum (utpote quod per illud dissolvitur) si ergo Ecclesiastica dispensatio solvere potest illud, solvere potest & istud, secundum vulgatum istud: *si vinco vincentem te, à fortiori vinco te*. Probatur itaque antecedens, quia votum solemne à simplici (in quo Ecclesia dispensare potest) non differt nisi per solemnitatem. *Solemnitas autem voti est ex Ecclesiæ Constitutione, uti dicitur cap. quod votum de voto in 6. Quemadmodum verò in sua Constitutione, sic in eo quod ex sua est Constitutione, Ecclesia dispensare potest.*

195 Respondeo cum S. Thoma 2. 2. q. 88. a. 11. in corp. probabilius esse, quod in voto solemni religiose castitatis Ecclesia dispensare non possit. Quia per illud Religiosi corpus est immobiliter traditum Deo, ab eoque in perpetuum per Ecclesiam acceptatum. Quod autem est immobiliter acquiritum Deo, ipsi non potest per Ecclesiam subtrahi; sicut quod per matrimonium consummatum, est immobiliter traditum uxori, ab eaque acceptatum, non potest uxori per Ecclesiam subtrahi. Propter quod cap. *cum ad Monaster.* de stat. Monach. Innocentius III. dicit, quod *custodia castitatis ita est annexa regale Monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex possit licentiam indulgere*. Quo non solum significat, Monachum, quoadmò manet Monachus, ad ducendum uxorem non posse dispensari: hoc enim falsum est, si tota solemnitas religiose castitatis sit ex Constitutione Ecclesiæ. Quia eo dato Religiosus, manens per votum non solemne Religiosus, Ecclesiæ dispensatione poterit uxorem ducere. Neque enim solemnitas Ecclesiastica de essentia est castitatis religiose, ut contat in religiose castitate Scholarium Societatis Jesu.

196 Ad probationem antecedentis, dicendum, Summum Pontificem dispensare posse in votis solemnibus religionis, secundum quod solemnitas sunt; non secundum quod immobiliter religiose sunt. Vel dic, in solemni religiose castitatis voto duplicem esse considerandam solemnitatem: una est primaria, quæ Religiosus immobiliter & in perpetuum Deo, per Ecclesiam id acceptanti, se perfecte & totaliter tradit; altera secundaria, consistens in variis conditionibus ad illius traditionis legitimitatem ab Ecclesia requisitis. Et ista est quæ dependet à Constitutione Ecclesiæ, non ista, positâ semel Ecclesiæ acceptatione. Quemadmodum enim ad solemnitatem matrimonii carnalis varias condiciones Ecclesiæ requirit; sic & ad solemnitatem matrimonii spiritualis, requirit v. g. Novitiatûs annum, talem ætatem, quod usque ad

mortem professio fiat in religione approbata, &c. Et sicut positâ conditionibus ab Ecclesia requisitis, carnale matrimonium per Ecclesiam dispensationem nequit dissolvi; ita nec matrimonium spirituale. Denique sicut carnale matrimonium indissolubile non est, nec ratum, nisi accedat consensus, & acceptatio compatis; ita nec spirituale, nisi accedat consensus, & acceptatio Dei per Ecclesiam sponfam suam acceptantis. Gratis autem dicunt aliqui, quod Ecclesia non acceptet illam Religiosi traditionem simpliciter & absolute, sicut fit à Religiosis simpliciter & absolute, sed secundum quid, ut quædam ipsa per Summum Pontificem dispenseret. Cum istius limitationis nullum appareat fundamentum in religiose professione solemni. Imò in dicto cap. *cum ad Monasterium* appareat declaratio Ecclesiæ in contrarium. Quod si in votis simplicibus limitatio ista subintelligatur, hoc ex perpetua & constanti Ecclesiæ praxi habetur. Non fuit autem similis perpetua & constantis Ecclesiæ praxis pro religiose professione solemni. Neque enim perpetua, & constanti Ecclesiæ praxi S. Thomas, cum famosis aliis Doëtoribus, variisque Pontificibus contradixisset, si talis fuisset.

Et quid est quod simplex castitatis votum, e. 197 tiam Scholarium Societatis, ex communi sententia Doëtorum ejusdem Societatis, vim non habet dissolvendi matrimonium ratum, ante contractum, sicut vim habet solemne votum religionis, nisi quia illud non est ex divina institutione perpetuum & immobile; sicut illud tale est, positâ semel Ecclesiæ acceptatione? Certè si illud non foret à Christo taliter acceptatum, non magis accepisset vim dirimendi matrimonium ratum, ante contractum, ex divina institutione perpetuum, quàm illud (neque enim verisimile est quod ex divina institutione superaret firmitatem matrimonii rati, ex divina institutione perpetui, nisi ipsum foret ex divina acceptatione & institutione perpetuum;) accepit verò vim istam à Christo, potius quam illud. Signum est ergo quod potius sit simpliciter & absolute, ex divina institutione, perpetuum, quàm illud. Unde per illud Religiosus censetur in perpetuum absolute civiliter mortuus. Et ista est ratio congruentis, propter quam Christus dictam vim ipsi tribuit. Eò quod utique per matrimonium ratum conjuges inter se non conjugantur nisi civiliter; per religiosam autem professionem solemnem civiliter moriantur. Congruum autem fuit civilem conjunctionem solvi per civilem mortem; sicut carnalis conjunctio matrimonii consummati per carnalem, seu naturalem mortem solvitur.

CAPUT XXV.

Impedimenta matrimonii impedientia.

Duplicis generis sunt impedimenta matrimonii, videlicet impedientia & dirimentia. *Impedientia* sunt quæ reddunt illud illicitum, non invalidum. *Dirimentia*, quæ ipsum necdum illicitum, sed & invalidum efficiunt.

Olim varia fuisse impedimenta matrimonii impedientia. Sed vel à Tridentino, vel à consuetudine sublata sunt, exceptis quatuor, quæ comprehenduntur hoc versu: *Ecclesiæ vetitum, votum, sponsalia, tempus.*

Primum proinde impedimentum impediens est *Ecclesiæ vetitum*, seu interdictum, quo scilicet Tridentinum prohibet, ante factas proclamationes matrimonium inire; vel quo Juxta Ecclesiasticus idipsum vetat fieri, donec plenior de impedimentis noticia accesserit.

Secundum est *votum simplex castitatis*, vel ingrediendæ religionis. Graviter enim peccat, qui, postquam simplici se continentis, vel religiosus

CAPUT XXVII.

Impedimentum erroris, & conditionis.

ingrediendæ voto obstrinxit, illius exsolvendi impedimentum, per matrimonium, voluntariè affumit, ut probat Augustinus episcopus. 70. ad Bonifacium Comitem. Unde Apollotus 1. Timoth. 5. viduas, post fidem Deo datam, nubere volentes, dicit habere damnationem: quia primam fidem irritam fecerunt.

202 Tertium est impedimentum *sponsalium*. Quo (jure naturali) quilibet prohibetur fidem alteri danti infringere, nisi persona, cui data est, voluntariè cedat juri suo, vel iusta alia subit causâ contraveniendi.

203 Quartum impedimentum est *temporis feriatum*, id est intra quod Ecclesia prohibet matrimonia solemnia. Circa quod notanda sunt verba Tridentini sess. 24. de reform. c. 10. *ab Adventu Domini nostri Jesu Christi usque in diem Epiphaniæ; & à feria 4. Cinerum usque in octavam Paschæ inclusivè, antiquas solemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus observari S. Synodus præcipit.* Ubi quia solum mentio fit *solemnium nuptiarum*, plerique Doctores censent, his diebus absolvi non prohiberi nuptias, sed solemnnes duntaxat, id est cum solemnâ benedictione, solemnique sponsæ ad ædes sponsi traditione, cum pompa, choris, canticis, &c. Ita Glossa in cap. *Capellanus* de feriis, Paludanus, Cajetanus, Sylvester, Navarrus, Sanchez, Coninck, Bonacina. Sed hic bene monet sequendam hac in re locorum consuetudinem.

CAPUT XXVI.

Impedimenta dirimentia in communi.

204 **S**unt quatuordecim hæcæ verbis comprehensa.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen, Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas, Si sit affinis, si foris coire nequibus.

Duo sequentia Tridentinum jure novo adjecit:

Si Parochi & displicitis desit præsentia testis, Raptus sit mulier, nec loco reddita tuta. Hæc faciendæ vœtant connubia, facta retrahant.

205 Præter allata impedimenta (à Concilio Tridentino statuta) nulla alia sunt, etiam in Gallia, quæ Matrimonii Sacramentum, vel etiam contractum, invalidum reddant coram Deo, vel Tribunali Ecclesiastico; sed ad summum civiliter, coram Judice Civili, quatenus ex ipso non conceditur civilis actio, nec civilis oritur obligatio, neque civilia illa jura præteriri possunt, uti cap. 9. dictum est.

206 An verò (præscindendo à questione de facto) Principes sæculares inducere possint nova impedimenta, matrimonii contractum irritantia? Respondo id posse quoad effectus civiles, juxta dicta ibidem. Quoad substantiam & firmitatem contractus coram Deo, id posse negat Zypæus, & est sententia communior inter Doctores, ex quo matrimonium est Sacramentum (tametsi secus sentiant Petrus & Dominicus Soto, Ruardus Tappereus, Albertus Pighius, Petrus de Marca, Layman, Gonet, D. Gerbais, Joannes Baptista du Hamel, &c.) sive potestas illa Principibus sublatâ fuerit Evangelicâ lege, dum matrimonii contractum nobilitavit Sacramenti dignitate: sive Ecclesiasticâ lege, declarante causas matrimoniales ad Judices Ecclesiasticos pertinere; in omnibus proinde Christi fidelibus ab Ecclesiæ Constitutionibus pendere. Quod totus Christianus Orbis adeo credit, ut circa hoc omnes passim Christiani Principes & Magistratus tanti ponderis potestatem (exceptis solum effectibus civilibus à multis sæculis Ecclesiæ reliquerint.

207 **T**riplex est error, personæ, qualitatis, & conditionis. *Error personæ*, est quando quis existimans se contrahere cum una persona, v. g. cum Rachele, contrahit cum alia, v. g. Jacob cum Lia. *Error qualitatis*, sive accidentium personæ, est quando quis existimans se contrahere cum divite, nobili, formosa, virgine, reverâ contrahit cum inope, ignobili, deformi, corrupta. *Error conditionis*, est quando quis existimans se contrahere cum persona libera, contrahit cum serva, id est cum mancipio. Neque enim *servi* nomine hic veniunt famuli & ancillæ nosstrates, suas operas & obsequia aliis elocantes.

Error itaque matrimonium dirimens, non est error qualitatis, sed error personæ, vel conditionis. Quod enim *qualitatis error* matrimonium non dirimat, ratio est, quia matrimonii contractus versatur circa personas, non circa personarum qualitates; eoque errore non obstanti, adefit verus & absolutus consensus circa personam præsentem.

209 Nec refert, quod Titius in eam non consentiret, si sciret esse corruptam, pauperem, iracundam, &c. Hoc enim non tollit absolutum hic & nunc consentium in personam præsentem; sed tantum tolleret, posita illâ conditione, id est scientiâ qualitatis.

210 Duo tamen casus excipiendi sunt. Primus est, quando quis explicitè vel implicitè intendit non contrahere, si talis qualitas non inest personæ, cum quâ contrahit. Quia non subsistente conditione, mente vel exteriori significatione apposita contractui, contractus non subsistit.

211 Dixi *explicitè vel implicitè*. Parum enim refert, quod ejusmodi conditio explicitè adjecta censetur. Unde Doctores Salmanticenses apud Basilium Pontium rectè censuerunt, nullum fuisse matrimonium puellæ, quæ frequenter declaraverat se malle mori, quam matrimonium inire cum aliquo ex sanguine Judæorum oriundo. Et postea, sponso protestante se non descendere ex sanguine Judæorum, ipsum duxerat. Quo errore postea deprehenso, reclamavit puella, & matrimonium judicatum est nullum.

212 Secundus casus est, dum error qualitatis transit in errorem personæ. Quod contingit quotiescumque qualitas, circa quam erratur, determinat certam aliquam personam, distinctam ab ea quæ præsens est, ut dum quis intendens contrahere cum filia Titii, Provincia Præsidis v. g., contrahit cum ea quæ se dicit filiam ipsius, cum non sit. Tunc enim non consentit in personam præsentem, sed in aliam, ab ipsâ divertam. Ita Navarrus, Sanchez, Bonacina, &c.

213 Quod autem *error personæ* matrimonium dirimat, est de jure naturæ, & habetur 29. q. 1. per totam. Quia qui circa personam præsentem errat, in eam non consentit, imò de ea ne cogitat quidem, uti patuit in Jacob, primitus non consentiente in Liam, sed in Rachelem. Consensus verò in personam est de essentia matrimonii.

214 Nec refert quod Titius, per errorem contrahens cum Caja, putans esse Titiam, sic animo affectus sit, ut si sciret esse Cajam, cum ea nihilominus contraheret. Quia ex hoc non probatur velle hic & nunc contrahere cum Caja, sed id voluit, si sciret, &c. Si tamen vellet ipso actu contrahere cum persona præsentem, quæcumque illa sit, validum hæud dubiè foret matrimonium, ob sufficientem consentiam.

215 Denique error conditionis servilis matrimonium dirimit inter liberum & servam, vel liberam & servum, cap. *vult* de conjug. servor. Non tamen inter duos servos. Servus namque valide contrahit cum serva, quam putat esse liberam, cap. *siquis*, & cap. *ad nostram* tit. cod. Sed & si liber contraheret cum serva, sciens conditionem servitutis ipsius, valeret matrimonium, cap. *vult* citato.

CAPUT XXVIII.

Impedimentum voti.

216 **N**omine voti hic intelligitur solemnne castitatis votum, quod emittitur per professionem religionis approbatam, vel sacri Ordinis susceptionem. Utrumque enim matrimonium dirimit. Clement. un. de consanguin. Et qui cum tali voto contrahit, excommunicationem latae sententiae incurrit. Ibidem. Vide Tridentinum sess. 24. de Sacram. Matrim. can. 9. Et quia vota simplicia, quae post biennium Novitatus emittuntur in Societate, verè efficiunt Religiosos, ipsa etiam subsequens dirimunt matrimonium. Gregorius XIII. in Bulla *ascendente Domino*. Imò solemnne religionis votum tanto privilegio decoratum est à Christo, ut si emittatur post matrimonium ratum antè consummationem, illud sic dissolvat, ut, secunda professione, conjux in saeculo superflua ex tunc aliud matrimonium contrahere possit, priorè conjuge in Monasterio vivente. Tridentinum ibidem can. 6.

217 Non potest tamen ad alias nuptias convolare, nisi post ipsius professionem. Et ideo favore religionis conjugatus conceduntur duo menses (velut Novitatus quidam) post contractum de praesenti matrimonium, ad deliberandum de religionis ingressu; intra quos, is qui deliberat, comparati petenti non tenetur reddere debitum, nec matrimonium consummare, potestque, comparetè invia, Monasterium ingredi, quamdiu non consummavit, cap. *verum*, cap. *ex publico*, & cap. *ex parte* de convers. conjugat. Id tamen privilegium non competit voto emisso per susceptionem Ordinis sacri. Extrav. un. Joan. XXII. de voto. Nec competit supradictis votis simplicibus Societ. Vaquez, aliisque passim Soc. Scriptores. Ratio est, quia vota illa non faciunt immobiliter Religiosum. Et alias Religiosus Societatis, post illa dimissus, vivente uxore (cum qua antè Societatis ingressum matrimonium contraxerat, sed non consummaverat) cum alia matrimonium contrahere possit. Ex quo turba & scandala frequenter sequuntur. Quia, ob frequentem dimissionis usum, casus iste frequenter accedere possit. Et ideo cum Frater Avila, temporalis Coadjutor, post matrimonium ratum, tempore S. Ignatii fuisset Societatem ingressus, fuit Romae solemniter professus, ut matrimonium illud dissolveretur.

CAPUT XXIX.

Impedimentum cognationis.

218 **T**riplex est cognatio, naturalis, spiritualis, legalis. *Cognatio naturalis*, seu consanguinitas, est propinquitas duorum, vel plurium, ab eodem communi stipite per carnalem generationem descendentium. *Cognatio spiritualis* est propinquitas jure Ecclesiastico inter personas aliquas introducta, ratione Baptismi, vel Confirmationis, vel Pœnitentiae. *Cognatio legalis* est propinquitas personarum ex adoptione proveniens, per quam persona extranea assumitur in filium, vel nepotem, licetque tranfit in potestatem adoptantis, ut ei tanquam hæres succedat.

§. I.

Cognatio naturalis.

219 **I**n cognatione naturali stipex vocatur illa persona, ex qua aliqui ducunt originem, ut pater respectu duorum fratrum, avus respectu filiorum fratrum, &c.

Distinguitur verò consanguinitas per lineas & 220 gradus. *Linea consanguinitatis*, est ordinata collectio personarum consanguinitatem inter se habentium. Gradus nomine intelligitur distantia personarum consanguinearum à communi stipite. Unde tot sunt consanguinitatis gradus, quot gradus distantiae à communi stipite. Persona proinde, quae stipex dicitur, gradum aliquem non facit. Quippe nemo à seipso distare dicitur.

Linea est duplex, recta & transversa, seu collateralis.

Linea recta, est collectio personarum, quarum una mediata vel immediata descendit ab alia, v. g. in qua filius comparatur ad patrem, avum, &c.

Linea transversa, est collectio personarum, quarum una, nec mediata, nec immediata descendit ab alia, v. g. in qua frater comparatur ad fratrem.

Ad faciliorem computationem graduum consanguinitatis tres statuuntur regulæ, una pro linea recta, duæ pro transversa.

Pro linea itaque recta unica utroque Jure, Canonico & Civili, regula statuitur ista: *tot sunt in linea recta gradus, quot persone, una dempta*. Et ideo pater & filius consanguinei sunt in primo gradu, Avus & nepos in secundo. Proavus & pronepos in tertio. Abavus & abnepos in quarto.

Pro linea transversa duæ sequentes regulæ statuuntur Jure Canonico. Prima: *in regula transversa aequalis* (id est in qua personæ consanguineæ aequaliter distant à communi stipite) *quot gradibus singule in linea recta distant à communi stipite, eosdem distant inter se*. Unde quia fratres & sorores uno tantum gradu à patre suo, vel matre, distant in linea recta, uno etiam tantum gradu distant inter se; atque ideo inter se consanguinei sunt in primo gradu; filii verò fratrum, vel sororum, in secundo. Quia in linea recta duobus gradibus distant à communi stipite. Et sic de aliis.

Secunda regula: *in linea transversa inaequalis* (id est in qua personæ consanguineæ inaequaliter distant à stipite communi) *quot gradibus persona remotior distat à communi stipite, eosdem gradibus ipsa persona distans inter se*. Unde avus à filio sororis suæ distat in secundo gradu: quia filius sororis suæ distat in secundo gradu: quia filius fororis suæ (quæ est persona remotior à communi stipite, scilicet patre avi) duobus gradibus distat à communi stipite, eò quod in linea recta duæ tantum sint personæ, dempto patre avi, scilicet mater (quæ soror est avi) & filius ipsius.

Gradus tamen lineæ transversæ aliter computantur Jure Civili: quot enim gradibus à communi stipite distat, totidem simul sumptis omnes distant inter se, secundum Jus Civile. Sicque duo fratres, quia singuli uno gradu distant à communi stipite, se contingunt in secundo gradu, alter verò eorum cum filio alterius in tertio gradu, & sic deinceps. Eò quod utique Lex Civilis spectet translationem hereditatis: quæ cum transferri nequeat nisi ab una persona in aliam; ideo Jus Civile non constituit duas personas in uno gradu lineæ transversæ, sed numerat personas singulas, ita ut quot personæ sunt, dempto stipite, tot sint gradus in linea transversa. Jus verò Canonicum duas personas in uno gradu constituit, quia spectat matrimonium, quod sine duobus

bus personis stare non potest. Alexander II. cap. ad Sedem 35. q. 5. ubi propterea dicit, quod duo gradus legales, unum gradum canonicum constituunt. Fratres itaque, qui secundum seculares leges dicuntur in secundo gradu, juxta Canones numerantur in primo. Filii fratrum, qui illic numerantur in quarto, hic computantur in secundo. Nepotes vero, qui in sexto ibi, illic numerantur in tertio.

227. Confanguinitas itaque olim quidem matrimonium dirimebat usque ad septimum gradum; sed jure novo Concilii tam Lateranensis IV. quam Tridentini solum dirimit usque ad quartum inclusive. Et in primo quidem gradu linea recta valde probabiliter illud dirimit jure naturali, prout insinuat Ambrosius epist. 66. ne pater accipiat filiam suam in uxorem, interdicitum est jure naturali. Eo quod conjuges aequalem habeant potestatem dominativam in mutua corpora; jure vero nature indecens videatur, quod filia potestatem habeat dominativam in corpus patris, aequalem cum patre: utique istius potestatis in ordine ad generationem resistere videtur pudor à natura impressus, qui & offendit turpe esse, quod filia revelet turpitudinem patris sui in actu conjugalium, excepto saltem casu metaphysico necessitatis extremæ, quo genus humanum aliqui perire oporteret. Quod quia falso exillimarunt filia Loth, post eversionem Sodomorum, à Chrysolomo excusantur in eo quod patrem suum ebrium cognoverunt.

228. Idem aliqui probabiliter docent de primo gradu lineæ transversæ, sive de matrimonio inter iratrem & sororem; tamen si oppositum videatur probabilius. Alias Deus humanum genus non sic instituit, ut statim ab initio necessarium fuisset matrimonium inter fratres & sorores; uti necessarium fuit inter filios & filias Adam.

229. Siquis objiciat, turpe esse, quod frater revelet turpitudinem fororis suæ. Respondeo turpitudinem istam non habituram locum in statu nature integræ. In hoc tamen statu nature corruptæ, Gentiles solius luminis nature ductu matrimonia fororum cum fratribus abhoruerunt. Et Tertullianus Apolog. c. 9. Gentilibus probro vertit, quod Jovis exemplo incestuosi forent, sorores suas ducendo, uti Jupiter Junonem sororem suam duxit. Sed & Augustinus lib. 15. de Civit. Dei c. 16. dicit, quod etiam apud quosdam Gentiles perverfis legibus permittantur fraterna conjugia; melior tamen consuetudo ipsam malis exhorere licentiam, ita ut vel ipse Lucretius, & passim Poetæ incestos appellent partus fororum ex fratribus; & Lucianus in Necromantia connubia fratrum cum fororibus nefanda apud inferos haberi non dubitet. Propter quod etiam Innocentius III. cap. gaudemus de divort. decretis, infideles, ad fidem conversos, separandos non esse à matrimonio tempore infidelitatis contracto in secundo gradu consanguinitatis, & deinceps. Sed nihil simile dicit de primo gradu.

§. II.

Cognatio spiritualis.

230. Secundum Tridentinum sess. 24. c. 2. de reformatione matrimonii cognatio spiritualis dirimit matrimonium inter baptizatum & baptizantem, baptizatumque patrem & matrem. Necnon inter suscipientes de baptismo, & susceptum, susceptique patrem & matrem, non ultra. Et idem proportionaliter statuit de cognatione, quæ ex Confirmatione contrahitur, quam dicit matrimonium solum dirimere inter confirmantem & confirmatum, confirmatque patrem & matrem, suscipientemque de Confirmatione, susceptique patrem

Tom. III.

& matrem. Omnibus inter alias personas hujus spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis.

Præterea idem Concilium ibidem statuit, ut unus tantum, sive vir, sive mulier... vel ad summum unus & una baptizatum de fonte suscipiant. Et ut Parochus, antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter ab eis, ad quos spectabit, sciscitetur, quem, vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eum vel eos tantum ad illum suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat, doceatque eos quam cognationem contraxerint, ne ignorantia ulla excusari valeant. Quod si alii, ultra designatos, baptizatum tetigerint, cognationem spirituales nullo pacto contrahant. Ex quibus

Sequitur 1°. inter susceptorem & susceptorem non exurgere spiritualis cognationis impedimentum.

2°. baptizatum inire posse matrimonium cum sorore patris sui.

3°. Parochum committere incestum, si desiderio, vel opere, peccaverit cum matre infantis à se baptizati.

4°. baptizatum scienter (absque necessitate) propriam prolem, contrahere spirituales cognationem cum uxore sua, impediendam ipsam à petitione debiti.

Dixi absque necessitate: quia in mortis articulo, quando alius non reperitur, qui baptizes, pater aut mater, tunc baptizando, nullam contrahunt cognationem, quæ matrimonii usum impediatur, uti declarat Rituale Pauli V. Eam tamen contrahit baptizatus prolem suam illegitimam ex fornicatione susceptam. Quia in Tridentino nulla invenitur exceptio, nisi respectu patris, vel matris, prolem ex matrimonio susceptam in necessitate baptizantis. Fagnanus ad cap. veniens de cogn. spir. Et quia fraus & dolus nemini debet patrocinari, si fraudulenter quis baptizaverit prolem suam ex fornicatione susceptam, ut liberaretur à promissione ducendi matrem, non idem liberaretur ab obligatione istius promissionis, sed teneretur petere dispensationem.

Sequitur 5°. in casu quo plures tangunt baptizatum, si nullus eorum in patrum designatus sit à parentibus, vel saltem à Parocho (cujus est in defectum parentum designare) nullum ex ipsis contrahere spiritualis cognationis impedimentum, uti colligitur ex allatis verbis Tridentini: si alii, ultra designatos, baptizatum tetigerint, spirituales cognationem nullo modo contrahant. Si tamen plures quam unus & una designati fuerint, nec appareat quis prior sit designatus, omnes contrahunt cognationis impedimentum, uti S. Congregatio respondit apud Fagnanum ad cap. ex litteris de cognat. spir.

Sequitur 6°. in casu quo designatus per procuratorem levat infantem, cognationem spirituales à procuratore non contrahi, utpote non designato, nec levante nomine suo, sed patris designati. An vero designatus, per procuratorem levans, contrahat impedimentum cognationis? Negant aliqui, ad id requirentes actionem personalem. Sed S. Congregatio Concilii declaravit contrahere, ut videre est apud Fagnanum ad cap. veniens de cognat. spir.

Ex collatione etiam Sacramenti Pœnitentiæ exurgit cognatio spiritualis inter Confessarium & filium vel filiam confessionis, quæ licet non sit impedimentum matrimonii, facit tamen ut accessus Confessarii ad istam confessionem habeat rationem eujusdam iocundis, necessario in confessione exprimentam. Quia, ut Synmachus dicit can. omnes 30. q. 1. omnes quos in pœnitentiâ suscipimus, isti nostri sunt spirituales filii, ut & ipsi quos vel nobis suscipimus, vel urine merisimi vocabulo moti

Tit

gentibus, unda sacri baptismatis regeneravit. Sylvester quoque docens admonet unumquemque Sacerdotem, ut nullus, causa fornicationis, ad suam penitentialem accedat. Quia scriptum est: omnes qui in penitentia suscipimus, ita filii nostri sunt, ut in baptismo suscipi. Unde S. Thomas in 4. dist. 42. q. 1. a. 2. ad 8. per penitentiam (inquit) contrahitur quoddam socius inter Sacerdotem & mulierem consentientem, simile cognationi spirituali (quæ contrahitur per baptismum) ut tantum peccat eam carnaliter cognoscens, ac si esset sua spiritualis filia. Et hoc ideo quia maxima familiaritas est inter Sacerdotem & consentientem, & ex hoc ista prohibitio est inducta, ut tollatur peccandi occasio.

§. III.

Cognatio legalis.

239 **D**irimit matrimonium 1°. inter adoptantem & adoptatum, ejusque descendentes & adoptantis ascendentes usque ad quartum gradum. 2°. inter adoptatum & filios naturales adoptantis. 3°. inter uxorem adoptati & adoptantem, & inter adoptatum & uxorem adoptantis. Et ista dirimens cognatio, sicut & prima, est perpetua; sed secunda solum subsistit durante adoptione, & quamdiu filius naturalis in potestate est patris; alias non cap. unico de cognat. legali.

240 **A**dverte tamen, quod licet aliqui velint hoc impedimentum exurgere non solum ex adoptione perfecta, per quam persona extranea, sui juris exiens, Principis rescripto in alterius veluti patriam transit potestatem, & in familiam ipsius; verum etiam ex imperfecta, per quam persona extranea, in potestate sui patris exiens, ab alio in filium vel filiam adoptatur, sic tamen ut ex patris vel avi potestate non egrediatur, nec necessarius sit hæres ex testamento patris adoptantis, sed tantum jus habeat ipsi ab intestato succedendi; nec Principis requirit potestatem, sed à Magistratu fieri potest. Probabilius tamen Sylvester, Petrus Ledesma, Valquez, & alii censent hoc impedimentum solum exurgere ex adoptione perfecta, cõ quod matrimonii impedimenta dirimuntia in dubio amplianda non sunt, sed potius restringenda, & adoptati per imperfectam adoptionem solum imperfecte gerant similitudinem filii naturalis, hoc ipso quod non transeunt in potestatem & familiam adoptantis.

CAPUT XXX.

Impedimentum affinitatis.

241 **A**ffinitas est propinquitas personarum ex carnali copula proveniens, sive illa licita fuerit, sive illicita. Cujus ratio est, quia cum vir & femina per copulam carnalem fiant una caro; consanguinei unus sic pertinent ad alterum, ut femina fiat affinis consanguineis viri, & vir affinis consanguineis feminae; in eodem gradu, in quo ille vel illa consanguineus est, vel consanguinea cum iisdem. Unde per carnalem copulam Titii cum Caja, consanguinei Cajæ in primo, secundo, tertio gradu, &c. sunt affines Titii in primo, secundo, tertio gradu, &c. Consanguinei tamen Cajæ non sunt affines consanguineis Titii. Quia illi soli sunt affines, quorum unus per copulam factus est una caro cum consanguineo vel consanguinea alterius. Cujus defectu pater & filius, ducere possunt matrem & filiam, duo fratres duas sorores, & Titius, qui duxerat Cajam, sororem Sempronii, post mortem Sempronii ducere potest viduam ipsius. Quia Titius per copulam habitam cum Caja, factus est quidem affinis cum fratre Cajæ, aliisque consanguineis ipsius, sed non cum affinibus Cajæ; vidua autem fratris

Cajæ solum est affinis Cajæ, non consanguinea. Et hoc est quod dici solet: affinitas non parit affinitatem: id est, non ideo efficitur affinis consanguineis tuis, quia efficitur affinis tibi; nec per consummationem matrimonii Titii cum sorore mea efficitur affinis consanguineis Titii, sed affinis Titio dumtaxat.

Porro gradus affinitatis eodem modo computandi sunt, quo gradus consanguinitatis; sic tamen ut in arbore affinitatis, stipes, seu principium affinitatis, sit duplex illa persona, per carnalem copulam una caro facta; & in linea recta ejusdem affinitatis sint ascendentes & descendentes personæ, quacum altera facta fuit una caro. Ascendentes quidem, pater, avus, abavus ipsius, &c. descendentes verò, ipsius filii, nepotes, abnepotes, &c. In linea verò transversa sint ipsius fratres & sorores, cognati & cognatae, &c.

Necessaria verò est ad inducendam affinitatem, 243 copula perfecta per commixtionem femininam; necessaria proinde effusio feminis intra vas debitum feminae: utpote sine qua fieri nequeant una caro. Quod est fundamentum affinitatis. Quæ proinde non provenit ex sola copula sine dicta feminatione; neque ex copula præputera & sodomitica; neque ex matrimonio rato, non consummato.

Affinitas itaque ex copula licita, seu conjugali, 244 matrimonium dirimit usque ad quartum gradum inclusivè; ex illicita, usque ad secundum inclusivè, ut præscribit Tridentinum sess. 24. de reform. matrim. c. 4. Unde Titius, qui sponsalia contraxit cum Caja, & postea fornicatus est cum sorore ipsius, neutram ducere potest. Non Cajam, ob impedimentum affinitatis in primo gradu contractum per fornicationem cum sorore ipsius. Neque ipsius sororem, ob impedimentum publicæ honestatis, ex sponsalibus validis cum Caja ipsius sorore.

In nullo tamen gradu linea transversa affinitatis matrimonium dirimit jure naturæ, nec divino; sed Ecclesiastico dumtaxat; in quo Ecclesia potest dispensare: prout colligitur ex eo quod in lege veteri, frater post mortem fratris, absque liberis defuncti, jubebatur ducere uxorem ipsius, & suscitare semen fratri suo. Neque enim ex eo quod in omni gradu illius linea Ecclesiæ sæpe dispensat. Videri potest cap. finale de divortio.

In primo tamen gradu linea rectæ, affinitas, 245 si non dirimit matrimonium, saltem impedit vel jure naturali, vel divino, vel gentium. Quia omnes gentes bene instituta semper execratae sunt conjugia privignorum cum novercis suis, ut habetur L. liberi C. de nuptiis. Unde Apollolus 1. Cor. 5. auditur (inquit) inter vos fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. Sed & Amos 2. Deus sic queritur: filius & pater ejus, inveniunt ad puellam, ut violarent nomen sanctum meum. Et Levit. 20. coitus cum nuru vel noverca sua connumeratur inter gravissima peccata bestialitatis, & sodomia, acerbissimoque ignis supplicio concremari jubetur, qui novercam suam duxerit: qui supra uxorem filiam, duxerit matrem ejus, scelus operatus est: vivas ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in membris vestris.

Nec obstat exemplum Seleuci, Regis Syriæ, 247 qui videns Antiochum filium suum periculo infirmum, ex languore amoris, quo Stratonicem novercam deperibat; hanc ipsi nuptii dedit, ut referunt Valerius Maximus, & Plutarchus. Illud quippe factum connumerandum est inter execranda scelera, prout exemplum Persarum, approbantium nuptias filiorum cum proptis parentibus, uti referunt Herodotus, & Quintus Curtius. Non obstat etiam exemplum Aconia, qui affe-

Etavit nuptias cum Abiaca uxore David patris sui 3. Reg. 2. Quia nullam cum ipsa habuit affinitatem; cum David, teste Scriptura, non cognoverit eam. Illa tamen cupiditas Adoniae temeraria fuit, & contraria publicae honestati.

CAPUT XXXI.

Impedimentum publicae honestatis.

249 **P**ublica honestas est propinquitas orta ex sponsalibus validis, vel matrimonio rato, nondum consummato. Ob quam Ecclesia iudicavit indecorum, & publicae honestati contrarium, cum tali propinquitate inire matrimonium. Et, si quidem oriatur ex sponsalibus validis, iure novo Tridentini sess. 24. c. 3. (quo sublatum est impedimentum ex sponsalibus invalidis) solum dirimit matrimonium in primo gradu; tamen iure veteri dirimeret usque ad quartum gradum. Neque hoc impedimentum morte finitur, cap. *si quis deponserit* 27. q. 2. Nec cessat per voluntariam ex mutuo consensu sponsalium dissolutionem. Quia Ecclesia impedimentum istud, semel contractum, voluit esse perpetuum, cap. *si quis deponserit* eod. Atque ita Romae (approbante Alexandro VIII.) 6. Julii 1658. decisum est à S. Congregatione, prout videre est apud Fagnanum ad cap. *ad audientiam* de sponsal. num. 29. Opposita proinde Barbosa sententia non est amplius audienda: cum decisionem illam S. Congregationis Alexandri VII. mandaverit deinceps observari.

250 **S**i autem publica honestas oriatur ex matrimonio rato, extenditur usque ad quartum gradum, sicut olim, uti Pius V. declaravit Bulla ad Romanum anno 1568. edita. In ea quippe declaravit, impedimentum publicae honestatis ex matrimonio rato, durare adhuc in omnibus casibus, & gradibus, quibus de iure veteri, ante Tridentinum, introductum erat, idque procedit etiam matrimonium, ex quo oritur, sit irritum ex quacumque causa, praeterquam ex defectu consensûs, prout S. Congregatio declaravit apud Fagnanum ad cap. *na nos* de sponsal. impub. n. 24. Unde corrigendi imprimis sunt Toletus & Lopez, scribentes impedimentum honestatis ex matrimonio rato finire in primo gradu. Cum ante Tridentinum extenderetur ad quartum gradum, teste Pio V. in Bulla citata, Tridentinum nihil innovaverit circa hoc impedimentum, orum ex matrimonio rato. Et licet Sanchez l. 7. de matrim. disput. 70. n. 13. & Natalis Alexander de matrim. l. 2. c. 4. a. 10. regulâ 5. censcant istud impedimentum non oriri ex matrimonio invalido ob clandestinitatem, seu defectum praesentiae Parochi & testium: contrarium sequitur ex dictis; ex eo utique quod usque ad quartum gradum oriatur ex matrimonio, ex alia quacumque causa invalido, praeterquam ex defectu consensûs, ut multis probat Fagnanus ad cap. *ad audientiam* de sponsalib. & matrim. à num. 20. ad 29. Neque enim matrimonium nullum ex defectu clandestinitatis, nullum est ex defectu consensûs naturalis, tamen ad validum matrimonium nunc insufficientis; neque inhabilitas per clandestinitatem inducta, est inhabilitas ad naturalem consensum, sed ad effectum illius de iure positivo.

CAPUT XXXII.

Impedimentum Ordinis.

251 **O**mnis & solus Ordo sacer matrimonium dirimit. Tridentinum sess. 24. c. 9. Et ideo Presbyter, Diaconus, Subdiaconus matrimonium invalidè contrahit, contrahendoque irregularitatem incurrit, cap. 1. & 2. qui Clerici vel voventes. Necnon excommunicationem. Clement. un. de consanguinit.

Tom. III.

Istud verò impedimentum non solum incurritur ratione solemnis voti castitatis, annexi sacro Ordini; sed immediatè etiam ratione legis Ecclesiasticae, sic statuentis, in reverentiam sacrae Ordinationis. Cum Ordo numeretur ut impedimentum distinctum à voto, idque Tridentinum infinet sess. 2. c. 9. *si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica pro dictis Clericis, vel voto pro Religiosis, anathema sit.* Efficaciùsque id ipsum colligitur ex Canonibus antiquis, Decretisque veterum Pontificum & Conciliorum, quibus obligatio continentiae absolute & simpliciter sacro Ordine initiatis imponitur, matrimoniumque interdicitur; nulla facta mentione voti. Siquidem omnia ferè praesca Concilia legem continentiae sacro Ordine initiatis praescribunt, usque matrimonii, antè initi, abstinere iubent. Enimverò indubitatum est, Niceno Concilio antiquiora fuisse in Oriente Ancyranum, & in Occidente Eliberitanum. Ancyranum verò can. 10. dispensat ab illa continentiae lege solos illos Diaconos, qui ante suam Ordinationem expresse protestati sunt, nec posse, nec velle se ab uxore abstinere. Eliberitanum autem can. 33. *placuit in totum prohiberi Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, & Subdiaconibus postis in ministerio, abstinere se à conjugibus, & non generare filios: quicumque verò fecerit, ab honore Clericatus exterminetur.* Nicenum I. can. 3. statuit, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono licere subintroductam habere mulierem, nisi fortè aut matrem, aut sororem, aut amitam, vel eas tantam personas, quae omnem suspensionem carnalis conversationis subterfugiant. Concilium Neocaesariense cap. 1. statuit, Presbyterum, si uxorem duxerit, ab Ordine deponendum: si verò fornicatus fuerit, vel adulterium perpetraverit, amplius puniri, & ad poenitentiam redigi debere. Cartaginense V. can. 2. *placuit & condempni sacrosanctos Antistes, & Dei Sacerdotes, & Levitas continentis esse in omnibus... ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavimus Antiquitas, nos quoque custodiamus. Ab universis Episcopis dictum est: omnibus placet, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & qui Sacramenta contrahant, pudicitiae custodes, etiam se ab uxoribus continent.* Cartaginense V. can. 3. *placuit Episcopos, & Presbyteros, & Diaconos, secundum priora statuta, etiam ab uxoribus continere. Quod nisi fecerint, ab Ecclesiastico removeantur officio. Ceteros autem Clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscuiusque Ecclesiae consuetudinem observari debere.* Arclatense II. can. 2. *assumi aliquem ad Sacerdotium non posse sub matrimonii vinculo constitutum, nisi fuerit promissa conversio. Et can. 3. si quis de Clericis, à gradu Diaconatus in solatio suo mulierem, praeter aviam, & matrem, & neptem, sororem, filiam, vel conversam secum uxorem habere praesumpserit, à communione alienum habeatur.* Siricius Papa epist. ad Himerium Tarraconensem c. 7. continentiae legem in sacro Ordine initiatis renovat, sed ultra Diaconos non extendit, uti nec Innocentius I. epist. 2. & 3. In Concilio Agateni can. 9. Siricii Decretum renovatur. Et similiter Turonense I. Presbyteris tantum & Levitis conubii usum interdicit. Leo I. epist. 82. ad Anastasium Episc. Thessalon. *ne Subdiaconis quidem (secundum Romanum morem) conubium carnale concedatur.* Concilium Turonense II. Subdiaconos, Diaconos, & Presbyteros deponit, si ab uxoribus suis non abstinant. Subsecuta Concilia id ipsum prohibere. Ante beatum tamen Gregorium id non fuit Subdiaconis generatim in omnibus Ecclesiis prohibitum, cum in Sicilia aliter observaretur. Verum ipse Gregorius Magus

1. 1. epist. 42. Romanam morem de continentia Subdiaconorum sic induxit, ut qui, ante prohibitionem, uxores duxerant, nec castitatem promiserant, compellendi non essent ab uxoribus, seu earum usu separari. Sic tamen ut *ab praesenti die Episcopi omnibus dicatur, ut nullum Subdiaconum facere praesumant, nisi se victurum castè promiserit.* Post cuius tempora non fuit amplius in Subdiaconis toleratum, ut fuis uxoribus uterentur.
- 253 Nec sola antiqua Concilia, Summique Pontifices, sed & veteres Patres, etiam Graeci, coelibatum Sacerdotum adstruunt, nullà factà voti mentione. Eusebius l. 3. Demonstrat. Evangel. c. 9. Epiphanius ad finem operis contra hereses. Basilii Magni epist. 198. Chryostomus homil. 2. de patientia Job. Gregorius Nyssenus lib. de virginit. c. ult. Ambrosius l. 1. de Offic. c. ult. Hieronymus l. 1. contra Jovinian. &c.
- 254 Opposita Graecorum (utentium uxoribus ante sacram Ordinationem ductis, uxores tamen post suam Ordinationem non ducentium) consuetudo quinto demùm saeculo, paulò ante Synodum quini-sextam, invalescere coepit, ut constat ex Hieronymo diu in Oriente versato, contra Vigilantium sic scribente: *quid facient Orientis Ecclesia? quid Aegypti, & Sedis Apostolicae? qua aut virgines Clericos accipiunt, aut continent; aut, si uxores habuerint, mariti esse desistant?*
- 255 Ceterùm etiam matrimonia Clericorum, in sacris existentium, in Ecclesia apud Latinos semper fuerint prohibita; non fuerunt tamen semper invalida, ut colligitur ex citatis Canonibus Conciliorum Ancyran. & Neocaesariensis, constatque ex Concilio Cartag. V. can. 3. Araucano can. 23. & 24. Turonensi l. can. 2. Nec certè Siricius & Innoc. matrimonia huiusmodi irritarunt. Quando irritari coeperint, planè non constat. Id primis mille annis lege universali in Ecclesia Latina factum non esse censet Merbesius de matrim. differt. 72. Imò nec ante Concilium Lateranense II. anni 1139. Contrarium tamen probatur ex canone *Presbyteris* dist. 27. qui canon in Summario dicitur esse Calixti II. sed in correctione Romana esse dicitur Urbani II. circa annum 1090. editus. Ibi enim sic habetur: *Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, & Monachis concubinas habere, seu matrimonia contrahere penitus interdicitur: contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis diijungi, & personas ad poenitentiam redigi debere, juxta sacrorum Canonum diffinitiones judicamus.* Juxta priorum ergo Canonum diffinitiones Ordo sacer erat impedimentum dirimens. Quod postea in dicto Concilio Lateran. II. sub Innocentio II. & alio Lateran. sub Alexandro III. & in Remensi sub Eugenio III. rursùm fuit expressè declaratum. Et aliquando quidem continentiae votum facere iussi sunt sacris Ordinibus initiandi. Verùm Ecclesia Orientalis, ut dicitur cap. *olim* de Cler. conjug. *votum continentiae* non admittit. Graeci tamen, seu Orientales, cum Latinis conveniant, sacrum Ordinem esse impedimentum dirimens matrimonium postea contractum. Igitur Ordo sacer, etiam independentè à voto, matrimonium postea contractum dirimit. Maxime eum usus voti expressi, olim per sacros Canones præcepti, in defuetudinem abierit. Neque sacri Ordinis susceptio alio sensu hodie censetur continentiae professio, nisi quatenus eum Ordinem suscipiens eo ipso censetur se prædictæ legi Ecclesiasticae subijcere, illiusque vinculo ex virtute religionis in sacri Ordinis reverentiam se subijcere, nisi expressum animum habeat se non subijciendi, nec votendi. Quo nihilominus casu vi dictæ legis Ecclesiasticae, & non vi voti (cujus effectus animus ille repugnat) adhuc invalidè con-

traheret matrimonium, qui post sacram Ordinationem illud contraheret. Videri potest S. Thomas Supplem. q. 53. a. 3. ad 2. ubi dicit, quòd *Ordo sacer ubique impedit matrimonium contrahendum* (tam scilicet apud Graecos, quam apud Latinos) *quamvis non habeat ubique votum annexum.*

CAPUT XXXIII.

Casus mirabilis de conjugato, qui, uxorem solò existmans mortuam, absque consensu ipsius sacros Ordines, etiam Sacerdotium, atque Pastorum suscepit.

Itius non ita pridem Coloniae relicto, cui vacabat, Philoiphia cursu, Cajam accepit uxorem. Deinde Hollandicæ militiæ adscriptus, cumque aliis ad concendendam classem evocatus, uxorem reliquit graviter ægrotantem. Post multos menses cum classe redux eam non inveniens in loco ubi eam reliquerat, fidem adhibuit testimonio cujusdam, sine certis indicis narrantis ipsam obiisse. Idèdque de consilio Constans imperiti, cui rem, ut proximè deduda est, exposuit, sacros Ordines suscepit, & exercuit, etiam Presbyteratum. Interè uxor ipsam undique conquisitum tandem invenit, & nihilominus Pastorum ipse suscepit, admirativèque, ipsa non invitâ, nec reclamante.

Quæritur 1. an sacros Ordines taliter suscipi- 257

piendo peccarit?

2. an eos exercere potuerit, postquam uxore 258

rem superstitem scivit?

3. an uxori petenti debitum reddere debue- 259

rit?

4. an Pastorum vel aliud Beneficium Ec- 260

clesiasticum suscipere potuerit?

5. an exequi potuerit officium Pastoris? 261

Ad primum respondeo, ipsum procul dubio 262

peccasse, sacros Ordines suscipiendo, absque certo nuntio de morte uxoris. Quemadmodum enim

conjugatus, absque certo nuntio de morte uxoris,

ad alias nuptias convolare nequit, ut videtur

cap. sequenti; ita nec ad sacros Ordines. Maxi-

mè cum nullus conjugatorum sit ad sacros Ordi-

nes promovendus, nisi ab uxore continentiam pro-

fitente fuerit absolutus, cap. *conjugatus*, & cap. *sa-*

nè de conversi. conjugat. Qui enim uxore non

consentiente, neque divortii causam per adalte-

rium dante, sacrum Ordinem suscipit, mortaliter

peccat, nisi per credulitatem de morte uxoris mo-

raliter certam excusetur. Si enim de morte ipsius

solum habeat credulitatem probabilem & incer-

tam, exponit se discrimini contra sacros Canones

in re gravissima faciendi, atque adeò graviter

peccat.

Ad secundum, quartum & quintum respon-

deo, sacros Ordines, uxore non consentiente

susceptos, absque consensu uxoris exercere non

potuisse, nec Beneficium vel Officium Ecclesi-

asticum obtinere, minus exercere, postquam uxorem

superstitem scivit. Quia Joannes XIII. extra-

trav. antiquæ de voto & voti redempt. *authoritate*

Apostolicæ districtius inhibet, ne quisquam, du-

rante matrimonio, nondum etiam consummato,

aliquem de sacris Ordinibus presumat suscipere,

nisi prout sacris Canonibus noveris convenire: a-

dèdque non sine certo nuntio de morte uxoris,

vel de consensu ipsius continentiam profitentis.

Quòd si factis à quoquam forsitan attentatum fue-

rit, ordinamus, quòd nec matrimonio soluto (quan-

to minus durante) in sic suscepto Ordine minis-

trare, nec ad superiores Ordines provehi, nec ad ali-

quod Beneficium, vel Officium Ecclesiasticum va-

leat promoveri, nisi aliquam de religionibus ap-

probatis.... ipsum canonicè contigerit ingredi, at

ejus regulam expressè vel tacite præferri. Quo casu Diocesanus super præmissis & singulis præmissorum cum eo dispensare valeat. . . . Ad ingressum hujusmodi sic ordinatum (si matrimonium consummatum non fuerit) per Diocesanus instanter moneri præcipimus, & induci. Quod si forsitan rennerit adimplere, ipsum (si sponsa ejus instruerit) per censuram Ecclesiasticam compellendum decernimus contractum matrimonium consummare. Quia (ut antè Pontifex dixit) votum solemnizatum per sacri susceptionem Ordinis. . . . ad dissolvendum matrimonium prius contractum, etiam si per carnis copulam non fuerit consummatum (cum nec jure divino, nec per sacros reperimus Canones hoc statutum) invalidum est censendum. Et ratio est, quia sacros Ordines absque consensu uxoris susceptos, absque eo non potuit exercere, simul & debitum reddere. Utrumque enim juxta sacros Canones incompatible est. Post Ordines proinde absque consensu uxoris susceptos, absque eo non potuit debitum non reddere. Absque eo igitur non potuit susceptos Ordines exercere. Nec Pastorale Beneficium obtinere & administrare. Cum nihil istorum possit, qui non potest conjugate debitum non reddere. Cum qua redditione non consistit exercitium Beneficii & Officii Pastoralis.

264 Ad tertium respondeo, non potuisse debitum non reddere uxori petenti, quamdiu ipsa juri suo non cessit, in susceptionem vel exercitium sacri Ordinis, vel Beneficii, Officivè Pastoralis contentiendi. Quia Titius sacros Ordines, vel etiam Pastoratum, absque consensu legitimæ uxoris suscipiendo, non potuit uxori auferre jus, per legitimum matrimonium acquisitum, exigendi ab ipso conjugate debitum. Quia ex susceptione vel executione sacri Ordinis, vel Beneficii Ecclesiastici, absque uxoris consensu facta, nullum ei præjudicium generatur, inquit S. Thomas loco proxime referendo, constatque ex citata extravagante Joannis XXII. Ex quo tamen Caja scivit Titium exercere sacrum Ordinem, suscipereque curam Pastoralem, & non reclamavit, juri suo ad debitum exigendum cessisse censetur. Ex tunc proinde non potuit debitum exigere, sed debuit continentiam perpetuam vovere, sicut debet illa uxor, de cujus consensu maritus sacrum Ordinem suscepit, juxta laudatum caput conjugatus, & cap. sanè. Quibus consonat S. Thomas in 4. dist. 37. q. 1. a. 2. ad 2. si uxor sciat, & de ejus consensu vir Ordinem sacrum suscepit, tenetur continentiam perpetuam vovere. Non tenetur religionem intrare, si sibi non timeat de periculo castitatis, propter hoc quod vir ejus solenne votum emisit. Qui ibidem in corpore addit, quod qui sacrum Ordinem suscepit absque uxoris consensu, non potest ab ipsa debitum petere, nec uxor tenetur ei reddere. Quia sacrum Ordinem suscipiendo, ratione legis Ecclesiasticæ, & voti, seipsum à petitione debiti impedit.

CAPUT XXXIV.

Impedimentum ligaminis.

265 Ligamen est vinculum matrimonii, quo quis alligatur, quamdiu vivit persona cum qua matrimonium contraxit. Ut enim Apostolus ait Rom. 7. mulier alligata est legi, quanto tempore vivit vir ejus. Nec prius matrimonium, licet ratum tantum, solvitur per secundum, tamen consummatum, sed dirimit illud jure divino, quo polygamia in lege nova, nec licita est, nec valida; licet olim Judæis permessa fuerit uxorum polygamia; ideoque repudiata uxore possent alteram ducere, vinculo prioris matrimonii non

soluto, uti docent SS. Patres, Ambrosius, Augustinus, &c. significaque Scriptura Deuteronom. 14. & Hierem. 3. dum mulier, post repudium, alteri nubens, *putata & abominabilis* dicitur, fornicariæque comparatur.

Ligamen itaque prioris matrimonii dirimit quodcumque aliud, quamdiu vivit prior conjux. Nec mulier, matrimonio juncta, potest alteri nubere, nisi ipsi certò moraliter constet de morte prioris mariti, vel per certum nuntium, vel per litteras, vel per alia indicia, de quibus, arbitrio prudentum, nulla subit ratio dubitandi. Nec ad hoc sufficit longa absentia, etiam septem, decem, viginti, vel plurium annorum, ut constat ex responso Clementis III. ad Casaraugustanum Episcopum, cap. in presentia de sponsi. & matrim. *quævisisti, quid agendum sit de mulieribus, quæ viros suos causâ captivitatis, vel peregrinationis absentes, ultra septennium præsolata fuerint, nec certificari possunt de vita, vel de morte ipsorum, licet super hoc sollicitudinem adhibuerint diligentem, & pro juvenili ætate, seu fragilitate carnis, nequeunt continere, petentes aliis matrimoniis copulari. Consultationi tuæ taliter respondemus, quod quocumque annorum numero ita remaneant, viventibus viris suis, non possunt ad aliorum consortium canonicè convolare; nec auctoritate Ecclesiæ permittas contrahere, donec certum recipiant nuntium de morte virorum.*

Quod si quis, certò moraliter credens priorem conjugem obisse, alterum matrimonium bonâ fide contrahat, tamdiu exculatur, seu petendo, seu reddendo debitum, quamdiu moralis illa certitudo perseverat, uti docet S. Leo epist. 129. ad Nicetum Episcopum Aquileiensem, filique ex secundo matrimonio geniti nihilominus legitimi judicantur, uti docet S. Raymundus in Summa lib. 4. fol. 553. Verum statim atque de priore marito superflite constiterit, mulier, licet bonâ fide à secundo viro ducta, ipsi restituenda est, prout S. Leo docet ibidem, confirmatque Lucius III. cap. Dominus de secundis nuptiis. Nec isto casu licitum est ab ista secunda conjugate debitum exigere, imò nec reddere, prout ex Innocentio III. proxime dicitur. Si vero aliquis, vel aliqua, nondum habitâ obeuntis conjugis certitudine, ad secundas nuptias convolarit, & de morte prioris conjugis adhuc sibi existimat dubitandum, ei quæ sibi nupsit, debitum non degenet postulanti. Quod à se tamen noverit nullatenus exigendum, ait Lucius III. ibidem.

Denique Innocentius III. cap. inquisitioni de 268 sentent. excommun. sic habet: *Credimus distinguendum, utrum alter conjugum pro certo sciat impedimentum conjugii, propter quod sine mortali peccato non valet carnale commercium exercere, quamvis illud apud Ecclesiam probare non possit? An non sciat pro certo, sed credat? In primo casu debet potius excommunicationis sententiam humiliter sustinere, quam per carnale commercium peccatum operari mortale. In secundo distinguimus, utrum habeat conscientiam hujusmodi ex credulitate levi & temeraria (cum qua stare potest moralis certitudo de contrario) an probabili & discreta? (cum qua certitudo moralis stare nequit) & quidem, ad sui Pastoris consilium (conscientiâ levi & temeraria credulitatis exploratâ) licitè potest non solum reddere, sed exigere debitum conjugale. Verum cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili & discreta, quamvis non evidenti & manifesta; debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet: ne in alterutro, vel contra legem conjugii (debitum negando) vel contra judicium conscientie (exponendo se probabili periculo exigendi à non sua) committat offensam.*

CAPUT XXXV.

Impedimentum criminis.

269 **I**mpedimentum criminis potest contingere quadrupliciter. Primo, solo homicidio. Secundo, solo adulterio. Tertio, homicidio simul concurrente cum adulterio. Quarto, adulterio simul concurrente cum matrimonio de presenti cum adultero vel adultera.

267 Primo itaque solum homicidium, seu occisio unius conjugum, ex machinatione, seu conspiratione alterius conjugis cum tertia persona, matrimonium ejus ambiente, tamen nullum adulterium inter ejusmodi personas interverit, matrimonium inter eas dirimit. Ita ex Concilio Triburicensi Cælestinus III. cap. laudabilem de convers. infidel. ubi sic: interrogasti de Saracenis, qui, dum in captivitate essent, quarundam Christianarum viros, earum insidii & machinationibus occiderunt, usum, quia postea per ipsas ad fidem Christianam conversi sunt, eas de jure possint accipere in uxores? Hic Triburicensis Concilii regulam contenti sumus, asserentis, quod si in mortem ipsorum multitudine fuerint machinate, licet earum studio ad fidem accesserint; tamen nec eis adhaerere debent; nec sunt, si adhaerent, etiam tolerandi. Cum tale damnum tali lucro Ecclesia compensare non velit. Ibi profecto nulla fit adulterii mentio, nec intentionis cum illis contrahendi. Sufficit proinde occisio mariti, ex conspiratione uxoris matrimonium cum occisore ambientis machinata; nec requiritur occisio ab uxore physice perpetrata, sed sufficit moraliter procurata consilio, mandato, &c. Non sufficit tamen occisio attentata, sed requiritur perfecta. Et si uxor occisionem quidem mandaverit, sed mandatum ante executionem revocaverit, mandati-que revocationem significaverit, tunc non est causa efficax mortis, nec proinde obnoxia est impedimento. Uti nec in casu quo mariti occisionem non procuravit, sed post factum solum ratificavit. Quia ad impedimentum canones requirunt procuracionem, seu machinationem, non solum ratificationem. Ita Glossa ad citatum cap. laudabilem, & ad can. si quis vivente 31. q. 1. Nec dubium, valere matrimonium cum mariti occisore contractum, si uxor occisionem non procuraverit, sed aliunde acciderit. Quia, ut Cælestinus addit ibidem, cum tales non procuraverint virorum interitum defunctorum, matrimonium inter hujusmodi personas (dictorum scilicet virorum uxores, & occisores qui eos prelio occiderunt) potest contrahi.

271 Denique impedimentum dirimens non contrahit, qui suam, vel alterius conjugem occidit, ut possit matrimonium contrahere cum ipsius superlito, quæ homicidii particeps non fuit, nec adulterium cum ipso commisit. Quia Canones, hoc impedimentum statuunt, ad illud contrahendum requirunt, quod conjux superstes, vel occisionem compartis defunctæ procuraverit, vel cum occisore adulteraverit.

272 Secundo, adulterium solum, id est absque homicidio, matrimonium inter adulteros dirimit, quando factum est cum promissione, quæ adulter adulteræ promittit matrimonium post mortem alterius conjugis. Tunc enim ne quidem post mortem alterius conjugis matrimonium inter ipsos subsistere potest, cap. propositum, cap. super hoc, & cap. significasti de eo qui duxit in uxorem, quam polluit per adulterium.

273 Quod si quis, uxore vivente, fide datâ, promittit aliam se ducturum, vel cum ipsa de facto contraxit, si nec ante, nec post (legitimo ejus superlito) cognovit eandem: quamvis utrique ipsorum...

graviter deliquerint... non est tamen matrimonium, quod cum ea contraxit post uxoris obitum, dirimendum, inquit Gregorius IX. cap. si quis, eodem tit.

Similiter si quis uxorem alterius adulterio polluit, absque promissione matrimonii, cum ipsa post mortem conjugis contrahendi, matrimonium cum ipsa, post ipsius mortem contractum, validum est, cap. significasti supra. Tamen enim contrarium primâ fronte innuere videatur canon nullus 31. q. 1. & canon illud verò ibidem, prohibentes, ne ullus ducat in conjugium, quam prius polluit per adulterium: hanc tamen prohibitionem Glossa ibidem rectè monet restringendam ad tres casus: nempe si vivente marito dederit ei fidem, quod si maritus promoveretur, eam duceret. Vel si alter in mortem mariti cum effectu machinatus est. Vel si publicè eam duxit. Alias mortuo viro, cum quo verum connubium fuit, fieri verum connubium potest, cum quo prius adulterium fuit, inquit Augustinus l. i. de nupt. & concupisc. c. 10.

Nec criminis impedimentum contrahit, qui, fide adulteræ datâ, de ipsa in matrimonio ducenda, ipsam cognovit, nesciens uxorem esse alienam, sed putans esse solutam. Uti nec ille qui, uxorem habens, sibi aliam, hujusmodi rei inficiam, matrimonio copulavit. Sic enim habetur citato cap. propositum, & cap. veniens eod. tit.

Nec denique (secundum plerosque Doctores) criminis impedimentum contrahitur ab eo, qui, fide datâ de matrimonio cum ipsa post mariti mortem contrahendo, uxore ipsius abutitur absque effusione seminis intra vas, vel cum ea taliter polluta in marito vivente de facto contrahit. Quia canones hoc impedimentum statuunt, ab ipsi loqui censentur de adulterio profecto. Quale non est absque seminis intra vas effusione. Ad verum enim & perfectum adulterium tria requiruntur, 1.º ut matrimonium sit legitimum. 2.º ut adulter & adultera noverint conjugem esse superlitem. 3.º ut semen intra vas naturale fundatur. Quia alias non fiunt una caro.

Tertio, homicidium cum adulterio concurrente, matrimonium cum adultero vel adultera contrahendum dirimit, tamen contrahentium alter non fuerit homicidii conficius, nec particeps, dummodo homicidium ab altero commissum fuerit eo fine ut cum altero conjugis superlitem matrimonium contraheret. Ita enim Doctores colligunt ex cap. super hoc de eo qui duxit, &c.

Quarto, adulterium concurrentes cum matrimonio de presenti cum adulteri complice, vivente adhuc ipsius conjugis, dirimit matrimonium istius adulteri cum adultera, etiam post mortem ipsius conjugis. Ideoque Titius, qui uxore sua vivente Cajam adulterio polluit, cum eaque matrimonium (licet invalidum) de presenti contraxit, non potest legitimam cum Caja matrimonium inire, etiam post mortem legitimæ uxoris suæ, cap. ex litterarum, cap. cum haberes, & cap. si quis eod. tit. Ad istud tamen impedimentum necesse est quod uterque, adulter scilicet & adultera, conficius fuerit prioris matrimonii, cap. propositum, & cap. veniens eod. Necesse quoque est, quod prius matrimonium validum fuerit. Si enim invalidum fuerit, impedimentum non incurritur, cap. significasti eod. Videri potest S. Raymundus l. 4. Summæ fol. 546.

CAPUT XXXVI.

Impedimentum disparitatis cultus.

Per cultus disparitatem hæc intelligitur diversitas religionis, non qualis est inter Catholicum & hæreticum, sed qualis est inter baptizatum & non baptizatum. Et certum est baptizatorum cum non

non baptizatis matrimonia in Ecclesia Dei irrita esse, olimque fuisse, non ex aliquo Canone Ecclesiastico pro tota Ecclesia condito (ut notant Etlus in 4. dist. 39. §. 3. & Christianus Lupus in notis ad can. 14. Concilii Calcedon.) sed ex universalis Ecclesie consuetudine, vim legis habente, quae post tempora S. Monice, & S. Augustini, videtur sensim introducta fuisse, licet exordium ipsius ignoretur. Unde Concilium Toletanum IV. can. 63. præcipit, ut eiusmodi conjugium separetur. Et Ivo Carnotensis ep. 122. expresse supponit irritum matrimonium Catholici cum Judæa. In eoque Theologi omnes cum S. Thoma, omnes item Canonistæ conveniunt, tanquam in re certa, per Majorum traditionem accepta.

280 *Certa pariter sunt assertiones sequentes. Prima: fidelium cum infidelibus matrimonia jure naturali, & divino positivo illicita sunt, ubi periculum subversionis, seu æternæ salutis imminet fidei, vel proli nascituræ. Propterea namque Deus Exodi 34. & Deuteron. 8. Israëlitis prohibuit connubia cum gentibus, quarum terram possessuri erant. Et Apostolus 2. Cor. 6. nolite (inquit) jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum infideli, &c.?*

281 *Secunda: matrimonia fidelium cum infidelibus, secluso periculo subversionis, educationisque filiorum in falsa religione, ab Ecclesia tolerata fuerunt, saltem ubi spes fuit conversionis conjugis infidelis per fidem. Id enim constat exemplis SS. Cæciliæ, Monicæ, &c. Nihilque in Evangelio, vel Litteris Apostolicis sine ambiguitate in contrarium declaratum esse censet Augustinus lib. de fid. & oper. c. 19. & l. 1. de adult. conjug. c. 25.*

282 *Tertia: dum infidelium conjugum alter ad fidem Christianam conversus baptizatur, non ideo matrimonium dirimitur. Sic enim canonicis regulis declaratur cap. si quis, & cap. gaudemus de divortis.*

283 *Quarta: conjux ad fidem Christianam conversus, in eaque baptizatus, licet non teneatur, potest tamen, Ecclesiastici Judicis sententiâ, quoad thorum, non quoad vinculum dimittere conjugem infidelem, in infidelitate pertinacem, cum ipso pacificè cohabitare nolentem. Id tamen non expedit. Est doctrina Sanctorum, Augustini l. 1. de adult. conjug. c. 13. 17. 18. 20. 21. & 25. ubi verba Apostoli 1. Cor. 7. scribentis: si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, consilium esse dicit, non præceptum. Quod confirmat l. 1. de ferm. Dom. in Monte c. 16. Si non est præceptum non dimittere; igitur potest dimittere. Non expedit tamen, cum (Apostolo teste) consilium sit non dimittere. Unde idem Augustinus c. 18. citato: tunc non expedit quod licitum est, quando permittitur quidem, sed nisi ipsius potestatis alius offert impedimentum salutis. Sicut est... discessio fidelis conjugis ab infideli, quam non prohibet Dominus præcepto legis; sed prohibet Apostolus consilio charitatis: quia infidelis offert impedimentum salutis. Non solum quia perniciosissime scandalizantur offensi, verum etiam quia in alia conjugia cum eeciderint, viventes eis, à quibus dimittuntur, adulterant nexibus colligati difficillimè resolvuntur.*

284 *Quod autem in dicto casu conjux fidelis, vivente comparte infideli, non possit ipsum dimittere quoad vinculum, nec prohibe ad alias nuptias convolare, idem S. Doctor tradit citato cap. 25. dum ibi de infidelitate loquitur sicut de adulterio: propter quodlibet tamen fornicationis genus, sive carnis, sive spiritus, ubi & infidelitas intelligitur, & dimisso viro non licet alteri nubere, & dimissa uxore non licet alteram ducere. Quoniam Dominus, nullâ exceptione factâ, dicit: si uxor*

dimiserit virum suum, & alii nupserit, mæchatur. Et omnis qui dimittit uxorem suam, & ducit alteram, mæchatur. Marci 10. & Luc. 16. Ipsi- sum confirmat Alexander III. cap. *quesivis* de divortis: *si conjugem suam ad infidelitatis maleficium traxerit, à viro poterit separari, ita quod ei nubere alteri non licebit. Quia licet separentur, semper tamen conjuges erunt. In viris quoque præsentis sententiæ forma servetur.*

Confirmat totam hanc assertionem S. Thomas 285 in 4. dist. 39. q. 1. a. 5. *si infidelis vult cohabitare, sine contumelia Creatoris, vel sine hoc quod ad infidelitatem inducat, potest fidelis liberè discedere, sed discedens non potest alteri nubere. Ut enim dixerat a. 3. per hoc quod alter eorum convertitur ad fidem, non ex hoc ipso vinculum matrimonii solvitur, uti declaratur can. si quis 28. q. 2. & cap. gaudemus de divortis.*

Quinta: si conjux infidelis cum fidei nullo modo cohabitare velit, vel non velit sine contumelia Creatoris, vel non nisi ut fidem petrahat ad mortale peccatum; fidelis infidelem non solum deserere potest quoad thorum, sed & quoad vinculum, aliud matrimonium contrahendo. Sic enim SS. Patres, sacrique Canones intelligunt dictum Apostoli 1. Cor. 7. *quod si infidelis discedat, discedat: non enim servituti subiectus est frater, aut soror in hujusmodi, id est (inquit Augustinus lib. de fid. & oper. c. 16.) ut propter fidem Christi etiam ipsa uxor, legitimâ societate conjuncta, sine ulla culpa relinquatur, si cum viro Christiano, propter hoc quia Christianus est, permanere noluerit. Non attendant (illi quibuscum disputat) eo modo illam rectissime dimitti, si viro suo dicat: Non ero uxor tua, nisi mihi vel de latrocinio divitias congeras, aut nisi solita lenocinia, quibus domum nostram transigebas, etiam Christianus exerceas; aut si quid aliud vel facinorosum, vel flagitiosum in viro noverat, quo delectata vel libidinem explebat, vel facilem victum habebat, vel etiam incedebat ornatio. Tunc enim illo, cui hoc uxor dicit, si veraciter egit patientiam ab operibus mortuis, quando accessit ad baptismum, habetque in fundamento fidem quæ per dilectionem operatur, procul dubio plus tenebitur amore divine gratiæ, quam carnis uxorie, & membrum, quod eum scandalizat, fortiter amputat. Similiter Author canonicus si infidelis 28. q. 2. Et Innocentius III. cap. quanto de divortis: si alter infidelium conjugum ad fidem Catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum petrahat in peccatum, ei cohabitare volente, qui relinquatur, ad secunda, si voluerit, vota transibit. Et in hoc casu intelligimus quod ait Apostolus: si infidelis discedat, discedat: frater enim, vel soror, non est servituti subiectus in hujusmodi.*

Sexta: si infidelis ad fidem Christianam convertatur, antequam conjux prius conversus, aliud inierit matrimonium, illud recipere tenetur, uti declarat Innocentius III. cap. gaudemus eod. Quia scilicet vinculum matrimonii inter utrumque non solvitur, nisi dum conjux fidelis, ob causas proximè dictas, aliud matrimonium contrahit. Ut enim S. Thomas ait in 4. dist. 39. q. 1. a. 5. ad 2. *crimen uxoris, nolentis cohabitare sine injuria Creatoris, absolvit virum à servitute, quæ tenebatur uxori, ut non possit eâ vivente aliam ducere; sed nondum solvit matrimonium. Quia si blasphemia illa converteretur, antequam aliud matrimonium contraheret, redderetur ei vir suus. Sed solvitur per matrimonium sequens, ad quod pervenire non potest vir fidelis non solvens à servitute uxoris per copulam ejus. Ad 4. tamen addit, quod si post conversionem viri sit aliqua probabilis spes de conversione uxoris, non debet votum continentie vir emittere, nec ad aliud matrimonium transire: quia difficultas*

converteretur uxor, viro suo sciens se privatam. Si autem non sis spes de conversione, potest ad sacros Ordines, vel ad religionem, vel ad aliud matrimonium accedere, prius requisita uxore ut convertatur. Et tunc si postquam vir sacros Ordines, vel aliam uxorem accepit, uxor convertatur, non ei vir suus erit reddendus; sed debet sibi imputare in penam rade sue conversionis, quod viro suo privatur. Isti tamen uxori, post feriam suam conversionem, & transitum mariti ad alias nuptias, concedi potest ut alium virum accipiat, ut Angelicus Doctor ibidem ad 8. dicit: *postquam fidelis contraxit, solum est vinculum matrimoniale ab utraque parte: quia matrimonium non claudicat quoad vinculum. Unde... si uxor infidelis postmodum convertatur, potest ei concedi dispensative, ut alteri nubat, si vir ejus aliam uxorem duxit.*

288 Septima: proles minores conjugis ad fidem converti debent ipsi dari, & subtrahi alteri, in infidelitate pertinaci. Sic in favorem fidei Christianæ merito declaratur can. *Judei*, & can. *Judeorum* 28. q. 1. sic ut & cap. *ex litteris* de converti. infidel. *cum in atate talis quis non debeat apud eas remanere personas, de quibus possit esse suspicio, quod saluti vel vite infidensur illius.*

289 Octava: Catholicorum cum hæreticis matrimonia valida sunt, nec propter transitum alterutrius à fide ad hæresim, vel etiam ad gentilitatis errorem, dissolvi possunt. Ratio prioris partis est quia nec naturalis, nec divina, nec Ecclesiastica lex statuit ejusmodi matrimonia esse irrita. Posteriorem partem definit Innocentius III. cap. *quanto* de divortis. Et Tridentinum sess. 24. can. 5. *si quis dixerit, propter hæresim... dissolvi posse matrimonii vinculum, anathema sit.* Rationem autem, cur potius irritum sit matrimonium propter disparitatem baptismi, quam propter disparitatem fidei, S. Thomas loco citato a. 1. esse dicit, *quia matrimonium Sacramentum est; & ideo, quantum pertinet ad necessitatem Sacramenti, requirit paritatem quantum ad Sacramentum fidei, scilicet baptismum, magis quam quantum ad interiorem fidem.*

290 Nec obstat canon 71. Trullanæ Synodi, Catholicorum cum hæreticis matrimonia pronuntians irrita. Quia Synodus ista legitima non fuit, & Canonem illum Ecclesia Catholica nunquam recepit.

291 Corrigendus proinde est Lessius in Auctario, verbo *hæreticorum cum Catholicis conversio* casu 26. dicens, quod hæreticorum matrimonium est nullum, eorumque conjunctio est fornicatio.

292 Corrigendi etiam sunt, qui apud Gobat tract. 9. de matrim. num. 242. & tract. 10. num. 705. putant, hæreticorum, vel cum hæreticis matrimonia non esse indissolubilia, magis quam matrimonia infidelium: eo quod radix indissolubilitatis sit ratio Sacramenti, quæ ratio deficit (inquirunt) in matrimonio hæreticorum, vel cum hæreticis: eo quod rationem Sacramenti nec credant, nec intendant. Tridentinum autem ad valorem Sacramenti requirit intentionem ministri conficiendi illud. Corrigendi (inquam) sunt, tum quia ex dictis cap. 6. coulat omne matrimonium Christianorum validum & consummatum, ex sententia omnium Catholicorum, esse indissolubile, juxta illud Luc. 16. *omnis qui dimittit uxorem suam, & aliam ducit, mæchatur.* Tum quia ex eo quod hæretici non credant suum matrimonium esse Sacramentum, non sequitur quod communiter non habeant intentionem conficiendi & suscipiendi Sacramentum. Siquidem error iste privatus ipsorum non obstat, ne generalem intentionem communiter habeant faciendi & suscipiendi quod Christus instituit. Quamvis enim non conficerent, nec susciperent Sacramentum, si

contraherent cum expressa intentione non conficiendi, nec suscipiendi Sacramentum, non obstant quod matrimoniale contractum Christus Sacramentum esse voluisset: paucissimi sunt, siqui habent voluntatem. Tum denique quia baptizatorum matrimonium eo ipso indissolubile est, quo ratum & consummatum, prout Innocentius III. definit cap. *quanto* de divort. ibi: *est matrimonium verum inter infideles existat (id est inter non baptizatos) non tamen est ratum. Inter fideles autem (id est baptizatos) verum & ratum existit; ideoque indissolubile, si consummatum fuerit: quia Sacramentum fidei, quod semel admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii Sacramentum, ut ipsam in conjugibus, illo durante, perduret. Ubi priorum verborum, est matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum, sensus est, quod est matrimonium non baptizatorum verum sit, non tamen est ratum, id est ita firmum, ut etiam postquam consummatum fuerit, nullo casu dissolvi possit. Posteriorum verò, inter fideles autem, &c. sensus est, quod inter baptizatos matrimonium verum & ratum existat, adeoque post consummationem nullo casu dissolubile sit (siquidem, ut Glossa observat, in textu illo Pontifex agit de eo fidelium matrimonio, quod ita verum & ratum est, ut carnali copulâ sit consummatum) quia Sacramentum fidei (id est baptismus) quod semel admissum, nunquam amittitur, sic ratum efficit conjugii Sacramentum, ut ipsam in conjugibus, illo durante, perduret: omni proinde casu indissolubile est. Unde laudatum caput sic communiter accipitur, ut ibi definitur matrimonium baptizatorum (etiam hæreticorum) consummatum nullo casu dissolvi posse. Quamvis enim Pontifex dicat: *inter fideles autem, &c.* per fideles intelligit baptizatos: nec decisionem suam fundat in eo quod fideles, id est verâ & Catholicâ fide præditi sint; sed in eo quod baptizati seu insigniti sint Sacramentum fidei. Aliàs, ut bene observat Basilus Pontius l. 1. de matrim. c. 15. matrimonium Catechumeni esset ratum, & si ante baptismum resisteret à fide, nolletque absque contumelia Creatoris cohabitare alteri converso & baptizato, baptizatus non posset ducere aliam. Cujus oppositum ex dictis constat. Deinde matrimonium baptizatorum non dici ratum ex fide suscepta, constat ex eo quod aliàs in hæreticis, amissa fide, desineret esse ratum, atque aded non obstante consummatione desineret esse indissolubile. Cujus oppositum ibi definit Innocentius III. definit & Tridentinum sess. 24. can. 5. Ibi ergo dicitur ratum ex reali susceptione baptismi, tamquam causa, suppositâ consummatione ex significatione conjunctionis Filii Dei cum carne humana & Ecclesia, tamquam signo, vel effectu.*

Ex hac proinde utraque ratione provenit indissolubilitas matrimonii consummati baptizatorum, non præcisè ex eo quod baptizatorum matrimonium sit Sacramentum proprie dictum. Neque enim illis verbis, *ratum efficit conjugii Sacramentum*, Pontifex vim facit in eo, quod baptizatorum matrimonium, in dicto casu, sit Sacramentum, hoc intelligendo de Sacramento proprie dicto (aliàs separata in nonnullis casibus ratione Sacramenti proprie dicti, à ratione contractus (sati separabilis est ex plurimorum Doctorum sententia) matrimonium, etiam Catholicorum, non esset ratum, nec omnino indissolubile, tamen consummatum, quod nullus dixerit) sed per Sacramentum intelligit matrimonii vinculum, quod ratione sacræ significationis, de qua autem, sit Sacramentum late acceptum.

Corrigendus demique Petrus Marchantius Tri-
bunal.

hunal. Sacram. to. 4. tr. 1. tit. 6. ubi pro civiliter legitimis habens matrimonia qua heretici inter se contrahunt, cum impedimento dirimente juris tantum Ecclesiastici; ex eo tamen præcisè quòd matrimonia ejusmodi non sint (inquit) Sacramenta, sed contractus merè naturales & civiles, non sunt omninò indissolubilia, sicut nec infidelium matrimonia; sed si alteruter ad veram fidem convertatur, periculo aliquo subversionis existente, potest Catholicus relinquere conjugem hereticam, & ad alias nuptias in foro conscientia transire, licet in foro externo, ob Republica bonum, hereditates, successiones prolium, &c. civiles leges contradicerent. Unde sicut infidelis (ut ait Apostolus 1. Cor. 2.) si discedat, discedat: non enim servituti subiectus est frater: ita si hereticus discedat, discedat: cum enim vinculo Sacramenti non sint colligati, ob periculum subversionis, contractus naturalis & civilis (Christo per Apostolum ita declarante) dissolvi etiam quoad vinculum potest. In eo (inquam) Marchantius corrigendus est. Quidquid enim sit, an matrimoniales contractus hereticorum cum impedimento dirimente juris Ecclesiastici, sint vel non sint veri & legitimi contractus naturales & civiles (de quo postea) supposito quòd tales sint, accedente consummatione, secundum omnes Doctores, & legitimum intellectum capituli quanto supra allatum, sunt ex mente Ecclesie omninò indissolubiles, ut vidimus.

295 Nona assertio: Catholicorum cum hereticis matrimonia, per se, & ut plurimum sunt graviter illicita. Ita S. Ambrosius l. 1. de Abraham c. 9. & Doctores omnes. Quia hereticus, Ecclesiam non audiens, habendus est sicut ethnicus & publicanus. Elicque secundum Apostoli sententiam devitandus: hereticum hominem, post unam & secundam correctionem devita. Nec in domum admittendus est, nec salutandus, secundum illud Joannis epist. 2. si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non offert, nolite recipere eum in domum, nec ave ei disceratis. Qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis. Denique hereticus omnis est excommunicatus. Cum ipsis proinde Catholici matrimonia contrahere non debent. Maxime cum ea contrahendo, cum ipsis communicent in iis quæ Sacramenta sunt (cujusmodi sunt baptizatorum matrimonia) ipsique occasionem præbent eorum sanctitatem violandi, ac sibi metipsis periculum essent subversionis; proliumque suis periculum malæ educationis; domesticis denique periculum dissensionum & rixarum, ob diversitatem religionis. Ad quæ præcavenda, Catholicorum cum hereticis conjugia prohibita sunt per varia Concilia, Eliberitanum can. 16. Laodicænum can. 10. Cartaginense III. can. 12. Calcedonenfè can. 14. Agathense can. 67. &c.

296 Nec consuetudo, seu potius corruptela Regionum, in quibus Catholici cum hereticis permixti vivunt, & passim cum illis matrimonia contrahunt, taliter contrahentes à gravi peccato excusat, nisi dispensationem à S. Pontifice iustis gravibusque de causis obtulerint, absque periculo subversionis, providentur denique catholice prolium educationi. Tamen enim, his suppositis, hujusmodi matrimonia prohibita non sint lege naturali, nec divina; sunt tamen prohibita legibus Ecclesiasticis, quarum dispensatio in re tantum momenti, ad disciplinam Concilii Generalis auctoritate constitutam spectante, pertinet ad S. Pontificem, ut constat ex præscriptorummet Principum, pro ea ad Summum Pontificem recurrentium. Particularium autem secus racionum consuetudo, quamlibet longæva, non tam consuetudo, quam corruptela dicenda est, juxta cap. cum tanto de consuetudine. Unde ex tali præxi

Tom. III.

ut plurimum oriri majora mala, quàm bona, Tannerus, Layman, Marchantius, alique Doctores testantur: ut plurimum enim mariti heretici, si non pervertant uxores, saltem iis non permittunt se immiscere filiorum, saltem masculorum educationi, nec hereticæ uxores, maritis permittunt immiscere se educationi filiarum, in concernentibus religionem; imò pactum in contrarium explicitè vel implicitè adhibere solent. Impium autem, & nullo casu licitum est matrimonium Catholici cum heretica, vel Catholice cum heretico, cum tali pacto. Finis enim matrimonii jure divino est generatio prolium educandarum in Dei timore, in eaque religione, in qua salvari possint. Id etiam est contra jus Ecclesiasticum can. Judæ 22. q. 1. & cap. ex litteris de convers. infidel. Unde Navarrus & alii passim aiunt, impia esse pacta matrimonialia, ut pars prolium nasciturarum patrem hereticum sequatur, pars matrem, vel contra.

CAPUT XXXVII.

Impedimentum violentiæ, seu coactionis.

PER violentiam, seu coactionem, non intelligitur violentia, seu coactio absoluta, & omnimoda (utpote quæ inferri nequit voluntati in actibus suis elictis) sed intelligitur violentia & coactio secundum quid, quæ fit incutiendo metum. Et metus quidem levis non dirimit matrimonium. Cum enim facile vincibilis sit, non tollit libertatem sufficientem ad matrimonium, uti S. Thomas, S. Bonaventura, & Doctores communiter observant.

Metus itaque matrimonium dirimens, est solus metus gravis, seu cadens in constantem virum, vel constantem feminam, injustè incussus ad extorquendum consensum in matrimonium. Cujus naturam & cetera huc spectantia, quia fusè explicavimus cap. 17. necesse non est hic repetere, sed solum denudè observare, quòd ut metus sit gravis & sufficiens ad matrimonium dirimendum, esse non debeat talis absolute & respectu omnium, nec proinde esse debeat metus mortis, vel incarcerationis, vel mutilationis, vel publicæ ignominie, aliorumque ejusmodi malorum, quæ gravia sunt absolute & respectu omnium. Talem quippe metum exigere ad matrimonium dirimendum, est contra regulam communiter receptam, quòd ad iudicandam metus gravitatem inspicere oporteat ætatem, qualitatem, aliasque circumstantias personæ, cui metus incutitur, nec tanti mali metum exigere in puella juvenescula, quàm in viro forti. Quia, ut rectè Suarez de relig. to. 3. l. 6. c. 4. n. 11. aliam circumstantiam requirit recta ratio in viro, quàm in femina, & aliam in maturo ætate, quàm in puero. Aliam proinde in femina maturioris ætatis, quàm in juvenescula; aliam in puella aliud refugium habente quàm personam incutientem metum, & sub illius potentate non constitutam, aliam in ea quæ sub ipsius est potestate, nec aliud habet refugium, cujus proinde diu sustinere terribilem vulnere, verba aspera, malam tractationem, consuetæ gratiæ, & amicitie subtractionem, indignationem, minas ejecutionis & paternæ domo, mandata imperiosa ducendi talem, &c. respectu juvenesculæ hujusmodi puellæ merito ceperunt gravia mala, eorumque proinde metus gravis, ut videtè est apud Barbotam in votis decisivis l. 1. voto 1. ubi agit de coactione cetè non majori, imò non acedè gravi, à Pedagogo illata Ludovico ad matrimonium incedendum cum Josepha, ut confecti persequendum erit. Illud tamen matrimonium ab illustrissimo D. Nuntio Hispaniarum, iudicibusque ab ipso

Vvvv.

designatis, pronuntiatum fuit irritum & nullum. Quia scilicet in matrimonio, tam carnali, quam spiritali, requiritur omnimoda libertas, ait Barbosa ibidem, & ad hoc ut matrimonium dicatur non coactum, non sufficit simplex consensus, sed requiritur plena securitas & libertas, prout tenent Navarrus consil. 3. sub n. 3. de sponsal. Fachin. l. 3. controv. c. 28. versu ad 2. respondeo. Rota decis. 643. n. 9. p. 1. recent. Et sunt observata digna verba Parlii consil. 61. n. 31. lib. 4. *quoniam matrimonium debent esse libera, & gaudere plenissima libertate*, ut in cap. cum locum, cap. requisivit, cap. gemma de sponsal. Et iterum consil. 53. n. 56. eod. lib. 4. *quia in matrimonio requiritur voluntas cum plena libertate, & securitate*, ut deduxit & tenet Abbas. . . . *infertur necessario, quod voluntas & libertas necessariae sunt in ipso matrimonio, & si adest voluntas, & non libertas, non potest dici satisfactum dispositioni juris, nec matrimonium ita celebratum poterit subsistere. Sequitur Hippolytus Rimin. consil. 77. n. 14. inter matrimonialia Ziletti. Fortunatus. Gaza in tract. de ult. fin. n. 188. 189. & 409.* At verò habere non dicitur liberam arbitrium, seu libertatem, multò minus plenam libertatem, qui in eligendo sequi compellitur alterius voluntatem. Anton. de Burr. in cap. cum virum n. 7. de regular. Et pulchre in nostris terminis Franc. Monaldus consil. 5. n. 42. & 44 p. 2.

299 Facit etiam ad intentum doctrina Gobat de Matrim. tr. 9. sect. 1. casu 12. n. 250. quòd quando probatur intercessisse metum respectivè gravem, perinde dissolvendum est matrimonium, ac si demonstraretur intercessisse gravem absolutè. Quia in talem metum cadit proprièssimè, quòd Alexander III. ait in cap. cum locum de sponsal. quòd utique locum non habeat consensus omnino liber, ubi metus vel coactio intercedit. Quandoquidem defectus omnimodè seu plenè libertatis, matrimonium invalidans, immediatè & precipuè causatur à vehementia metùs, seu apprehensionis mali imminenti; remotè autem & minus principaliter ab ipso malo formidato, foris existente, ut per se notum est. Quia igitur ratio, propter quam metus absolutè gravis matrimonium irritat, est quia plenam non relinquit libertatem; hanc autem respectivè ad talem personam plenam pariter non relinquit metus respectivè gravis, matrimonium pariter irritat. Quia ubi eadem est causa, idem est effectus, & ubi eadem est ratio, eadem est juris dispositio. L. illa ff. ad leg. Aquil.

300 Hinc ubi puella expressè declarat, se nolle tali nubere, pater autem, quem multùm veretur, & reveretur, imperiosè jubet ut ei nubat, resultat metus sufficiens ad matrimonium annullandum, uti Barbosa loco citato n. 16. arguit, & in terminis considerat Hippolytus Rimin. consil. 77. n. 24. in hæc verba: *ex quibus verbis imperiosè prolatis arguitur vis & metus illatus Martinello, secundum Vermas. in d. cons. 2. col. 2. tantoque magis, quia respondit Martinellus: io la voglio sposare. Vel, ut aliqui testes dicunt: gia che volete che io la sposese, la sposaro.* Priora enim verba metum inferunt, veluti præceptiva. Secunda verò, defectum voluntatis Martinelli in desponsando dicuntur Gatimellam. Quæ ambo sunt contraria substantia matrimonii.

301 Similiter ubi præter imperium, & declaratam nolitionem accipiendi talem, importunissimè accedunt sollicitationes, nimisquè instantiæ eorum, sub quorum aliquis est potestate, arguitur defectus plenæ libertatis ac voluntatis. Istud enim fuit secundum fundamentum, propter quod (teste Barbosa supra) matrimonium Ludovicii cum Josepha judicatum fuit nullum. Illæ enim impor-

tunissima sollicitationes, tantaque instantia, præsertim diù continuata, graviter compellunt, prout ex variis legibus & canonibus Barbosa ostendit ibidem n. 30. ex quibus iuris patet (inquit) quòd nimis importunitates & importunissima sollicitationes habentur loco compulsionis & coactionis, & inferunt matrimonii invaliditatem. Ita Angelus de Ubaldis consil. 46. n. 4. p. 1. inter consilia Ziletti, ibi: *nimis importunitas inferat ad actus invaliditatem, sicut & metus.* Idem probat Ferret. consil. 296. n. 17. ibi: *per quæ jurâ patet, quòd nimis persuasio, per quam persona inducitur ad contrahendum, habetur loco compulsionis & coactionis, & consequenter quòd tollitur in puella plena securitas, & liber consensus contrahendi, & æquiparatur metui ad actus refectionem. Invenitur ad cap. petiti de jurjur. Aym. Craver. consil. 461. n. 11. vol. 3. ibi: *persuasio enim vim coactionis habet.* Philipp. Pafchal. de virib. patriæ potest. p. 3. c. 2. n. 37. Francisc. Monald. consil. 5. n. 47. & 48. vol. 2. Joan. Delcastillo l. 3. c. 1. à n. 105. Et idipsum comprobatur eleganter, plures referens, Bassilius Pontius de matrim. l. 4. c. 5. n. 17. ibi: *ex spectata natura ipsius rei, & rationis iudicio, adeo gravem molestiam inferunt instantissima preces, saltem personæ quam revereris, & à qua plurimùm dependes, ut merito movere debeant virum constantem ad aliquid efficiendum. Si enim metus cruciatu alicujus corporalis est cadens in virum constantem; gravior cruciatu anime est instantia precum assidua. Quòd si apud Pontifices, quorum suprema in Republica auctoritas est, importuna preces adeo gravem molestiam inferunt, ut sapè, velut invisit, annuunt votis postulantis (juxta illud Joannis XXII. extrav. execrabilis de præbend. improbitas importuna petentium à nobis, & Prædecessoribus nostris, non tam obtinuisse, quam extorsisse plerumque noscatur, &c. utique invisit (ut Glossa notat ibidem) quis dubiet etiam, secundum rectè rationis iudicium, adeo molestas esse importunitates instantes, ut merito metui cadenti in constantem virum æquiparari possint. Ita etiam Glossa in cap. tunc fraternitatis, verbo importunitatem de præbend. Et ibi Hostiensis in princip. Imola n. 2. Rebuff. to. 2. Conflit. reg. tit. de re script. a. 2. Gloss. 3. Peralta in L. si quis n. 93. de legat. Naldus in Sum. verbo metus n. 4. Rota decis. 326. n. 3. coram Gregorio XV. ibi: *concurrunt importuna & continue persuasiones, quibus nomine patris sollicitabatur tam à noverca, quam à quadam sacerdote, quæ sufficiens sine mini & verberibus.***

Denique observanda est doctrina Baldi in l. 300 spadonem §. qui pubere ff. de excus. tutor. scilicet quòd habet in plenè probando metu locum illud: *singula quæ non prosunt, collecta juvant.* Et ut intra n. 12. dicit: *Judex debet illa simul jungere, quæ simul juncta poterunt plenam probationem facere, & sic ferre sententiam.* Ex multis enim deductis coram se, potest animi sui motum informare, ut dicit textus in cap. cum ad Sedem in fin. de re lit. spoliat. Nam, ut iterum Baldus ait in cap. cum causam de probat. n. 1. *ex multis imperfectis fit una probatio perfecta, sicut ex multis membris invicem coherentibus fit perfectum corpus, & ex multis sonantibus fit perfecta harmonia.* Hæc jungere placuit dictis citato cap. 17. quia plurimò contra voluntatem suam compulsi sunt salutè & in integrum restitutioni servire possunt.

CAPUT XXXVIII.

Impedimentum impotentia.

Impotentia dirimens illa est, quæ impedit copulam conjugalem, per quam vir & mulier fiunt

- una caro. Non sunt autem una caro, nisi per intramissionem virilis seminis intra vas naturale mulieris. Ideo dum vir intra illud semen suum intramittere nequit, etiam si aliqui vas penetrare possit, impotentia est. Quae si perpetua sit, & antecedit matrimonium, siue proveniat ex natura, siue ex maleficio, siue undecumque, matrimonium dirimit absolute & respectu omnium, si impotentia sit absoluta; respectu dumtaxat ad illum vel illam, si solum sit respectiva, siue solum respectu hujus vel illius, non respectu omnium. Nec matrimonium solum dirimit jure positivo, toto titulo de frigid. & malefic. sed & jure naturali. Quia sicut in aliis contractibus, nullus se obligare potest ad dandum vel faciendum id quod dare vel facere non potest; sic in contractu matrimonii nullus se obligare potest ad actum, ad quem potens non est. Si vero impotentia non sit perpetua, vel matrimonium non antecedit, sed ei superveniat, illud non dirimit.
- 304 Itaque 1°. eunuchi & spadones, utroque testiculo carentes, quamvis eorum aliqui vas mulieris ingredi valeant, quia tamen carent semine prolifico, incapaces sunt matrimonii, prout Sixtus V. motu proprio declaravit anno 1587. Et idem est de illis, quibus uterque testiculus est attritus: scilicet de illis, quibus unus superest illatus. Cum enim capaces sint generationis, capaces sunt & matrimonii.
- 305 2°. illi qui, integris licet partibus, semen prolificum emittere nequeunt, ob naturalem frigiditatem, vel perpetuam complexionis debilitatem, sunt pariter matrimonii incapaces. Sicut & illi, qui ob maleficium nequeunt erigere virgam, vel quibus virga ad accessum feminae sic coarctat, ut vas ipsius ingredi nequeat. Si enim maleficio vis judicata fuerit perpetua, matrimonium dirimit, ut habetur toto titulo dicto.
- 306 3°. illae etiam feminae matrimonii sunt incapaces, quae sunt taliter arctae, ut cum ipsis vir copulam perficere non valeat. Solam tamen feminae ad feminandum impotentiam Sanchez lib. 9. de matrim. disp. 17. n. 24. Bonacina q. 3. puncto 13. & alii censent non dirimere matrimonium; uti nec impotentiam ad retinendum semen viri, postquam illud intra se suscepit. Ut enim femina copula sit matrimonii, sufficit ut virile semen intra se sic suscipere queat, ut cum viro una caro fiat. Illa vero deperditio ex parte feminae subiequitur illum necessarium sufficientemque effectum, licet aliquando impediatur generationem, quae si foret profusa necessaria ad matrimonii valorem, matrimonium inter conjuges steriles non sublesteret. Quod dici nequit.
- 307 4°. si qui sint praeter senio ita debiles, ut penetrare nequeant vas femineum, vel si penetrare possint, nequeant tamen intra illud feminare, incapaces sunt matrimonii. Ita Dominicus Sotus. Si tamen vetuli calorem sufficientem habeant ad carnalem copulam, & feminandum intra vas, tamen non habeant calorem sufficientem ad generandum, conceditur eis matrimonium, secundum quod est in remedium, quamvis non competat eis secundum quod est in officium naturae, inquit sanctus Thomas in 4. dist. 34. q. 1. a. 2. ad 3.
- 308 5°. idem aliqui censent de iis, qui ita calidae sunt naturae, ut semper totum semen effundant, antequam vulvam muliebrem aperiant. Hinc enim conjuges impediuntur, ne fiant una caro. Martinus Perez de matrim. disp. 37. sect. 2. n. 8. Verum Caballus Theor. & Prax. Jur. Can. lib. 3. c. 25. observat, hinc raro contingere perpetuam impotentiam. Tamen enim multos conatus & congressus conjugum hinc fieri contingat absque effectu; continget tamen aliquando, ut aliquis ex multis conatibus effectum non frustretur.
- Tom. III.
- tur, utque nimius ardor progressu temporis defervescat, & ut aliquam saltem partem seminis intramittere possit. Quod sufficit.
- 6°. Perez ibidem num. 8. perpetuo impotentes centet eos, qui tantam habent aversionem ab aliqua muliere, ob summam ipsius deformitatem, ut quando de conjugali actu cum illa habendo cogitant, toti frigeant ad venerem, si aversio illa & horror cum ipsis videatur inemendabilis.
- 7°. licet impotentia perpetua sit nota comparati, & haec juri suo cedat; adhuc equidem matrimonium dirimit, cap. *consultationi*, & cap. *laudabilem* de frigid. & malefic. Unde juxta laudatum motum proprium Sixti V. irrita sunt matrimonia cum quibuscumque mulieribus, etiam defectum scientibus, illorum eunuchorum & spadonum, qui utroque testiculo carent.
- Scio Basilium Pontium lib. 7. c. 55. & seqq. alioque apud Dianam p. 4. tr. 4. resol. 75. existimare, quod taliter impotentes impotentia perpetua, utriusque nota, inire possint matrimonium in ordine ad castitatem vivendum. Sed cum Sixtus V. ibi declaret inhabiles ad matrimonium quocumque modo contrahendum, tenenda est sententia communis in contrarium.
- 8°. si mulier, post matrimonium inventa impotens ob arctitudinem, Medicorum judicio reddi queat apta viro per incisionem, absque periculo vitae vel gravis morbi, tenetur eam pati, si nequeat per medicinas vis laxativas aptam se reddere. Cum enim impotentia ipsius, utpote curabilis, perpetua non sit, juxta cap. *fraternitatis* de frigid. & malefic. ibi: *nos attendentes, quod impedimentum illud non erat perpetuum, quod praeter divinum miraculum, per opus humanum, absque corporali periculo potuit removeri*; ideoque matrimonium ipsius validum sit, & maritus per illud acquirerit jus ad copulam cum ipsa; juri isti satisfacere tenetur per media ad id necessaria, quae moraliter adhiberi possunt. Uti possunt in dicto casu, non obstant eo quem passura est dolore, qui non erit major dolore partus. Ita Doctores communiter, contra Pontium & Leonardum.
- Si tamen defectus non teneat se ex parte mulieris, sed ex parte viri, probabile est quod mulier non teneatur tunc incisionem, & dolorem gravem pati, ut se viro aptam redderet. Cum apta supponatur ex parte sua, ineptitudoque ex parte viri se teneat. Cui proinde, non mulieri, incumbit uti remedio. Quod si nullo remedio, absque gravi corporis periculo, vir iste se illi aptum reddere possit, matrimonium ipsius censeri debet invalidum. Ita Basilium Pontius, alique plures, dissentiente Sanchez cum nonnullis aliis.
- 9°. haec tamen dicta non habent locum in impotentia, matrimonium valide contractum sublecuta, can. *bi qui* 32. q. 7. & cap. *quoniam frequenter* ut hic non contestata.
- 10°. nec habent locum in impotentia non perpetua, sed temporanea, ut constat ex cit. cap. *fraternitatis*, aliisque canonibus. Matrimonia tamen impuberum sunt irrita, nisi in ipsis malitia suppleat aetatem, cap. *de illis*, & cap. *tuae* de desponsat. impuberum.
- 11°. tamen S. Thomas in 4. dist. 34. q. 1. a. 2. ad 5. censet nullam impotentiam naturalem esse perpetuam, si non fuerit absoluta, sed respectiva: *non potest* (inquit) *esse perpetuum impedimentum naturale in viro respectu unius personae, & non respectu alterius; sed si non possit implere carnalem actum cum virgine, & possit cum corrupta; tunc medicinaliter aliquo instrumento posset claustra pudoris frangere, & se conjugii; nec esset hoc contra matrimonium: quia non fieret ad delectationem, sed ad medicamentum.* Opinio
- VVVV 2

contraria apud Judices Ecclesiasticos prevailuit. Dum enim vir consummare nequit matrimonium contractum cum virgine, esse possit cum corrupta, matrimonium illud declarare solent irritum, dareque illi viro facultatem contrahendi cum vi-

317 12. impotentia ex maleficio perpetua censetur, quando humano opere, Ecclesiæque precibus & exorcismis curari non potest; sed solum per aliud maleficio, vel miraculum. Quod ubi compertum est, matrimonium eo ipso nullum censetur. Itaque si per fortiaras, atque maleficas, occulto, sed nunquam injusto Dei judicio permittente, & diabolo preparante, concubitus non sequitur; hortandi sunt quibus ista eveniunt, ut puram confessionem Deo & Sacerdoti, corde contrito & humiliato, de omnibus peccatis suis faciant, & profusus lacrymis, & largioribus elemosynis, & orationibus, atque jejuniis, Domino satisfaciant, & per exorcismos, ac cetera Ecclesiastica medicina munia Ministri Ecclesiæ tales (quantum Dominus annuerit, qui Abimelech, ac domum ejus Abrahæ orationibus sanavit) sanare procurent. Quod si forte sanare non poterint, separari valebunt, cap. si per fortiaras 33. q. 1.

318 13. ad cognoscendum (inquit S. Thomas a. 2. citato in corp.) utrum sit impedimentum perpetuum, vel non perpetuum, Ecclesiæ tempus determinatum adhibuit, in quo hujus rei potest esse experimentum, scilicet triennium (cap. laudabilem de frigidis, &c.) ita quod si post triennium, in quo fideliter ex utraque parte (adhibitis spiritualibus remediis, de quibus proxime, si impotentia sit ex maleficio) dederunt operam carnalis copulæ implendo, inveniatur matrimonium non esse consummatum, judicio Ecclesiæ dissolvitur. Et tamen in hoc Ecclesiæ quandoque errat: quia per triennium quandoque non sufficienter experiri potest perpetuitas impotentiae. Unde si Ecclesiæ se deceptam inveniat, per hoc quod ille in quo erat impedimentum, inveniatur carnalem copulam cum eadem, vel cum alia perfectisse, redintegretur precedentis matrimonium, & dirimitur secundum, quamvis de ejus licentia factum. Unde priori viro, à quo ob præsumptam impotentiam separata fuerat, & alteri nupsit, mulier reddi debet, cap. laudabilem, & cap. fraternitatis de frigidis, &c. Triennale verò illud experimentum secundum aliquos computandum à die inchoatæ experientiae; secundum alios à tempore præfixo à Judice. Videri potest Diana p. 11. In Gallia tamen experientia triennalis consuetudo in tantum defuit, ut in nonnullis Provinciis illius ad id solum concedatur experientia trimestris; in aliis experientia unius dumtaxat diei à Judice præfixi, seu etiam trium, vel quatuor horarum, cum certis conditionibus pudibundis, quas necesse non est hic commemorare. Sed tam pudibundum & tam breve experimentum ipsimet Galli Doctores improbant, ut in Caballanus ubi supra, Merbecius dissert. 7. q. 14. 15. & 16. Natalis Alexander lib. 2. de matrimon. c. 4. a. 11. reg. 10. apud quem Cyprianus episc. 62. monet; quod in exploranda puellarum virginitate, & manus obstetricum, & oculus sæpe falluntur, quamvis experimentum inspectionis canones probent, & Judices sæpe decernant.

319 Quod si post triennalem experientiam, adhibitaque spiritualia remedia, impotentia perseveret, non possunt ultra experiri. Quia jam moraliter humano modo de impotentia perpetua, matrimonique adeo nullitate constat. Ideo non possunt amplius exercere tactus, aliaque quæ illicita sunt non conjugibus; sed communiter per Judicem Ecclesiasticum (ad tollendum scandalum) separandi sunt, ob periculum incontinentiæ. Quamvis eo seculo simul habitare permittantur tam-

quam frater & soror, cap. consultationi, & cap. laudabilem eod. tit.

Porro facta, ut dictum est, separatione, pars non impotens aliud matrimonium contrahere potest; secus pars absolutè impotens. Cui tamen idipsum concederetur, si non foret nisi respectivè impotens. Cujusmodi impotentia subinde etiam ex maleficio provenit. Ut enim S. Thomas ait loco citato a. 3. maleficio quandoque potest præstare impedimentum ad unam tantum: quia diabolus voluntaria causa est, non ex necessitate naturæ agens. Et præterea impedimentum malefici potest esse ex impressione demonis, in imaginatione hominis, ex qua tollitur viro concupiscentia movens ad talem mulierem, & non ad aliam.

Et idem S. Doctor ibidem, hæc est (inquit) 321 differentia inter maleficiam & frigiditatem: quia qui est impotens ex frigiditate, sicut est impotens ad unam, ita & ad aliam. Et idem quando matrimonium dirimitur, non datur ei licentia ut altera conjugatur. Sed ex maleficio homo potest esse impotens ad unam, & non ad aliam. Et idem, quando judicio Ecclesiæ matrimonium dirimitur, utrique datur licentia quod alteram copulam quarat. Itætiã S. Raymundus l. 4. tit. de impotentia coëcandi §. 4.

14. in dubio an maleficiam præcesserit matrimonium bonæ fide contractum, an illud fuerit subsæcutum, posterius in favorem matrimonii præsumitur. Quia in dubio præsumendum est pro matrimonio, cap. fin. de sent. & re judic. & cap. siquis acceperit 33. q. 5. atque ita docent Sanchez, Gutierrez, Reginaldus & alii, contra Angelum, Sa, &c.

15. hermaphroditus, id est utrumque sexum habentes, per se loquendo non sunt impotentes. Ideoque per se loquendo nubere possunt, secundum sexum qui in ipsis prævaleret. Si uterque sexus in ipsis sit equalis, alterutrum eligere debent, & secundum illum contrahere. Sed, factâ semel electione, illam mutare, & secundum alium sexum aliud matrimonium contrahere prohibentur. Quamvis, si secus fecerint, validè contrahant. Quia per factam electionem, potentiam naturalem non amiserunt.

16. quando, contracto bonæ fide matrimonio, 324 deprehenditur impotentia, matrimonium propriâ autoritate equidem dirimi non potest, sed Judicis Ecclesiastici. Apud quem dum matrimonium ob impotentiam accusatur, si vir cognitam à se uxorem dicat, mulier verò neget, viro affirmanti & juranti credere debet, & secundum eum pronuntiare. Quia vir caput est mulieris. Et sic determinatur can. siquis acceperit 33. q. 1. cap. continetur de despons. impub. & cap. accepisti de frigid. & malef. Si tamen mulier virum arguat mendacii ac perjurii, seque virginem per experimentum plurium juratarum matronarum probet, juramento mulieris testimonioque illarum matronarum Judex fidem potius adhibere debet, cap. proposuisti de probat. Cautela tamen magna adhibenda est in hujusmodi inspectione (inquit S. Raymundus ubi supra §. 6.) ut fiat per duas vel plures matronas honestas, & peritas in opere maritali. Et hoc quia res illa occultata est, & non per via visui. Propter quod dicit Canon, quod manus obstetricum, & oculus sæpe fallitur.

In casu etiam quo vir litem movet de matrimonio, & coram Judice affirmat, se uxorem cognoscere non posse; mulier econtra se cognitam fuisse contestatur; si alia probationes pro viro non suppetant, mulieri afferenti fidem Judex potius adhibere debet, & in favorem matrimonii sententiam ferre. Quia, cum vir in illa actione sit actor, & mulier rea, actor non probante, qui vel quæ convenitur, est nihil præsumitur, & vincit.

cap. cum Ecclesia de causa profess. & propriet.
Et sic tradit S. Raymundus ibidem.

CAPUT XXXIX.

Impedimentum clandestinitatis, seu defectus presentie Parochi & testium.

- 326 **M**atrimonia aliter quam presente Parocho, vel alio Sacerdote (de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia) & duobus vel tribus testibus contracta, irrita & nulla Tridentinum sess. 24. de reform. matrim. c. 1. declaravit, ipsosque contrahentes ad sic contrahendum inhabiles reddidit. Nec dubium quin hoc facere poterit. Cum Ecclesia possit constituere impedimenta matrimonii dirimentia, ex quo matrimonii contractus ad Sacramenti dignitatem est elevatus, causaeque proinde matrimoniales ad Ecclesiam spectant. Nec ideo circa Sacramenti substantiam aliquid immutavit. De substantia quippe matrimonii divino naturalique jure est, quod à legitimis personis contrahatur. Ad legitimitatem autem personarum contrahentium, Ecclesia secundum potestatem sibi à Christo datam, certas quasdam conditiones exigere potest, sicut in Domino expedire judicaverit, sicut Legislator Civilis certas potest exigere conditiones, ad hoc ut aliquis sit habilis ad vendendum, emendum, &c.
- 327 Illud porro Tridentini Decretum vim habet omnibus & solis in locis, ubi est promulgatum, prout in fine citati capituli declaratur. An etiam solis in locis ubi non solum promulgatum, sed & usu susceptum est? Affirmant Ferdinandus de Castro-Palao disp. 2. de sponsal. p. 13. §. 8. n. 3. Gobat tr. 9. n. 456. usque adeo ut adjungant nec promulgationem, nec receptionem ipsius sufficere, si postmodum in usu esse desierit.
- 328 Verum ex hoc sequeretur Tridentini Decretum vim non habere in Hollandia, Zelandia, Frisia, aliisque locis, ubi Tridentinum promulgatum fuit, & aliquandiu observatum, sed deinde per haereticorum rebellionem, contemptumque legum Ecclesiasticarum in usu esse desit. In illis proinde subsistere matrimonia haereticorum absque presentia veri Parochi celebrata. Quod licet admittant Tannerus to. 4. disp. 8. q. 3. dub. 6. n. 122. Layman l. 5. tr. 10. parte 2. c. 4. n. 7. Dicastillo de matrim. disp. 3. dub. 10. n. 84. & alii apud Gobat n. 460. ipse tamen Gobat n. 461. & seqq. merito improbat. Quod enim isti pro fundamento subsistentiae matrimoniorum illorum allegant, Papam scire matrimonia ab haereticis absque vero Parocho fieri, nec tamen contradicere, nec ea declarare irrita; tacite proinde ea approbare, ad vitanda graviora mala. Probabile non videtur. Tum quia falsum est quod his non contradicat, imò per S. Congregationem ea declarat irrita. Tum quia licet non contradiceret, quia utiliter non potest, ubi ab haereticis non auditur, sed peius contemnitur ut Turca, vel Antichristus; probabile non est quod eorum malitia & rebellio, quoad hoc cedat & concedat, quod Catholicis sibi obedientibus non concedit. Alias commodum sine magnum ex sua malitia, rebellionem, Ecclesiaeque, & legum Ecclesiasticarum contemptu praeter Catholicis obedientibus reportarent. Quod equitas non patitur, magis quam quod sua fraus cuiquam patrocinetur. Sed haec de re plura capite sequenti.
- 329 Reliqua proinde tantisper haereticis, pro observantia Tridentini Decreti notanda sunt sequentia. 1. Decretum illud habere locum, etiam in articulo mortis, ita ut, ne in extremo quidem agone, moribundus absque Parocho ducere valeat postea quam impragnavit, ad prolem legitimam. Ita Barbosa de Parocho p. 2. c. 21. n.

81. Quia Tridentini Decreti verba sunt clara, universalita, & absque exceptione. Quam proinde non licet nobis privatà auctoritate comminisci. Unde audiendi non sunt qui (apud Palaum loco citato n. 9.) oppositum probabile censent. Nec audiendus Amicus apud Dianam p. 10. tr. 13. refol. 13. duas alias privatà auctoritate faciens exceptiones à generali illa lege Tridentini, v. g. in casu quo tibi quis minaretur mortem, nisi clandestinè contraheres, & mox consummaret. Neque enim à generalibus Conciliorum Generalium legibus privatà licet auctoritate excipere. Alias nihil in illis firmum staret, dum latissima pateret janua luxuriantibus hominum ingenis, ad excogitandas privato sensu exceptiones & subterfugia.

2. nomine Parochi ibi intelligi verum Parochum (qualis non est Prædicans apud Acaholicos, tametsi ab ipsis pro Pastore habeatur) nec quemcumque Parochum, sed proprium, uti S. Congregatio Cardinalium, Apostolica Sede approbante, sæpius declaravit.

3. licet Jacobus Boudart eum alius existimet, Parochum, ut matrimonio valide assistat, esse debere Sacerdotem, eumque putet obvium sensum verborum Tridentini, vel alio Sacerdote (vox enim alius, juxta obvium sensum, importat similem qualitatem in eo quem refert, & ita S. Congregationem verba illa ponderasse refert Navarrus lib. 4. consil. tit. 1. consil. 30.) contrarium Doctores communiter affirmant, valere utique matrimonium contractum coram Parocho nondum Sacerdote, idque S. Congregatio Concil. ann. 1595. declaravit, approbante Clemente VIII. ut videre est apud Dianam p. 11. tr. 3. refol. 32. Quia Concilium absolute loquitur de Parocho, qui verus & proprius Parochus est, licet nondum promotus ad Sacerdotium, nec ad illum Ordinem sacrum. Videri potest Barbosa de Parocho num. 60. & Fagnanus in cap. quoniam. de Constitutione.

4. matrimonium coram Parocho suspensum, vel excommunicato denunciato, nihilominus esse validum, prout eadem S. Congregatio, tempore Cardinalis Matthæi, re diligenter examinata, declaravit apud Fagnanum in cap. littere quas de matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiae. Ratio est quia excommunicatus & suspensus non definit esse Parochus; & quamvis invalida sint acta ipsius, si sint acta jurisdictionis, secus si non sint acta jurisdictionis, sed mera presentia, ut in presenti. Irritum tamen est matrimonium coram Parocho publico haeretico, in loco ubi Tridentinum est promulgatum. Quia talis definit esse verè Parochus; utpote ipso jure privatus Beneficio Parochiali. Sicque declaravit S. Congregatio apud Fagnanum in cap. ad abolendam de haeret. n. 38. & seqq.

5. irritum esse matrimonium coram Parocho intruso. Quia non est verus Parochus. Valere tamen, si titulum habeat coloratum, communi quoque errore vulgi Parochus habeatur. Tunc enim licet non sit Parochus jure; est tamen possessione, parochialisque actuum valor; eo quod Ecclesia, ob titulum coloratum, communemque errorem, suppleat defectum istius juris, ut valeant acta per ipsum. Ita Doctores communiter.

6. ad matrimonii valorem sufficere presentiam unius Parochi, etiam si contrahentes ex diversis sint Parochiis. Quia Tridentinum requirit presentiam Parochi, non Parochorum. Sufficereque tunc Parochum loci, ubi matrimonium celebratur. S. Congregatio approbante Gregorio XIII. declaravit. Imò sufficere Parochum viri, etiam in Parochia mulieris. S. Congregatio Concilii patenter declaravit apud Fagnanum in cap. quod moribus de clandest. desponsat.

- 335 7°. si sponsus sit de Parochia, ubi Tridentinum est promulgatum, sponsa verò de Parochia, ubi non est promulgatum, valere matrimonium sine Parocho contractum in Parochia sponsæ; tamen non valeret sic contractum in Parochia sponsi. Quia contractus quoad valorem sequitur leges loci, ubi celebratur, cap. fin. de foro compet.
- 336 8°. valere matrimonium celebratum in Parochia sponsæ, coram Sacerdote non habente licentiam à Parocho ipsius, modò licentiam habeat à Parocho sponsi. Sic 16. Februarii anno 1595. S. Congregatio declaravit. Quia assensu Parochi per se, vel per alium Sacerdotem, exerceri potest extra Parochiam: cum non sit actus jurisdictionis, sed nudæ præsentia, qui extra propriam Parochiam non minus exerceri potest, quàm actus jurisdictionis voluntariae. Hanc autem extra territorium exerceri posse, Jurisconsulti probant ex L. 2. ff. de offic. Procurat.
- 337 9°. ut valeat matrimonium coram Sacerdote, qui non est proprius contrahentium Parochus, non sufficere tacitam licentiam ex tolerantia Parochi videntis, & non prohibentis, sed necessariam esse specialem & expressam, vel saltem generalem administrandi omnia Sacramenta. Sic eadem Congregatio declaravit 22. Junii 1581. teste Fagnano suprâ. Nec hoc tantum, sed insuper declaravit, Vicarios Ecclesiæ Parochialis, etiam temporales, & ad nutum amovibiles, matrimoniis tamquam Parochos interesse posse, & aliis licentiam dare ut intersint, ut videre est apud eundem.
- 338 10°. non valere matrimonium coram Sacerdote extraneo, licentiam à proprio contrahentium Parocho non habente, etiam si Parochus proprius factum postea ratificaverit. Quia ubi lex exigit præsentiam corpoream, rati habitio sequens non sufficit ad valorem actûs, nec in similibus æquiparatur mandato præcedenti. Unde S. Congregatio 7. Septembris 1620. censuit, *matrimonium contractum coram Sacerdote extraneo, qui reverà non habuit à proprio Parocho licentiam veram, esse nullum.* Et die 5. Decembris 1626. declaravit, *matrimonium contractum coram Sacerdote extraneo, qui habet licentiam à proprio Parocho unius ex contrahentibus, & ignorat se illam habere, prout & ignorat unus ex contrahentibus, esse invalidum.*
- 339 11°. valere matrimonium coram Sacerdote, licentiam habente ab Episcopo contrahentium, etiam absque consensu Parochi. Quia Tridentinum solum requirit præsentiam Parochi, vel alterius Sacerdotis, de ipsius Parochi seu Ordinarii licentia. De Ordinarii porrò licentia fieri censetur, id quod ipse, vel Vicarius Generalis ipsius, vel Capitulum, Sede vacante, vel Legatus Pontificis, vel ipse Pontifex concessit. Abbas tamen, jurisdictionem quasi Episcopalem habens, personas suæ jurisdictioni subditas matrimonio jungere non potest, nec ad hoc Sacerdoti extraneo licentiam concedere, sub poena nullitatis. Quia non venit nomine Ordinarii.
- 340 12°. si Episcopus alicui Sacerdoti mandat, ut assistat alicui matrimonio, putans ipsum esse proprium Sacerdotem contrahentium, cum non sit, valere equidem matrimonium, uti S. Congregatio respondit apud Fagnanum ibidem. Quia Tridentinum voluit sufficere, ut matrimonium fiat coram Sacerdote, de licentia Episcopi, etiam si non esset proprius Parochus. Nec determinavit intentionem, vel modum talis licentia, sed satis habuit, ut daret licentiam Sacerdoti, non Parocho.
- 341 13°. valere matrimonium, licet Parochus adfuerit invitus, vel coactus, vel dolo vocatus, & licet adfuerit non vocatus, sed merè fortuito & casualiter. Etiam si nihil eorum quæ agebantur, viderit, vel intellexerit, si affuerit non intelligere. Quia v. g. obturavit aures suas ne intelligeret, clausitque oculos ne videret. Sic enim S. Congregatio declaravit apud Fagnanum in cap. *quæstum* de posit. & remiss. Qui enim admonitus velle matrimonium contrahere eos qui adfuerunt, ipsos de præsentia contrahentes intelligere, & videre potuit, sed noluit, non censetur expertus scientiæ, sed affectuæ ignorantia, cap. *cum inhibet*, de clandest. despons. *§. siquis verò*, Fagnanus loco citato. Barbosa de Parocho p. 2. cap. 21. Diana p. 11. tr. 3. resol. 32. & apud ipsum Pontius, Leander & alii, contra Sanchez lib. 3. disp. 39. opinantem contrarium, si Parochus equidem reverà non intellexerit. Sed Congregatio sic censuit non valere, si Parochus non intellexit, ut exceperit casum, quo affectasset non intelligere.
- 14°. sacram quidem Congregationem apud Fagnanum in cap. *quod nobis* de clandest. despons. n. 54. censuisse, quòd non valeret matrimonium contractum in præsentia Parochi, & aliis requisitis non omisissis; sed cui Parochus formaliter adhibitus non fuisset, solùmque per accidens, dum convivendi, vel confabulandi, vel aliud tractandi causa ibi adfuerit, audivisset matrimonium de præsentia contrahi. Non valere (inquam) nisi alia intervenerint, quæ Parochum à contrahentibus adhibendum fuisse arguant. Sed hinc consequens non est invalidum esse matrimonium, tempore convivii, vel confabulationis, vel tractationis alterius negotii, vel etiam tempore transitus Parochi celebratum, dum ipse præter expectationem audit à contrahentibus proferri: *Domine Paroche, serò accipio hanc feminam in meam uxorem: accipio hunc virum in meum maritum.* Neque enim alia formalis adhibitio Parochi necessaria est, nisi quæ appareat contrahentes intendisse coram ipso verba ista serò proferre. Quod apparere potest, etiam si tempore convivii, confabulationis, &c. verba ista proferantur. Nulla proinde alia formalis adhibitio Parochi requiritur, quæ sic coram ipso serò contrahatur, ut sufficienter cognoscat id serò coram se fieri, etiam si ipse coram se fieri nolit. Ita Barbosa l. 2. de Parocho c. 21. n. 50. Et in Tridentino sess. 24. de reform. c. 1. n. 77. cum plurimis aliis contra Pontium. Idque aperte colligitur ex L. *coram Titio* ff. de verb. signific. ibi: *coram Titio facere iustus, non videtur eo præsentem fuisse, nisi is intelligat.* Igitur à contrario sensu coram Parocho contrahere iustus, eo præsentem esse videtur, si is intelligat. Ut enim pergit ibi Jurisconsultus: *serò, non etiam velle is debet.*
- 15°. ut matrimonium valeat, necessarium non 343 esse ut contrahatur coram proprio Parocho loci, ubi fixum habet domicilium cum animo ibi perpetuò manendi, sed sufficere quòd contrahatur coram proprio Parocho loci, ubi hic & nunc habitat, quanvis diù ibi habitare non intendat, dummodò ibi non sit solius recreationis gratiâ, vel ad ruralia exercenda, aut aliâ brevi causâ statim ad domicilium suum reverfurus. Ita Fagnanus in cap. *significans* de Parochis & alienis parochianis n. 30. id latè probans, dicens esse sententiam magis communem, & addens, quòd qui pelvis aut belli causâ aliò divertunt, et si non habeant ibi animum manendi, nisi quoad duraverit necessitas, verè tamen acquirere jus Parochiæ ad effectum recipiendi Ecclesiastica Sacramenta, præterquam Ordinis. Ad hoc enim (ut ostendit) iura non considerant domicilium, sed simplicem habitationem. Et ita (inquit) quoad matrimonium S. Congregatio Concilii sæpius declaravit. *Nam cum alim juvenis nobilis, & meretrix Senensis, caperent invicem matrimonio copulari, & dubitarent, ne si matrimonium in civitate Senarum con-*

graberent, adhibendo Concilii Tridentini solemnitates, juvenis parentes impedimento essent; Romam accesserant, ibique aliquantisper commorati, coram Parocho & testibus S. Anastasiae, in cujus Parochia tunc habitabant, matrimonium per verba de praesenti contraxerunt. Et cum de ejus validitate dubitaretur, S. Congregatio censuit matrimonium esse validum. Ea ratione, quia si est proprius Parocho, in cujus Parochia habitabant contrahentes tempore contractus. Glossa in Clemens. 1. de privi. verb. parochialis. Abbas in c. omnis utriusque sexus de penis. & remiss. ubi de communi testatur. Alias censuit valere matrimonium Scholasticus, qui Patavi per quinque vel sex menses moratus, timentis impedimentum a parentibus, ibi duxit mulierem plebeiam, coram Parocho loci & testibus. Idemque respondit de matrimonio alterius, qui ob eandem causam se in Angliam contulit, & ibi aliquantisper moratus, coram Parocho habitationis eam meretricis contraxit matrimonium. Quamvis cum vir & mulier Trajectensis, timentes impedimentum a parentibus, ad vicinam urbem Aquigranensem se contulissent, & ibi aliquantisper morati, matrimonium contraxissent: S. Congregatio, consultata super validitate, censuit exprimendum tempus, quo contrahentes Aquigrani manserunt. Quod si fuerit saltem unus mensis, dandam esse de cognitionem pro validitate. Alias de novo referendum in Congregatione.

344 16°. proprium vagorum Parochum esse quemlibet Parochum locorum per quae transeant; valere proinde matrimonium, ab ipsis eorum ipso celebratum. Non liceretamen Parocho matrimonium eorum interesse, nisi, facta inquisitione, sufficienter ipsos cognoscat, ad idque licentiam ab Ordinario obtineat. Tridentinum sess. 24. de reform. matrim. c. 1. Vagis Lessius in Auctario ad 1. 2. verb. matrimonium casu 13. annuereat milites, qui praesidium sic habent, ut continuo pendeat a nutu sui Ducis, emittentis vel evocantis eos ad exercitum, vel ad aliquam expeditionem. Ipsi tamen plerumque habent castrensem Pastorem, coram quo matrimonium inire debent. Alias censet in Parochia, ubi praesidium habent, matrimonio iungi debere coram Parocho illius, seu coram Parocho loci, ubi hospitantur. Connecq. disp. 27. n. 20. Quemlibet tamen alium Parochum posse matrimonio iungere vagos, censent Sanchez disp. 19. & 26. Layman l. 3. tr. 6. c. 10. n. 7. Pontius & alii.

345 17°. in locis ubi non sunt Episcopi, nec Parochi, vel ubi matrimoniorum celebrationi assistere ipsis vitium est sub poena mortis, exilii, vel gravioris multae, Catholicorum matrimonia coram Magistratu contracta, valida esse S. Congregatio Concilii sub Clemente VIII. declaravit, teste Cardinali Bellarmino, in litteris ad Octavium Episcopum Tricaricensem, Apostolicum Nuntium per Germaniam & Belgium, 30 Decembris 1600. Quoad & rursum die 19. Januarii 1603. respondit D. Saiboldo, Archiepiscopo Philippensi. Idemque D. Miræo, Episcopo Antuerpiensi, ipsum desuper interroganti respondit Estius 19. Martii 1607.

346 18°. Cardinale de Lugo respons. moral. 1. dub. 36. exhibere authenticum Breve Urbani VIII. anno 1627. datum ad Archiepiscopum Coloniensem, cujus exemplum testatur ex autographo istius Brevis se accepisse. In quo Urbanus VIII. confirmat, observarique praecipit responsum S. Congregationis, rescribens ad eundem Archiepiscopum, non esse legitimum matrimonium, quando in sole, tam masculi, quam feminae loci, in quo Concilium Tridentinum in puncto matrimonii est promulgatum, retinentes idem domicilium, se transferunt alio (ubi non est promulgatum) solo

animo sine Parocho & testibus matrimonium contrahendi, habitationem non mutantes. Quod etiam de matrimonii haereticorum Aultriacorum eo solo sine transeuntium ex Aultria in Hungariam, resolvit Facultas Theologica Viennensis 18. Maii 1615. A quaestionem namque sibi propositam ab excelso Regimine Aultriae: an Concilium Tridentinum, etiam Acatolicos Aultriacos in causis matrimonialibus ita obliget, ut si extra Aultriam, sine proprio Parocho consensu, in Hungaria copulentur, pro veris & legitimis conjugibus taliter copulati non sint habendi?

Respondit: si ejusmodi Acatolici (quos in Aultria Tridentini Decreto obligari censuit) in fraudem Tridentini Decreti, eo sine ut sine proprio Parocho praesentia matrimonium contrahant, ad illas Hungariae partes, ubi Decretum non ligat, proficiscuntur, eorum matrimonium ita contractum, est irritum. Et Zy. xus l. 4. de sponsal. & matrim. consult. 6. hae quaestio S. Congregationi Card. Conc. Trid. Interpretum, à me proposita anno 1628. resoluta est, ut matrimonium sit irritum, sicut initio narratum est, quasi ob fraudem, extra locum domicilii.

CAPUT XL.

Impedimentum Raptus.

DE illo Tridentinum sess. 24. de reform. ma-
348 trim. c. 6. sic habet: decernit S. Synodus, inter raptorem & raptam, quamvis ipsa in raptoris potestate manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quod si raptam, à raptoe separata, & in loco tuto & libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat. Et nihilominus raptor ipse, ac omnes consilium, auxiliium, & favorem illi praebentes, sint ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces; & si Clerici fuerint, de proprio gradu excedant. Teneatur praeterea raptor mulierem raptam, sive in uxorem duxerit, sive non, decenter arbitrio Judicis dotare.

Pro cujus intelligentia notandum 1°. quod raptus (prout hic accipitur) juxta S. Thomam 2. 2. q. 154. a. 7. & Doctores passim, est abductio personae de loco ad locum, per vim injustam, matrimonii cum ipsa contrahendi causa.

2°. quod duplex est raptus species. Una, quae vis infertur personae quae abducitur. Altera, quae vis infertur, non ipsi, sed parentibus, vel tutoribus, sub quorum est potestate. Ut enim S. Thomas ibidem a. 6. quaecumque violentia adfit, salvatur ratio raptus.

Utramque speciem agnoscit non solum Jus Civile (secundum cujus leges ad raptum, incurrendaeque poenas illas, sufficit quod vis infertur vel personae abductae, vel parentibus L. 1. ff. de injuriis) sed & Jus Canonicum, ut videre est canonice de raptoribus 36. q. 1. In ordine tamen ad matrimonium dirimendum, incurrendaeque supra praescriptas poenas Concilii Tridentini, vis infertur debet ipsi personae quae abducitur, ut recte Sanchez lib. 7. disp. 13. n. 13. Connecq. 3. p. disp. 41. n. 48. Perez disp. 38. sect. 4. Reginaldus, Lessius, noiter Cornejo & Doct. res communiter contra Navarrum, Rebelum, Henricquez, Gutierrez, aientes, incurri hoc impedimentum, etiam si totis parentibus vis infertur. Ratio assertiois nostrae est, quia Tridentinum in verbis ex iplo detripius, aliud non intendit, nec attendit, nisi contulere libertati matrimonii, providendo ne libertas alicujus contrahentium per raptum laedatur. Cujus periculum non est, dum volens & consentiens (invitis licet parentibus) abducitur. Et hoc sensu Lucius III. cap. cum causa de raptoribus dicit, quod cum ibi raptus dicatur admitti-

si, ubi nihil ante de nuptiis agitur: ipse raptor (ad matrimonium dirimendum) dicit non debet, cum habuerit mulieris assensum, & prius eam desponsaverit, quam cognoverit, licet parentes reclamarent, à quibus eam dicitur rapuisse.

352 Et quamvis alius raptor sit, qui non matrimonii contrahendi, sed libidinis duntaxat expediendæ causâ puellam per vim abducit; idèdque Bonacina de matrim. q. 4. p. 18. n. 3. censet, talem raptum sufficere ad matrimonium dirimendum, pœnasque supradictas incurrendas. Rectius id negant Sanchez disput. 13. citatâ, Perez, Dicastillo, aliique communis. Quia Tridentinum de illis solis agit, qui rapiunt in ordine ad matrimonium, illiusque lædunt libertatem. Si tamen puella, in raptu violata, ex hoc cogeretur in matrimonium consentire, raptor ipsius, licet directè non violaret nisi puellæ castitatem; indirectè violaret ipsius ad matrimonium cum raptore libertatem. Idèdque tunc procedere videretur opinio Bonacinae.

353 Quamvis etiam raptor non censetur, qui precibus & blanditiis, vel etiam dolo feminam abducit, ad matrimonium cum ipsâ contrahendum. Si tamen preces tam importunæ fuerint, ut ipsâ difficultè potuerit resistere, idèdque violentiâ potuerint æquiparari, matrimonium cum taliter raptâ nullum est. Sanchez, Gutierrez, Bonacina, Dicastillo, &c.

354 An matrimonium cum sponsa, per vim abductâ à sponso, validum sit? variant Authores. Si quidem affirmant Barbosa in citatum cap. 6. Concilii Tridentini n. 6. cum Henriquez, Rodriguez, Lessio & aliis à se relatis. Negant verò Sanchez loco citato n. 15. Hurtadus de matrim. disp. 23. diff. 3. Prioribus favent verba illa laudati cap. cum causâ, cum ibi raptus dicatur, ubi nihil ante de nuptiis agitur. Posterioribus favet ratio, quòd sponsæ libertas per raptum violetur. Tametì enim liberè consensus in sponsalia, necesse est ut liberè etiam consentiat in matrimonium. Et idèd posterioribus subscribendum censo, saltem pro casu quo iustam habet causam à sponsalibus resistendi.

CAPUT XLI.

Legibus Ecclesiasticis de impedimentis dirimendis etiam heretici usque ad eò ligantur, nisi cum aliquo ejusmodi impedimento matrimonium contrahant, invalidè contrahant.

355 Natalis Alexander l. 2. de matrim. c. 2. a. 2. reg. 8. loquens de matrimonii contractis coram heretico Ministro, vel Laico Magistratu, non servatâ formâ Tridentini, iis in locis, ubi promulgatum est, si solum Concilii Decretum spectetur, matrimonii hujusmodi irrita esse fatetur. Sed si mores (inquit) & usus Ecclesiæ spectentur, quæ matrimonii hereticorum, publicè contracta secundum leges locorum, in quibus heresis regnat, coram heretico Ministro, non rescindit, nec permittit alterutri conjugum, ad fidem Catholicam converteri, ut alterum matrimonium ineat, rata illa esse asserenda est.

356 Ita etiam Tannerus to. 4. disp. 8. q. 3. n. 122. Layman l. 5. tr. 10. p. 2. c. 4. n. 7. Dicastillus de matrim. disp. 3. dub. 10. Henricus Mayer opuscul. de sponsal. & matrim. n. 70. Joannes Moquetius disput. de nupt. clandest. Sctarius apud ipsum. Simon Felix in Theobus Friburgi Brigojæ anno 1632. de censuris, Bonagratia Capucinus in disputatione matrimoniorum hereticorum, quam attexit sub Summula selectarum qq. regular. pro eadem opinione referens insuper Urbanum nostrum ab Aicent. Vegam & Veractur, quorum aliqui va-

lere etiam putant matrimonia ab hereticis juxta consuetudinem suam contracta cum impedimento affinitatis in tertio gradu. Imò Henricus Mayer tria dicit: Primum, à vi Decreti Tridentini excipiendos esse hereticos, qui secundum patriæ suæ consuetudinem, in Parochiis etiam in quibus Tridentinum fuit promulgatum, nec testes, nec Parochum adhibent. Secundum, valere nuptias conjugum in heresi educatorum, qui post primas, ob defectum consensus parentum in suo Confessorio recessas, transierunt ad secundas, & postea fide sua jurata, fidem Orthodoxorum sum complexi. Tertium, canones, qui causas matrimoniales foro civili subtrahunt, non extendere se ad casum cum tanta perturbatione Reipublicæ conjunctum, ut ad Magistratus in talibus retinuerit sui disponenti de contractu matrimoniali, & impedimenta ponendi.

Nec aliud sentire videtur Petrus Marchantius 357 Tribun. Sacram. to. 3. tit. 7. q. 4. ubi sic: Advertendum est, in Hollandia, quoad spiritualia, duplicem veluti reperiri Christianam Rempublicam. Alia est pseudo-Ecclesiæ, quæ est hereticorum, & Synagoga Satanae; in qua ritus sacri, & ceremoniæ transtulerunt, vel in politicas sanctiones, vel in adulteros ritus. Unde ut matrimonia non sint clandestina inser eos, vel contrahunt coram Magistratu, vel coram Ministro. Et cum hæc Respublica non tantum sit heretica, sed etiam schismatica, non agnoscens Caput Ecclesiæ, & Vicarium Christi, frustra de legibus Ecclesiæ ab illis servandis disputamus: cum nec Legislatorem agnoscat, sed legem & jussum excusserint. Unde sine ex erronea conscientia, sive argumentosa sive etiam dissimulante, & non urgente Ecclesiæ verâ sui præcepta (quæ inusitate illa uigret) tamquam exleges à lege Ecclesiastica habendâ sunt. Alia est in illis locis Ecclesiæ vera, Catholica Romanae membrum, &c.

Verum hæc Scriptoris acqiescere non possunt. 358 Primum, quia in contrarium est authentica declaratio Congregationis Concilii apud Zyppium Juris Pontificii novi analyt. enarrat. l. 4. tit. de sponsalibus, quæ perpensis consultationibus Episcopii Tricarcentis, circa formulam matrimoniorum, quæ in partibus Hollandiæ, Zelandiæ, Frieslandiæ contrahuntur, ita censuit.

Primo, ubi Decretum ejusdem Concilii c. 1. sess. 359 24. de reform. matrim. non est publicatum, valere matrimonia contracta absque observatione formæ à Concilio prescriptæ.

Secundo, publicationem presumi, ubi id Decretum fuerit aliquo tempore in Parochia, tamquam Decretum Concilii observatum.

Tertio, hereticos quoque, ubi Decretum dicti cap. 1. est publicatum, teneri talem formam observare; & præterea ipsorum etiam matrimonia, absque forma Concilii, quatenus coram Ministro heretico, vel Magistratu loci contracta, nulla atque irrita esse.

Quarto, ubi etiam constat Decretum Concilii esse publicatum, vel aliquo tempore in Parochia, tamquam Decretum Concilii observatum; sed Parochialis Ecclesiæ, supposito vacans, proprio Parochi careat, & Cathedralis eidem Episcopo, atque Capitulo, habentibus à Concilio facultatem sicuti Sacerdotem ad id delegandi, nulliusque alius ibi sit, qui vices Parochi, vel Episcopi supplet, matrimonium valere absque presentia Parochi; servatâ tamen, in eo in quo potest, formâ Concilii, nempe adhibitis saltem duobus testibus.

Quinto, si extant quidem Parochus, & Episcopus, sed, nullo constituto Vicario, interque metra hereticorum lateat, ita ut verè reperitur abinatus sit, vel eodem metu à Diocesi abijt, nec ad alterum sui tutus accessus, validum esse matrimonium contractum absque forma, adhibitis tamen, ut dictum est, duobus testibus.

Quæ

364 Quod verò attinet ad casum specialem, in scripturis ejusdem Nantii contentum, Congregatio ita duxit respondendum. Cum secundum ea que proponuntur, matrimonium fuerit contractum in Parochia, ubi fuerat publicatum dictum Decretum, & extaret in Diocesi Antuerpiensi, cujus erat Parochia, Vicarius, qui, juxta Concilii Decretum, poterat providere. Utique hujusmodi matrimonium, absque forma contractum, esse nullum. Et subscriptum erat, Hieronymus Card. Matr. Facta est illa declaratio 19. Januarii 1603. non in primis hæreseos tumultibus, sed quando jam Gentii rerum poterant. Et videri potest apud Dianam p. 11. tr. 6. ref. 1.

365 Porro Concilium Tridentinum promulgatum fuit anno 1565. de mandato Philippi II. per Margaritam Parmensem. Constat proinde promulgatum fuisse in Hollandia, Zelandia, Frisia, Gueldria, Transfulania, & per totum territorium Ultrajectense, antequam istæ Provincie ab obedientia Regis Catholici defecissent. De quibus Provinciis Joannes Lindebornus in Notis Catecheticis ad matrimonii Sacramentum Catechesei c. 1. §. 4. constare dicit, apud se esse exemplar authentici Mandati Frederici Tautenburgii, Archiepiscopi Trajectensis, de 22. Aprilis 1568. quo ad iteratam ejusdem Concilii promulgationem, convocat omnes Prælatos, Abbates, Archidiaconos, Præpositos, Priores, Decanos & Pastores territorii Trajectensis, Hollandiæ, Gueldriæ, Transfulaniæ, Frisiæ. Aditque Lindebornus constare ex litteris (apud se pariter extantibus) Burgesii, tunc Decani Metropolitanæ, postea Tautenburgii in Archiepiscopatu successoris, id quod in Mandato suo Convocatorio Tautenburgii faciendum innuaverat, factam esse. Denique Joannes Baptista Verjus in Part. Mission. tr. 13. a. 1. scribit sibi relatum, quod à paucis annis viverent Ultrajecti viri senes, qui à parentibus suis certa dicta promulgationis ibi factæ signa acceperant.

366 Constat proinde ex authentica S. Congregationis declaratione supra relata, irrita esse matrimonia hæreticorum in dictis Provinciis, contracta coram Ministro hæretico, vel Laico Magistrali, non servatâ formâ Concilii Tridentini, præterquam in duobus casibus ibidem exceptis. Si ista sunt irrita, ergo & alia eorumdem matrimonia, contracta cum quolibet alio impedimento dirimente, sive cognationis, etiam spiritualis, sive affinitatis, sive ligaminis, &c. Quæ proinde Petrus Marchantius perperam vult sic irrita esse ac nulla, in ratione Sacramenti, ut tamen valida sint in ratione contractus naturalis & civilis, si nihil habeant contra leges naturales, divinas, & politicas. Cum id æquè contra Ecclesiæ mentem asseratur de matrimoniis hæreticorum, contractis cum aliquo ex dictis impedimentis, quàm de matrimoniis Catholicorum: quandoquidem hæreticorum (utpote baptizatorum) matrimonia, validè contracta, juxta cap. quanto de divortis, æquè sint Sacramenta, quàm Catholicorum; nec verisimile sit Ecclesiæ tacitè consentire in valorem naturalem civilemque matrimoniorum, à suis infensibilis pertinacissimisque rebellibus cum aliquo ejusmodi impedimento malitiosè contractorum, magis quàm in naturalem civilemque valorem matrimoniorum, à suis obedientissimis filiis cum aliquo ejusmodi impedimento ignoerantè contractorum.

367 Secunda ratio, propter quam Scripturis n. 328. relatis acquiescere non possum, est quia hæretici, perinde ut Catholici, legibus Ecclesiasticis tenentur, ut communis & generalis est sententia Doctorum, nominatim Suarez de legib. l. 4. c. 19. n. 3. Cornelii à Lapide in 1. Cor. 15. vers. 12. Cardinalis de Lugo to. 3. in 7. p. disp. 15.

Tom. III.

sect. 7. u. 149. Enimverò absurdissimus ille foret (ait ibidem Cardinalis de Lugo) qui assereret, hæreticos, qui non receperunt leges Ecclesiæ, cui per baptismum incorporati & subjeti sunt, iis non obligari. Nec est ullus Catholicus qui dubitet, ipsos teneri legibus jejuniorum, abstinendarum, festorum, &c. Si autem teneantur legibus Ecclesiæ dirigentibus: eadem ratione tenentur ejusdem legibus irritantibus. Igitur tenentur Ecclesiæ legibus matrimonii impedimenta irritantia statutibus.

368 Tertia ratio est, quia si Ecclesiasticis legibus matrimonii impedimenta statutibus non teneantur, idè esset quia earum observantia, per diuturnam consuetudinem contrariam, apud illos defuisset (si enim titulus contrariæ consuetudinis ipsis quoad hoc non patrocinetur, nullus profecto alius patrocinatur) atque contraria hæreticorum consuetudo non eximit ipsos ab obligatione dictarum legum Ecclesiasticarum, sive dirigentium, sive irritantium. Nulla enim consuetudo contraria quemquam eximit, nisi ex rationabiliter præsumpto Ecclesiæ consensu, ut probat Suarez de legib. l. 7. c. 13. fateturque Tannerus loco citato. Ecclesia verò nullo modo præsumitur consentire in illas hæreticorum consuetudines, ex Ecclesiæ contemptu, in camque rebellionem provenientes, nec ob eas ipsos eximere à communibus legibus suis. Cum ex una parte nullus Princeps censetur consentire in ulla rebellionum subditorum suorum consuetudines, legibus à se stabilitis contrarias, neque ullo modo probare earum non observantiam, ex sola rebellionem, Regiæque autoritatis contemptu proveniente, nec denique ob ejusmodi consuetudinem & non observantiam à communibus legibus suis ejusmodi rebelles & contemptores suos eximere. Ex alia parte rationale non sit aliquis eximere ab obedientia propter suam inobedientiam; & hæretici, utpote Ecclesiæ rebelles, atque in sua rebellionem pertinaces, Ecclesiasticæque potestatis contemptores impudentissimi, qui Ecclesiam omni momento perderent si possent, omninò indigni sunt, qui ex sua illa rebellionem, tantoque Ecclesiæ odio & contemptu, magnum illud exemptionis ab Ecclesiasticis legibus, seu dirigentibus, seu irritantibus commodum ex benignitate Ecclesiæ reportent. Ut enim Tridentinum sess. 24. de reform. matrim. c. 5. non est dignus, qui Ecclesiæ benignitatem experietur, & cujus salutaria præcepta temerè contempserit. Et si æquum non est, ut legis sentiat auxilium, qui contemnit legem, juxta illud cap. bone de elect. frustra legis auxilium invocat, qui commisit in legem: similiter æquum non est, ut de Ecclesiæ benignitate reportet exemptionis privilegium, qui Ecclesiam contemnit.

Denique si æquum & rationale non est, præsumere quòd Ecclesia rebelles illos eximat ab obligatione communium legum suarum dirigentium, ob illarum non observantiam, contrariamque consuetudinem ex earumdem contemptu, Ecclesiæque odio proveniente, similiter æquum & rationale non est, præsumere quòd eosdem rebelles & contemptores ob eorum rebellem & contemptricem consuetudinem eximere velit ab obligatione communium legum suarum irritantium, ut satis declaravit per exhibitam authenticam S. Congregationis declarationem.

369 Quarta ratio est, quia consuetudo, que canonice obviat injustis, nullius esse debet momenti, cap. ad nostram de consuetud. Et consuetudo, ex qua destruitur nervus Ecclesiasticæ discipline, irritanda est, cap. cum inter. Et consuetudo, sacris Canonibus inimica, non tam consuetudo, quàm corruptela dicenda est, cap. cum venerabilis cod. tit. Et mala consuetudo, non minus quàm perniciosa.

Xxxx

corruptela, radicibus est evellenda, can. mala consuetudo dist. 8. Atqui nullis consuetudinibus magis ista conveniunt, quam illis hæreticorum consuetudinibus, quarum initium & progressus aliam causam non habet, nisi Ecclesiasticæ autoritatis & disciplinæ contemptum, odium, perversissimamque in illam rebellionem. Nimis ergo irrationabile est. quod ejusmodi consuetudines, seu potius corruptelas Ecclesia approbet, vel quod, ob eas, justissimarum, sanctissimarumque legum suarum vim emolliat. Maxime cum istæ hæreticorum consuetudines in sua radice sint hæreticæ, adeoque contrariæ veritati. Consuetudo verò veritati contraria est abolenda, can. si consuetudinem ibidem. Et quia in Evangelio Dominus, ego sum (inquit) veritas; non dixit, ego sum consuetudo, debet consuetudo cedere veritati. . . . Et consuetudinem ratio & veritas semper excludit, can. qui contempta ibidem. Nam consuetudo sine veritate vetustas erroris est. Propter quod, relicto errore, veritas sequenda est, can. consuetudo ibidem. Denique consuetudinum Ecclesiasticarum contemptores coercendi sunt, can. in his dist. 11.

Propterea Lessius in Auctario ad 1. 2. verbo prescriptio, casu 1. & 2. pronuntiat esse certum, quod irrita sint matrimonia hæreticorum cum Ecclesiastico impedimento dirimente contracta. Id que confirmat ex praxi Ecclesiæ: nam (inquit) simul atque ad fidem hæretici convertuntur, eorum matrimonia in gradibus ab Ecclesia prohibitis inita dissolvuntur, ita ut illi etiam qui non coram Parocho, sed coram hæretico Ministro, vel Magistratu contraxerant, dum ad Catholicorum transierunt castra, suum coram Parocho & testibus matrimonium renovarint.

370 Et cui non mirum videatur, quod aliqui ex Patronis contrariæ opinionis dicere ausi sint, rescissis à Consistorio Prædicantium hæreticorum primis nuptiis, ob defectum consensus parentum (quas & rescindunt ob conversionem prioris conjugis ad Catholicam fidem) valere secundas, ab hæreticis contractas vivente priori conjugio. Cum priores, semel consummatæ, jure divino indissolubiles sint, imò vera Sacramenta; polygamiaque eodem jure divino in nova lege non solum illicita sit, sed & prorsus invalida. Quis Prædicantibus hæreticis dedit potestatem rescindendi, quod jure divino irrefcindibile, seu indissolubile est? Non majorem certe potestatem habet hæreticorum Consistorium rescindendi priores nuptias, ob defectum consensus parentum, quam ob conversionem prioris conjugis ad Catholicam fidem.

371 Quid igitur faciendum hæreticis ad fidem convertis, qui secundas nuptias, ob priorum rescissionem ab hæretico Consistorio factam, ut supra contraxerunt? relicto secundo conjugio ad priorem conjugem haud dubiè oportet ipsos redire, & si, in hæresi, matrimonium cum aliquo impedimento dirimente, v.g. consanguinitatis, vel affinitatis, &c. contraxerint, Confessarius, seu alius debet ipsis dispensationem impetrare, eaque impetratâ oportet eos de novo contrahere, servatâ formâ Concilii Tridentini. Quod etiam facere debet, qui in hæresi elandellinè, id est non coram vero Parocho contraxerunt.

372 Nec alicujus momenti est quod objicit Layman, oritura gravissima inconvenientia, si hæretici viderent sua conjugia à nobis reputari illegitima, filioque suos illegitimos, nec admitti ad Ecclesiasticas dignitates, sacrosque Ordines. Hinc enim difficilior evadet conversio ipsorum. Hæretici namque, quamdiu hæretici sunt, parum curant quid Papa de ipsis, eorumque filius judicet. Cum Pontificem usque adeò rideant, totamque Ecclesiam Romanam, ut nihil apud ipsos solemnius, nihil magis decantatum in ipsorum Synodis, libris, suggestis,

quam irrita esse matrimonia, quæ vel ipsi Catholici Imperatores, Reges, Principes, ex Pontificia dispensatione contrahunt in primo gradu affinitatis, & in secundo consanguinitatis. Et cor ipsorum matrimonii favorabiliores esse debent Catholici, quam ipsi favorabiles sint matrimoniis Catholicorum? Quibus hæretici non solum favorabiles non sunt; imò pro irritis habent matrimonia, in territoriis ipsorum contracta aliter quam coram Ministro vel Magistratu. Ad id quod additur conversionem ipsorum ex hoc evasuram difficiliorum. Respondeo nihil minus. Quia certum est Sedem Apostolicam facillimè dispensaturam cum iis qui respicere voluerint, & ad Ecclesiam Matris suæ gremium redire.

CAPUT XLII.

Catholici, qui compelluntur à suis Magistratibus hæreticis, in Hollandia, coram hæretico contrahere Ministros, peccant si pareant huic mandato; licet intendatur postea contrahere, vel antea contraxerint coram legitimo Sacerdote.

373 Si hæreticus Minister ibi non concurreret ob causam religionis, sive ut Minister Ecclesiæ ipsorum, sed ob rationem merè politicam, sicut concurrat Magistratus (ut putat noster Stephanus à S. Paulo) id quidem illicitum non foret. Sed ipsum concurrere ut Ministrum Ecclesiæ ipsorum, probat formula à Ministro usurpari solita, de qua Lessius in Auctario ad 1. 2. verbo Catholicus. cum hæret. conversatio casu 24. & 25. sic loquitur: *Letta formula, que in Provinciis hæreticis Belgii servatur, ad verbi Ministrum adhiberi ut Ministrum Ecclesiæ, & dare firmitatem matrimonio, & orare super conjuges, & populum hæreticum vocat Ecclesiam Christi, communitatem sanctam, &c.* Et idem coram tali Ministro contrahere, est implicite approbare hæreticorum sectam. Et idem Apostolica Sedes (teste Illustrissimo D. Castelloni in suis Constitutionibus fol. 25.) declarat, omnino esse illicitum, ut Catholici contrahant coram Prædicante Aetholico, eâ conjunctionis formula, que apud ipsos solet usurpari. Hinc volumus (pergit idem Antistes, Sedis Apostolicæ in partibus illis Vicarius Generalis) ut Cooperarii nostri sepe populum doceant, quam sit fides Catholica adversam, ita conjungi, ut si hoc ipsum docere neglexerint, eam incurrant penam, quam divina justitia illis intental specularibus, qui videntes venire gladium, haud inspuerint buccinam.

374 Nec Catholicis grave videri debet dicto mandato non obedire, ob periculum multæ. Cum sciant melius esse multam illam solvere (quæ tamen notabilis esse non solet) quam Deum offendere; temporaliaque æternis à se postponenda esse, sumptumque illum recuperari posse, parendo sumptibus in luxu, conviviis, &c.

375 Addit Lessius casu 26. Catholicis ordinariè licitum non esse convivium nuptiale hæreticorum suâ præsentia sic honorare, ut conjunctis de eorum conjunctione gratulentur. Cum eorum conjunctiones fornicariæ sint, & nullæ. Quia tamen adire tale convivium alium habet usum, amicitie utique conservationem, corporis refectionem, &c. id non esse per se malum, modò conjunctis non gratulentur, nec munera dent in signum gratulationis. Quia tamen conjunctiones illæ, licet quoad substantiam contractus, & Sacramenti, invalidæ ac nullæ, videntur dici posse validæ quoad effectus civiles, quos suprema Principum, vel Magistratum, auctoritas ipsis tribuit, v.g. quoad hæreditates, & similia merè temporalia: fortasse videbitur non omnino illicitum hoc tentum congratulari.

CAPUT XLIII.

Silus Papa jure ordinario, & subinde Episcopus jure extraordinario, ex presumpsa rationabiliter Papa voluntate, dispensat in impedimentis, solo Ecclesiastico jure matrimonium dirimentibus.

- 376 Ratio prioris partis est, quia dicta impedimenta, vel à Conciliis Generalibus, vel à SS. Pontificibus instituta sunt. In legibus verò SS. Pontificum, vel Generalium Conciliorum, Episcopi, utpote ipsi inferiores, jure ordinario dispensare non possunt. Cùm inferior, jure ordinario dispensare nequeat in lege Superioris, cap. cùm inferior de majori. & obed.
- 377 Ratio posterioris partis est, quia subinde occurrunt circumstantiæ, in quibus necessitas urgens exigit hic & nunc cum aliquibus dispensari, & interim vel tempus, vel aliæ circumstantiæ non permitunt pro dispensatione recursum ad Pontificem. In illis proinde circumstantiis rationabiliter præsumitur voluntatem S. Pontificis esse, ut id Episcopi faciant, quod Pontifex ipse per se faceret, si de eo requisitus esset, ut tradunt omnes communiter Theologi, & Canonistæ, firmat consuetudo, dictaque recta ratio. Incredibile namque est, S. Pontificem velle dispensationem illam sibi reservatam in summis angustiis, cum animarum, gravissimorumque inconvenientium periculo. Cùm Pontifex præsumi nequeat id velle quod repugnat charitati, bonoque fidelium regimini. Repugnat autem charitati, bonoque fidelium regimini, velle, quòd fideles, qui matrimonium bonâ fide cum impedimento dirimente ignoranter contraxerunt, in circumstantiis, in quibus ad S. Pontificem recurrere nequeunt, opportuno quo hic & nunc maxime indigent remedio mancant delinuti. Id ergo velle Pontificem præsumi nequit. Rationabiliter proinde præsumitur velle, ut Episcopus pro tunc provideat de remedio opportuno cum talibus personis, ob urgentem necessitatem dispensando. Unde Zerola, Episcopus Minoricensis, in sua *Praxi Episcopali* p. 1. verbo *dispensatio* §. ad quintum testatur, sibi ex Romana Curia datum responsum, dispensationum illarum potestatem esse penes Episcopum, concurrentibus sex circumstantiis sequentibus.
- 1^a. ut matrimonium jam sit contractum;
- 2^a. ut sit contractum cum ignorantia impedimenti, ad eoque bonâ fide. Cum enim Tridentinum sess. 24. c. 5. de reform. matrim. spe dispensationis consequendâ eos carere velit, qui *intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere presumpserint*, æquum non est potestatem dispensandi cum talibus, Episcopis esse concessam.
- 3^a. ut sit consummatum.
- 4^a. ut impedimentum sit occultum, id est publicâ famâ non vulgatum, nec deductum ad forum contentiosum; vel in eo, ob defectum sufficientis probationis licet diremptâ, reus sine nota dimissus. Si enim impedimentum fuerit publicum, in eo Episcopus dispensare non potest. Neque enim periculum est scandalum ex publica talium conjugum separatione.
- 5^a. ut partes ad eò pauperes sint, ut ad Summum Pontificem, vel ad Legatum mittere nequeant.
- 6^a. ut scandalum verisimiliter oriretur, si foret separatio.
- Si qua ex his circumstantiis desit, & personæ reverâ sint pauperes, vel rudes ac rusticæ, Episcopalis vel Sacerdotalis charitatis erit hanc dispensationem à Sede Apostolica procurare in forma pauperum, ut à personis illis nihil exigatur.
- 385 Circa matrimonia verò contrahenda, longè
Tom. III.

contractor est Ordinariorum potestas. Si tamen magna id necessitas possulet, nec temporis angustia recursum permittat ad Pontificem, vel ejus Legatum, sicut Episcopus ob similes circumstantias dispensare potest post, ita & ante matrimonium contractum. Ita Sanchez l. 2. disp. 40. n. 1. Sylvius, aliique multi. *Ejusmodi autem necessitas* (inquit Sylvius) *videtur esse, si quis morti proximus, ad legitimandos liberos, vel ad restaurandum bonorem, vel pro bono, aut pro compositione magnæ litis, velit matrimonium contrahere; obset autem impedimentum dirimens, nec possit adiri Pontifex, vel ejus Legatus, habens potestatem dispensandi. Item si sponsus aut sponsa manè venit ad confessionem, & per eam deprehendatur esse inter illos impedimentum dirimens (v. g. affinitatis ex copula illicita) cujus manifestatio esset causa gravis infamiae, & si non statim procedant ad contractum, alteruter æstimabitur fuisse confessus aliquod enorme peccatum, ob quod Parochus nolit, vel etiam non possit eos conjugere; jamque amici sunt in diem illum vocati, omnique ad nuptiale convivium parata, nullaque occurrit via cavendi publicum scandalum, infamiam, vel gravissimas inimicitias, si matrimonium differatur. In his rerum angustiis ad Episcopum recurrendum est, ut dispense pro conscientie foro. Quod ab ipso fieri posse, docent (cum Sylvio) Sanchez, Reginaldus, Præpositus, Bonaciua, Barbosa, Perez, Dicastillo, Pontius, Villalobos, Diana, plures ex ipsis referens p. 11. tr. 3. resol. 80. contra Sotum, Cordubam & Medinam.*

Addit tamen Sylvius, in hoc casu videndum, 386
an Confessarius non possit scandalum & infamiam dispensationum cavere, jubendo penitenti ut voceat castitatem ad unum, duos menses, ut interea quærat dispensatio; penitens autem consanguineis & amicis dicat, se habere votum castitatis, & propterea Pastorem velle, ut expectetur dispensatio. ... Quod si tali modo possit differri matrimonium, sine ullius gravi nota vel infamia, donec recurratur ad S. Sedem, vel Nuntium sufficienti potestate instructum, Episcopus non potest dispensare. Si verò possit quidem evitari infamia & omne dedecus per aliquam dilationem, non possit tamen esse recursum ad Pontificem, vel ad eum, qui facultatem habet dispensandi, nec etiam possit matrimonium totaliter impediri sine magno scandalo, & dedecore, poterit Episcopus dispensare.

An etiam Vicarius Generalis Episcopi? Ne-
gant citati Authores Vicarium Generalem posse
in illis extraordinariis casibus dispensare; nisi Episcopus hoc ipsi specialiter commiserit, vel rationabiliter præsumatur dedisse ipsi omnem suam potestatem, etiam quam habet, ut S. Sedis Delegatus. Quam rationabiliter præsumitur ipsi dedisse Episcopus, plures possidens Episcopatus, ab invicem remotissimos. Videri potest Gobat tr. 9. n. 584.

Ad extremum observo, nonnullis Episcopis
esse titulo præscriptionis acquirum spe dispensandi in quibusdam impedimentis dirimentibus. Quod fieri posse tradit (cum communi) Layman l. 3. tr. 1. c. 8. n. 15. Et sic Episcopus Leodiensis, cujusque Vicarius Generalis (ut Lessius observat loco citato, verbo *matrimonium*, cast. 9.) dispensare possunt cum pauperibus in tertio & quarto gradu affinitatis, quando justa necessitas celerem exigit dispensationem. Et quia Episcopatus Namurcensis extractus fuit à Leodiensi, idem prædicare solent Episcopi Namurcenses, jure præscripto ab annis plusquam octoginta. In nonnullis etiam Galliarum Diocæsis certum est id prædicari.

CAPUT XLIV.

Tria matrimonii bona, debique reddendi obligata.

- 389 **T**ria matrimonii bona, prolem, fidem, Sacramentum, recensent Augustinus l. 1. de nupt. & concup. c. 11. & Concilium Florentinum in Decreto unionis. Per prolem prolis intelligitur procreatio, Christianaque institutio. Per fidem intelligitur obligatio iustitiae, quae uterque conjugum alteri obligatur petenti debitum reddere, & alteri quam conjugii sui corporis usum non concedere. Per Sacramentum à Florentino intelligitur indissolubilitas matrimonii, propter hoc quod significat indissolubilem conjunctionem Christi & Ecclesiae, divinique Verbi cum humanitate. De matrimonii indissolubilitate satis diximus cap. 21. 22. 23.
- 390 Obligationem reddendi debitum explicat Apostolus 1. Cor. 7. *Uxori vir debitum reddat; similiter autem & uxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare invicem, nisi forte, ex consensu, ad tempus, ut vacetis orationi.*
- 391 Cum illa obligatio iustitiae sit, iniustitia reus est, qui vel quae debitum absque iusta causa denegat, ipsiusque peccatum ex suo genere mortale est, aliorumque gravium peccatorum plerumque causa, veluti dissensionum, separationum, pollutionum, adulteriorum, &c.
- 392 Nihilominus non desunt causae, ob quas licet aliquando debitum negare. 1. si mulier sit gravida, & periculum sit foetum perdendi. 2. si sit menstrua. 3. si reddere nequeat sine sanitate deteriorato. 4. si petens laboret lepra, vel alio morbo contagioso, quamdiu periculum est morbum illum contrahendi. 5. si conjug adulteraverit. Quia fidem frangendo perdidit jus exigendi debitum.
- 393 Ex dictis sequitur neutrum conjugum, absque alterius consensu, vovere posse continentiam, etiam ad tempus. Cum enim conjugatus sui corporis potestatem non habeat, non potest corpus suum Deo ad continentiam devovere.
- 394 An autem alter conjug, sine alterius consensu, facere possit votum nunquam exigendi debitum? Afirmat Richardus. Negat S. Thomas: quia matrimonium per ejusmodi votum, alteri redditur oneratum, quatenus ipsi soli onus & necessitas incumbit exigendi debitum. Hinc Sotus & Erius afferunt virum irritare posse huiusmodi votum uxoris, & uxorem viri. Id vir potest, quia est caput uxoris. Id etiam potest uxor, quia in tali matris voto magis gravata est, ob naturalem pudicitiam, qua sit ut ipsi pra viro mollior sit necessitas debiti semper exigendi: quamvis serupulum hic omnem tollere possit dispensatio Episcopi, vel Confessorii ad id privilegii.
- 395 Sed nec alia vota, thorum conjugalem indidit astringentia, sine patris assensu possunt à conjugatis omnino. Si nihil ad thorum attineant, non pauci equidem censent, virum, ut caput mulieris, posse valide omnia uxoris vota irritare (tamen illa ex sola irritare possit, quae marito nocent, vel familiae administrationi) dicitur enim Num. 30. *Si maritum habuerit, & voverit aliquid, & spexerit de ore ejus verbum egrediens animam, ejus obligaverit juramento: quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodcumque promiserit. Sin autem audierit statim contradixerit, & irrita fecerit pollicitationes ejus, verbaque quibus obstrinxerat animam, proptus erit ei Dominus... Si voverit, & juramento se constrinxerit, ut per jejunium, vel ceteram*

rerum abstinentiarum, affligat animam suam, in arbitrio viri erit ut faciat, sive non faciat. Quid si audierit vir tacuerit... quidquid voverit alique promiserit, reddet... Sin autem contradixerit, postquam reseruit, portabit ipse iniquitatem ejus. Quae ultima verba ianuunt, maritum sine causa contradicentem peccare, sed uxorem à voto liberam esse.

CAPUT XLV.

Finis, quem juxta doctrinam Sanctorum intendere debent conjuges, altam conjugalem exercendo, ut omni culpa vacent, est procreatio prolis, per quam Deus benedicatur, & debiti reddantur.

Non est dubium, quin licitus & honestus sit nactus conjugalis, dum sit causa procreandi prolem, per quam Dei nomen benedicatur. Quia tunc eo fine fit, propter quem à Deo est institutus, & propter quem factus fuisse etiam in Paradiso. Unde Tobias, & nunc (inquit) Domine tu scis, quia non luxurie causa accipio uxorem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in saecula saeculorum.

Licitus quoque atque honestus est actus conjugalis, causa reddendi debitum. Quia actus est iustitiae, ad quem ipse Deus obligat, ut constat ex Apollonio supra.

Propter alterorum ex duobus illis finibus actum illum fieri debere, ut conjuges in eo omni culpa vacent, communis est doctrina Sanctorum. Communis item doctrina veterum Theologorum, ipsorumque Scholae Principum.

Clemens quippe Alexandrinus in suo Pedagogo l. 2. c. 10. *Non est* (inquit) *in terra & lapidibus seminandum, sed in hominibus ubi semen radicari potest, & germinare. Semen generationi dederat, ineptumque reddat, si matris sulcus privetur. Neque vero Moyses ulum anquam veterum Hebraeorum inducit, coeuntem cum sua uxore praegnantem. Sola enim voluptas, hanc ea naturam, etiam in conjugio, est praeter legem, & iniusta, & à ratione aliena. Rursus autem Moyses abducit viros à praegnantibus quosque pepererint. Revera enim matris, sub vestra collocata, super interitum autem, quod rectum appellatur, posita, extendit collum inier humeros in vesica, & in colli, in quod venit semen, impletum occludatur aique ad partum.*

Fructus autem deposito, deinde semen suscipit. Matris itaque sitiens filiorum procreationem, semen suscipit, probrosamque & visperandum negat curam post partum, ore clauso jam omnia excludens libidinem. Ejus autem appetitio... inter conversas, in procreatione sobolli occupata, operatur una cum osifice. Nefas est ergo operantem iam naturam molestis alibus afficere, ipsius ad peccantem prorumpendo libidinem. Et iniusta: est solum qui uxorem duxit, ut qui tunc sit agricola, serere permittitur est, quando tempus sementem admittit. Et l. 3. Strom. addit ita iuberi, nedum à Moysi, sed & à melioribus Gentilibus Philosophis, quod ex ipso naturalis legis dictamine. Manifeste ergo docet, conjugium ulum peti licite non posse, nisi ad finem procreandae prolis; ideoque inordinatam esse petitionem, quando tempus sementem & novam generationem non admittit.

Similiter Ambrosius lib. 1. in Luc. occasione Elizabethae, Matris S. Joannis Baptistae (qua ut tenit se atate gravidam sentiens, quinque mensibus ex verecundia quadam se occultavit) graviter observat, esse etiam ipsi quaedam tempora praescripta conjugii, quando dare operam liberum sit decorum, dum scilicet anni viginti, dum suscipiendorum liberorum spes est. Senes enim ab ipso excluduntur aetate, & iusto interpretati suavitere

vocantur ab opere nuptiarum... Quin etiam ipsi...

lenti quadammodo dicit Dominus: si causa libera...

Et culpam homines, in eo minus moderatos...

S. Augustinus l. de bono conjugali c. 7. Redde...

S. Hieronymus l. i. adversus Jovinianum cin-

399 Pater hoc, ex eo quod subdit: certe qui dicunt...

400 Cur ita Clemens Alexandrinus, Ambrosius, Hieronymus...

lenti quadammodo dicit Dominus: si causa libera...

procreandorum necessitas cogit, exigere à conjugē debitum? Est quidem peccatum, sed veniale. Apostolus dicit: hoc autem dico secundam veniam. Lib. de peccato originali c. 38. concupiscentia... male utuntur... conjuges, quando non propagandi voluntate operam creandis filiis impendunt, sed lascivendi voluptate, exsaturandae cupidini inserviunt. Quod propter vitandas fornicationes mariti & uxoris, ne frudent invicem... secundam veniam, non secundam imperium concedit Apostolus. Evidenter enim, dum tribuit veniam, denotat culpam.

Et l. 1. de nupt. c. 4. isto bono (actu conjugali) male utitur, si sit ejus intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propagandis. C. 15. carnis concumbendo appetere voluptatem, sed non propter conjugem, veniale habet culpam. Propterea idem Augustinus lib. de bono conjug. c. 6. sunt (inquit) viri usque adeo incontinentes, ut conjugibus nec gravidis parant: hoc immoderatum, inverecondum, sordidum... vitium est hominum, non culpa nuptiarum. Et lib. 3. contra Julian. c. 21. pudicitia conjugalis... si facias quod prescribitur tabule matrimonialibus, in ipso quoque thoro conjugali consuetu gloriore belligerat, ne ultra quam generandis filiis sat est, etiam ipsum conjugis corpus adrechet. Tali pudicitia nec menstruat, nec gravidis utitur feminis, nec ejus atatis, qua certum est eas jam concipere non valere; nec eam propter concumbendi vincit effectus, sed tunc relaxatur, cum speratur generationis effectus. Siquid vero fit in conjugate... quod tabularum matrimonialium limitem transeat, veniale apud Apostolum reperitur.

402 S. Fulgentius episc. 1. de conjugali debito cap. 2. culpabilis usus non in conjugali concubitu, sed in concubentium reperitur excessus. In quo excessus ille consistit, cap. 3. declarat, dicens: Conjugalis igitur potestatis inculpabilis est usus, officio gignendi divinitus attributus, si iustitia terminum transgredi libidiniosus non permittatur excessus. Iustitia vero utendi conjugii haec est, ut non explenda libidinis, sed subsistende prolis obtentu, sibi conjuges congruo tempore miscantur... conjugatus ergo... si thori fidem non deserat, sed in uxore sua naturalis dumtaxat usu aliquantulum excedat, non solum scilicet generationem quarens, sed aliquando libidini carnis obediens (hic est ergo quod Fulgentius excessum vocat) hoc eundem sine culpa non facit. Unde c. 4. concludit, quod maculam contrahit... quisquis non pro sola generatione, sed etiam propter fragilitatem carnis, sua miscetur uxori.

403 Celsarius serm. 37. quae sunt minuta peccata, exemplis declarat. Inter exempla vero minorum peccatorum hoc recensit: quoties excepto desiderio filiorum, uxorem suam aliquis cognoverit. Et serm. 88. (qui 292. est in Appendice to. 5. Operum S. Augustini) qui bonus Christianus est, non solum ante plures dies quam communices, castitatem servat, sed & uxorem suam, excepto desiderio filiorum, non agnoscit: quia uxor non propter libidinem, sed propter filiorum procreationem accipitur. Denique & ipsa tabula matrimonialibus hoc continent: liberorum (inquit) procreandorum causa. Velim tamen scire, Fratres charissimi, ille qui uxore sua incontinenter utitur (id est propter libidinem, non propter filiorum procreationem) si quoties se luxuria victum agnovit, toties summum agrum in uno anno araverit, vel seruerit, qualem messem colligere possit? Qui ergo se continere noluunt, si toties terram quandam suam, quam jam seminaverant, iterum arant & seminant, videamus qualiter de ejus fructu gaudebunt... Quod ergo non vult aliquis in agro suo, quare facit in corpore suo? Sed dicit aliquis: homo juvenis sum, continere non possum. Vide, ne forte ideo te non continet, quia plus manducas quam expedit, ac plus vinum accipis quam oportet. Fortè etiam turpibus cogitationibus occupas mentem tuam,

& luxuriosa verba non solum libenter, sed etiam frequentius, aut ipse dicere, aut aliis dicentibus, audire non metuis, nec erubescis. Incipe, cum Dei adiutorio, gula concupiscentiam refricare, castis cogitationibus, & honestis sermonibus mentem vel linguam tuam iugiter occupare; & videbis quia, Deo auxiliante, castitatem poteris custodire. Nec te pigeat si corporis infirmitas non prohibet frequentius sejunare, ad Ecclesiam maturius surgere, ut possis tuam animam à libidinosis maculis nitidam custodire.

Sed dicit, uxorem excepto desiderio filiorum agnoscere, peccatum non est. In tantum peccatum est, ut Propheta poenitens clamet: in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis concepti me mater mea, &c.

Et infra: quoties dies Dominicus, aut alia festivitates veniant, uxorem suam nullus agnoscat. Et quoties fluxum sanguinis mulieres patiuntur, similiter observandum est. Propter quod Propheta ait: ad mulierem menstruatam non accesseris. Ezechiel. 18. Nam qui uxorem suam in profuvio positam agnovit... qui tunc concepti fuerint, aut leprosi, aut epileptici, aut etiam forte demontiaci nascuntur... Et revera, Fratres, si animalia sine intellectu non se emendant, nisi certo & legitimo tempore: quanto magis homines, qui ad imaginem Dei facti sunt, hoc observare debent! Sed quod peius est, sunt aliqui ita luxuriosi, vel coriosi, qui aliquoties, nec per gravantibus uxoris parant. Et ideo si se non emendant, ipsi videant, si non peiores animalibus judicandi sint. Ibi tabula clamat Apostolus: ut sciat unusquisque suam vim possidere in honore & sanctificatione, non in passione desiderii, sicut & Gentes, quae spem non habent...

Rogo vos, Fratres, ut mihi indulgeatis, quia pro salute anime vestrae, cum grandi timore, & cum verecundia, de talibus rebus vobis admonere videor. Quia & hoc mihi expedit dicere, & vos oportet audire... Et ideo... rem ero ante tribunal Christi, si vobis non dixerim.

Gregorius Magnus in respons. ad interrogat. 407 10. Augustini, Anglorum Episcopi: Oportet legitima carnis copula non causa prolis sit, non voluptatis... Alias habent conjuges etiam de sua commixtione quod desicant... Nam cum Paulus Apostolus diceret, qui se continere non potest, habeat uxorem suam, statim subungere curavit; hoc autem dico secundam indulgentiam, non secundam imperium. Non enim indulgetur, quod licet & ipsam est. Quod enim indulgetur dixit, culpam esse monstravit. Et lib. 32. Moralium in Job. cap. 17. Tunc solum conjuges in admixtione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscantur. Et Pastor. cur. p. 3. admonit. 28. Admonendi sunt conjuges, ut suscipienda prolis se meminerint causa conjunctos; & cum immoderate admixtioni servientes, propagationis articularum in usum transferunt voluptatis, perpendant, quid licet extra non exeat, in ipso tamen conjugio conjugis jura transgrediantur. Unde necesse est quid crebris exortationibus deleant, quod pulchram copulae speciem admixtis voluptatibus faciunt. Hinc est enim quod peritus Medicus celestis Apostolus, non tam sanos instituit, quam infirmos... Quibus dum in magna honestate conjugii aliquid de voluptate largiretur, adjunxit: hoc autem dico secundam indulgentiam... culpa quippe esse innotuit, quod indulgeri perhibetur; sed quae tanto citius relaxetur, quanto non per hanc illicitum quid agitur, sed hoc, quod est licitum, sub moderamine non tenetur.

Jonas Aurelianensis Episcopus loco citato, cap. 6. piti sexto huic praefixit titulum: quod cum uxoris carnis commixtio gratia fieri debeat prolis, non voluptatis. Unde cap. 7. sic arguit: Si causa prolis uxor dicitur, & commixtio maris & feminae amore filiorum, non ardere libidinis debet exerceri, postquam

postquam fructum oriunda proles transactis uxoris
nerus indicaverit, quid coitus cum uxore, nisi
jam actum libidinis demonstrat, &c. ut supra num.
400. Et infra: Liquido igitur patet, quoniam si-
cut clarissimorum Doctorum dicta sanciant, & an-
tiqui conjugati Patres in exemplum sunt, provisus
a coitu uxorum praegnantium sit abstinendum.

409 S. Petrus Damian. l. i. epist. 15. dum non gignenda proles, sed ingentia deservimus voluptati, non mariti, sed proleclavii; non conjuges, sed potius amatores iure dicuntur.

410 Similia habent Hilarius Romanae Ecclesiae Diaconus in 1. ad Cor. 7. V. Beda ibid. S. Anselmus ibid. Magister Sententiar. in 4. dist. 31. Albertus Magnus ibidem a. 2. 1. S. Thomas ibidem q. 2. a. 2. S. Bonaventura ibid q. 3. Alensis 2. p. Summ. q. 147. memb. 2. Scotus in 4. dist. 26. Richardus de Media-Villa loco infra referendo. S. Antoninus 3. p. tit. 1. c. 20. Dionys. Carthus. in 1. Cor. 7. Gerson Compend. Theol. de Sac. conjug. uno verbo omnes Veteres. Teste namque Soto in 4. dist. 31. q. 1. a. 3. nemo Doctorum (ante Majorum) contradixit. Teste quoque Etio ibid. §. 7. Veteres omnes, & Scholasticorum praecipui... docent conjuges venialiter delinquere in actu conjugii, quando non intendunt proles procreationem, nec debiti redditionem, sed solum voluptatem, vel tentationem evadere periculosiorem.

411 Qua in re SS. Patribus, & antiquis Scholasticis, insignes hujus & praecedentis saeculi Scriptores accedunt. Accedit etiam Innocentius XI. in Decreto quo hanc condemnat propositionem: *Opus conjugii ob solum voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa & defectu veniali.*

Concludo itaque Sanctorum, veterumque Doctorum agmen verbis expressissimis clarissimisque S. Thomae loco citato: *Semper in actu matrimonii aliquod peccatum accidit, nisi hac intentione fiat conjunctio, ut proles procreetur, vel saltem ut debitum reddatur. Nam motus naturae solus tendit in prolem habendam absolutam, quae intentio non est recta, nisi ulterius referatur in Deum, ita ut proles quaeratur ad cultum Dei suscipienda & nutrienda. Et in fine corp. duobus solum modis conjuges abique omni peccato conveniunt, scilicet causa proles procreandae, & debiti reddendi. Alias autem semper est sibi peccatum ad minus veniale. Unde ad 2. dicit, quod si aliquis per actum matrimonii intendit vitare fornicationem in conjugio, non est aliquod peccatum; quia haec est quadam redditi debiti, quod ad bonum fidei pertinet: sed si intendat vitare fornicationem in se, sic est ibi aliqua superfluitas, & secundum hoc est peccatum veniale; nec ad hoc est matrimonium institutum, nisi secundum indulgentiam, quae est de peccatis venialibus. Et ad 4. quomvis intendere sanitatis conservationem non sit per se malum; tamen haec intentio efficitur mala, si ex aliquasimilitas intendatur, quod non est ad hoc deservit ordinatum. Sicut qui ex Sacramento Baptismi tantum salutem corporalem quaerere. Et similiter est in proposito de actu matrimoniali. Et in 4. dist. 31. in expt. litt. cum Hieronymo vituperat accessum viri ad uxorem impregnatum; non tamen ita quod semper sit peccatum mortale, nisi forte quando probabiliter timetur de periculo abortus. Haec tamen S. Thomas, qui, quod ait primo loco, intentionem suscipiendae proles non debere in prole sistere, sed ad Deum ulterius tendere debere, ita ut proles quaeratur ad cultum Dei suscipienda, &c. ex S. August. de sumpt. fit, qui l. 1. de nuptiis c. 4. sic ait: *nuptiae habent intentionem generandi regenerandos, ut qui ex eis filii nascuntur, in Dei filios renascantur. Quapropter qui non hac intentione, hac voluntate, hoc fine generant filios, ut eos ex membris hominis primi in membra transferant Christi... etiam si tanta sit observantia, ut, secundum matrimoniales ca-**

hulas, non nisi liberorum procreandorum causa concumbant, non est in eis vera pudicitia conjugalis. Et l. 4. contra Julian. c. 1. haec est enim, & esse debet piorum conjugum intentio, ut regenerationis generatio prepararetur.

CAPUT XLVI.

Satisfit objectionibus recentiorum Casuistarum, contra allatam SS. Doctorum, praecipuorumque Scholasticorum doctrinam.

Obijcies 1°. si actus conjugalis solum esset licitus ob filiorum procreationem debitivè redditionem, sequeretur 1°. cum non esse licitum ad vitandam fornicationem. Hoc autem est falsum. Quia ad vitandam fornicationem licitum est inire conjugium, juxta illud Apostoli, propter fornicationem autem uniusquique suam uxorem habeat, 1. Cor. 7. Ergo eundem ob finem licitus est conjugalis actus, secundum quod Apostolus addit ibidem: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu, ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Sequeretur 2°. non esse licitum decumbere cum uxore gravida, utpote ex qua nec sperari, nec intendi potest filiorum procreatio.

Sequeretur 3°. sterilibus & senibus decrepitis illicitum esse actum conjugalem, ob eandem rationem. Hoc autem esse videtur contra Ecclesiam mentem, quae dum matrimonio jungit personas steriles, & effetas, ipsis matrimonii usum concedit. Alias matrimonio jungendo eas monere deberet, ne utantur conjugio, saltem debitum petendo.

Sequeretur 4°. matrimonii statum esse multis peccatis venialibus obnoxium.

Respondeo ad primam sequelam, sanctos Doctores tradere, quod actus conjugii licitus non sit ad solum finem vitandi in se fornicationem. Ita S. Augustinus de bono conjugii c. 6. 7. & 10. cujus verba habes supra. S. Gregorius supra ad interrogationem 10. Augustini. Beda in 1. Cor. 7. S. Thomas in verbis relatis ex dist. 31. q. 2. a. 2. ad 2. Qui etiam in 4. ad Hannibaldum dist. 31. a. 3. ad 3. dicendum (inquit) quod semper in actu matrimoniali aliquod peccatum incidit, nisi hac intentione fiat conjunctio, ut proles procreetur... vel saltem ut debitum reddatur... vitatio autem fornicationis intentio non excusat à toto: quia aliter potest quis fornicationem vitare, scilicet penitus abstinendo. Non enim totaliter excusatur, qui facit minus malum, ut evitet majus, si possit utrumque vitare. Qui autem nullo amore proles, vel justitiae conjugalis, facit actum conjugalem, sed solum ad vitandam in se fornicationem, facit minus malum ad vitandum majus, cum possit utrumque vitare. Quia malum est obsequi concupiscentiae intra limites matrimonii, ut docet S. Augustinus supra, & S. Thomas ibidem a. 3. si quaeratur delectatio intra limites matrimonii, ut scilicet talis delectatio in alia non quaeratur quam in conjugio, sic est veniale peccatum. Hoc autem facit, qui nullo amore proles, nec justitiae conjugii reddenda, facit actum conjugalem ad vitandam in se incontinentiam. Reverti enim (juxta Augustinum supra relatum) obsequitur concupiscentiae intra limites matrimonii, quamvis ei obsequi non sit extra limites illius. Quia in matrimonio quaerit voluptatem, ne eam quaerat extra, eamque habeat pro fine, licet simul intendat abstinere à voluptate non matrimoniali. Quemadmodum tentatus ad carnes manducandas die prohibito, si ad hoc vitandum, velit se delectare in eis delicia-

torum piscium, ne delectet se in esu carniū, re-
ve à obsequiū concupiscentiā circa materiā
licitam, ne ei obsequatur circa materiā illicitam.
Et idē S. Thomā concinit S. Bonaventurā
in 4. dist. 31. a. 2. q. 2. ubi quærit, *an coitus
conjugalis causā fornicationis vitandā, possit esse
sine omni peccato veniali?* Et respondet, *quod qui
coit causā fornicationis vitandā, aut hoc est in se,
aut in altero? Si in altero, ut reddat debitum,
hoc est pure justitiæ. . . qui verò coit causā forni-
cationis vitandā in se, in hoc semper peccat venia-
liter.* Et hæc opinio (ait Richardus de Media-
Villa in 4. dist. 31. a. 3. q. 2.) est communior. Et
(ut Dominicus Soto ait ibidem q. 1. a. 4.) gra-
vitas est numero Patrum protegitur. Denique
communiter tenetur, ait Angelus de Clavatio ver-
bo debitum n. 22.

417 Nec obstant verba illa Apostoli: *Revertimini
in ipsam, ne tenet vos satanas propter inconti-
nentiam vestram.* Hoc enim Apostolus declarat
se dixisse secundam indulgentiam, id est secundam
veniam. Quæ verba culpam venialem evidenter
denotant, communis est doctrina & interpretatio
SS. Patrum, secundum quam Concilia exponi
jubent S. Scripturam. Videri potest Tridentinum
sess. 4. Enimverò præcipua laxata disciplina cau-
sa est recessus à sanctissima purissimaque doctrina
SS. Patrum, uti to. ostendimus, specialiterque
offendi potest ex pluribus laxissimis & licentiosissi-
mis opinionibus nonnullorum Casuillarum, qui-
bus habenas laxat conjugatis circa fordidas vol-
uptates, quas referre pudor est.

418 Neque ex eo quod licitè, ex motivo vitandæ
incontinentiæ, conjugium inear, consequens est
quod licitè ex eodem solo motivo postea actus
conjugii exerceatur. Quia (præter dicta cap. 18.
num. . . .) qui tali motivo matrimonium in-
it, non necessariò sic dispositus est, ut velit ex eo
solo motivo postea matrimonium uti; sed, si ani-
mo planè casto velit matrimonium inire ad vitan-
dam incontinentiam, sic apud se statuit: quia fra-
gilitati meæ timeo à fordidis incontinentiæ, illi
me statui dedam, in quo minus sit earum pericu-
lum. In illo namque officium conjugis in timore
Dei exercendo, amore posteritatis, vel justitiæ
conjugalis, adjuvante gratiâ tanti Sacramenti,
minus tentabor à desiderio faciendi extra matri-
monium, quod in matrimonio licitè facio.

419 Ad secundam sequelam. Respondeo 1°. eam
invidiosè proponi, ad reddendam doctrinam
Sanctorum populo odiosam. Hoc enim non se-
mel expertus sum ab adversariis fieri ad suscitand-
as vociferationes vulgi, sæculi corrupticulis assueti,
magis quàm in castissima Sanctorum, præcipuo-
rumque Theologorum doctrina versati. Sed propter
infanas ejusmodi vociferationes, animaleque
judicium vulgi carnalibus dediti, abjicienda non
est castissima doctrina Sanctorum. Et idē

420 Respondeo 2°. esse licitum decumbere cum
conjugæ gravida, ad justitiam conjugalem ipsi pe-
tenti reddendam: reddere enim conjugis debitum,
ne fornicando damnabiliter peccet, ad personam per-
tinet conjugalem, ut Augustinus supra dicit.

421 Respondeo 3°. unanimum esse doctrinam
Sanctorum, quod illicitum sit debitum exigere
ab uxore gravida, postquam venter ipsius sic in-
tuit, ut superfœtatio sperari non possit, uti ca-
pitæ præcedenti vidimus. Ita enim Clemens Ale-
xandrinus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus,
Hilarus Diaconus, Jonas Aurelianus, solidè
comprobantes, eos qui fecus faciunt, inconti-
nentes, irrationabilesque esse, nec voluptatibus suis
modum ponere; imò vix non sequi putidam Ma-
hometi regulam, *uxores vestre sunt aratura vobis:
indate araturam vestram ad libitum.* Propter quod
ipsi præmentia imponitur in Pœnitentiali Romano

tit. 7. c. 9. & 10. Sicut & in Pœnitentiali Bedæ c. 22
& 10. *Non tamen semper hoc est peccatum mortale*
(inquit S. Thomas in 4. dist. 31. in exposit. text.) *nisi
forte quando probabiliter timetur de periculo abortus.*

Ad tertiam sequelam. Respondeo, si vera sit
Augustini regula, ab aliis etiam communiter SS.
Patribus tradita, *concupiscentiæ necessariæ, causâ gene-
randi, inculpabilis, & solus ipse nuptialis est.* En-
chirid. 78. *complexus carnalis propter solos riguen-
dos filios adhibendus est.* L. 2. de consensu Evang.
c. 1. *reddere tamen conjugi, ne fornicando damna-
biliter peccet, ad personam pertinet conjugalem:*
Ex ea conficitur, steriles, & valde senes, secun-
dum Augustini doctrinam, posse quidem redde-
re, sed exigere non posse debent. Idque Augu-
stinus ipse declarat, dum 3. contra Julian. 21.
dicit, *quod conjugalis pudicitia nec menstruatis,
nec gravidis utitur feminis, nec ejus ætatis, quæ
certum est eas jam concipere non valere.*

Verum (inquam adverſarij) inde sequeretur,
senes non posse licitè inire matrimonium. Ver-
rum (inquam ego) conjugium non solum propter
filiorum procreationem, sed etiam propter ipsam
naturalem in diversis sexu societatem, bonum esse
docet Augustinus de bono conjugali c. 3. co-
ergo sine iniuri potest à senibus, intendendo castè
vivere; vel matrimonio bene uti, reddendo; non
exigendo debitum. Et idē matrimonium ipsis
Ecclesia permittit. Dumque permittit, necesse non
est ut ipsos moneat de non exigendo debito; sicut
dum matrimonio juvenes jungit, necesse non est
ut ipsos moneat, ne ob solam voluptatem matri-
monio utantur. Frustrâ namque id moneat,
sciens monitum istud ab ipsis vix, aut ne vix qui-
dem servandum; melius proinde esse in ipsis dis-
simulare minus malum, quàm de eo cavendo ip-
sos moneat, cum periculo mortificæ inconti-
nentiæ ipsorum extra matrimonium. Quam etiam
ob causam Confessarii, prudentiam Apostoli imi-
tantes (dissimulantis minus malum, &c.) ut plu-
rimum dissimulare debent cum conjugibus, qui
se se continere vix aut ne vix quidem possunt, ut
debitum frequentius exigant, quàm matrimonii
finis permittat. Interrogati tamen à conjugibus,
an illud licitè exigant ad vitandam in seipsis for-
nicationem, respondere debent, sanctos Patres id
ipsis non permittere. Tametsi enim vitare in se-
ipsis fornicationem medio licito, rationale sit,
tale medium non est matrimonii usus, ob fines,
ob quos matrimonium non est institutum, nisi se-
cundum indulgentiam, quæ est de peccatis ve-
nialibus.

Ad quartam sequelam. Respondeo id quod
assumitur usque ad id verum esse, ut propterea in
Evangelio Petrus dicat, *quod non expedit nubere,*
atque id ipsum Augustinus frequenter inculcet in
libro de bono conjugali, & in lib. de S. virgin-
tate. Unde 4. Soliloq. 10. dicit, *conjugem, qui
hac in parte nunquam excelsit, magis esse mi-
rabilem, quàm imitabilem.* Et cap. 13. citati lib.
de bono conjugii, quod hoc tam magnum est, ut
*multi homines facilius se totâ vitâ ab omni concu-
bitu abſtineant, quàm modum teneant non concubendi,
nisi prolis causâ, si matrimonio copulantur.* Nam
(inquit) *quem tandem audivimus inter familia-
ria colloquia, sive eorum qui conjugati sunt, sive
qui fuerunt, indicantem vobis, nunquam se conjugii
esse commixtum, nisi sperando conceptum? Quod er-
go præcipiunt conjugatis Apostoli, hoc est nuptiarum;
quod autem venialiter concedunt, aut quod impe-
dit orationes, non cogunt nuptia, sed serunt, id
est tolerant minus malum, ad cavendum majus.*

Objicies 2°. matrimonium est ordinatum in re-
medium concupiscentiæ. Ergo licitum est uti ma-
trimonio in remedium concupiscentiæ.

Respondeo negando consequentiam. Ob ea quæ
dicitur

dixi in fine responsionis ad primam & tertiam sequelam objectionis precedentis. Itaque matrimonium ceteris ordinatum est in remedium concupiscentiæ, quatenus per Matrimonii Sacramentum confertur gratia coercitiva concupiscentiæ, & quatenus ratione operum licitorum in matrimonio, concupiscentia minor exurgit, ut explicat Augustinus l. 1. de nupt. & concupisc. c. 10. Status quippe matrimonialis licet concupiscentiæ non permittat fructualem, seu amorem voluptatis propter se, permittit usum, amore filiorum, iustitiaeque conjugalis, siquæ facit quod concupiscentia non ita stimulet ad usum fornicarium, adulterium, contrahaturalem, &c.

427 Obijcies 3°. dum SS. Patres aiunt usum conjugii, causâ vitandâ in se fornicationis, non esse immanem ab omni peccato, commodè intelliguntur de iis qui intendunt vitare fornicationem fatiando suam concupiscentiam, id est exercendo actum conjugalem causâ voluptatis: secus de iis qui actum illum exercent causâ sanandâ concupiscentiæ.

428 Respondeo argumentum illud non esse nisi speciosum, deceptoriumque sophisma. Ut enim non fatietur, sed sanetur concupiscentia, usus illius referri debet ad id propter quod a natura, Deoque Authore naturæ institutus est; utique ad procreantem, vel iustitiam conjugalem adimplerentem. Dum enim ultra istam necessitatem progreditur, iam non rationi, sed libidini obsequitur, inquit Augustinus supra. Jam proinde non sanatur, sed fatiatur concupiscentia. Tunc enim fatiatur, quando conceditur ei id quod postulat. Tunc sanatur, quando ei fatiatur & obeditur intra limites matrimonii, ne ei fatiatur & obediatur extra limites matrimonii, ut dictum est in responsione ad sequelam primæ objectionis. Ut ergo fatiatur, non fatietur concupiscentia, usus illius contineri debet intra fines matrimonialis institutionis. Si enim ultra illos progreditur, Augustino iudice, ei, non rationi, homo obsequitur.

429 Obijcies 4°. copula matrimonialis, præter generationem proli, debet redditionem, alios fines habet, videlicet, ut vitetur periculum incontinentiæ, &c. juxta illud Gersonis in Compend. Theol. tit. de vitio in fine desumptum ex confess. Bonav. p. 14. c. 2. *concupiscentia matrimonialis... licet sit tripliciter, vel scilicet causâ proli ad honorem Dei & cultum; vel causâ reddendi debiti, dum exigitur; vel causâ fornicationis vitandæ.* Ita Bonæ-ſpei in sua Noctua Belgica, &c.

430 Respondeo negando antecedens. Quod non bene probatur ex Gersonis, utpote integrè non relato. Neque enim Gerson simpliciter dicit, concubitus illum esse licitum causâ fornicationis vitandæ; sed (cum Bonaventura supra relato) sic: *causâ fornicationis vitandæ, non quidem in se, sed in sua conjugæ.* Quod idè advertearius omisit, quia contra sententiam suam esse non ignoravit.

431 Obijcies 5°. quando Augustinus dicit, esse peccatum veniale, conjugalem actum exercere, præcisè ad vitandam in se fornicationem, per peccatum veniale, non intellexit peccatum propriè dictum, sed intellexit aliquid de se licitum, ad vitam tamen æternam non ordinatum, sive non beatificum. Ita subtilis quidam Recentior in Noctua Belgica n. 133. id se colligere putans ex illis Augustini verbis 4. contra Julian. 3. *hoc ergo amore Creatoris opus est ut bonum beatificum sit, & pudicitia conjugalis.* Aliàs (inquit) cum Apostolus (postquam 1. Cor. 7. dixit: *propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat*) addat, se hoc dixisse secundum veniam, seu indulgentiam, & Augustinus de bono conjug. c. 10. subjungat, *absurdissimè dicit, non peccasse, cui venia datur, Augustinus vellet Apostolum dedisse veniam ad*

Temp. III.

committendum peccatum veniale propriè dictum.

432 Respondeo negando antecedens. Quia glossa illa adeo violenta est, & ab obvio sensu aliena, ut manifeste sit Augustini tortura, à Doctoribus communiter omnibus rejecta, qui Augustinum intelligunt de peccato veniali propriè dicto. Quod Augustinus ipse patenter denotat l. 5. contra Julian. c. 9. *Apostolum audiam fideles Christi, qui sunt consilio colligati, ut ex consensu temperant, quo vacent orationi; & cum in idipsum redeunt propter intemperantiam suam, noverint etiam inde dicere Deo: dimitte nobis debita nostra: quod enim secundum veniam à tanto Doctore dicitur, usque ignoscitur, non subicitur.* Per debita namque in Oratione Dominica, haud dubiè intelliguntur peccata propriè dicta, non præcisè opera ad vitam æternam non ordinata.

433 Neque idè Apostolus dedit veniam ad propriè peccandum venialiter. Dicendo enim, *hoc dico secundum indulgentiam* (Græcè habetur, secundum ignoscensiam) absolute & simpliciter id non permittit, sed comparativè, quasi diceret, melius esse ut revertendo in idipsum, ad vitandam periculosiorem tentationem satans, venialiter peccent, quam mortaliter, periculosiori tentationi succumbendo.

434 Obijcies ultimò: quamvis illicitus sit actus conjugii ob voluptatem immoderatam: secus ob moderatam. Sic cum pluribus aliis Novioribus idem Author tam in Noctua, quam disput. 8. de matrim. n. 26. & 27.

435 Respondeo negando antecedens: tum quia damnatum ab Innocentio XI. ut vidimus n. 411. Nam dum Innocentius XI. 65. propositiones damnavit, non damnavit propositiones à nullo Catholico Scriptore traditas; sed partim ex diversis vel libris, vel thesibus, seu scriptis excerptas; & partim noviter adinventas, ut ipsemet declarat in Proemio Decreti sui. Nullus verò Scriptor Catholicus, imò ne hæreticus quidem, unquam asseruit, conjugalem actum esse licitum ob voluptatem immoderatam. Tum quia omnes SS. Patres, supra relati, merito docent, omnem voluptatem carnalem, propter se amatam & questitam, esse immoderatam ex parte finis. Quia scilicet excessus est debita moderationis, quando voluptati ceditur ob indebitum finem. Quod fit quando ceditur propter ipsam. Propter quod Augustinus l. 5. contra Julian. c. 5. Juliano solum libidinis excessum culpanti sic respondet: *quid enim te adjuvat, quod reprehendere videris ejus excessum, cuius approbas motum, ad alium quam voluptatis finem non relatum? Tunc enim excedit limitem, quando ejus motibus ceditur.* Sapiens certè non approbat, nec concubitus propter voluptatem ipsius concupiscit. Imò Eccl. 23. Sapiens orat: *aufer à me ventris concupiscentias, & concubitus concupiscentia non apprehendas me.* Denique immoderatam esse exactionem omnem debiti conjugalis, quæ fit præter causam procreandæ proli, Augustinus, relatus can. *quidquid* 32. q. 2. expressè docet, vitium esse dicens in ipsa quoque immoderatiore exactione debiti carnalis, *quam eis secundum veniam concedit Apostolus, ut etiam præter causam procreandi sibi miscantur, addens quod eos pravi mores ad talem concubitus impellant.*

CAPUT XLVII.

Illicitam esse debiti exactionem à conjugæ menstruata, Scriptura & Patres docent.

436 TAM redditionem, quam exactionem debiti, tunc esse peccatum mortale, docent Scotus, Richardus à Media-Villa, Lyranus, Petrus Soto, Estius, & Hestellus in 2. p. Catech. c. 135. *Petitionem esse peccatum mortale, sed redditionem*
Yyy

esse veniale docent S. Bonaventura, & Sylvester. Tam petitionem quam redditionem solum esse peccatum veniale censent Petrus Paludanus, Cajetanus, Alphonsus à Castro, Victoria, Dominicus Sotus. S. Thomas ubi supra q. 3. dicit, quod mulier tunc debet maritum avertere precibus & monitis: *samen finaliter, si vir non desistit à petitione, debet debitum reddere possenti.* Nec propterea (inquit) consentire peccato viri censenda est, nisi voluntarie debitum reddat: *quando enim involuntaria est, magis patitur quam consentiat.* Si tamen innaturalis & quasi continuus sit ejusmodi fluxus, cum S. Thoma in 4. dist. 32. a. 2. quasi tunc. 2. in corp. Authores ferè conveniunt virum tunc posse peccare. Quia nimis durum esset perpetuo abstinere.

437 Quidquid de eo sit, Levit. 18. sic habetur: *ad mulierem, qua patitur menstrua, non accedes. Et c. 20. qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, interficientur ambo de medio populi sui.* Quod (excepta poena mortis) etiam tempore novi Testamenti sine dubio custodiendum esse, docet Augustinus l. 3. qq. in Levit. c. 64. Quod Dominus videtur (inquit) etiam per Prophetam Ezechielem significasse, qui c. 18. inter illa peccata, quae non figurantur, sed manifeste iniquitatis sunt, etiam hoc commemorat, *ad mulierem menstruatam si quis accedat. Et inter justitiae merita, si non accedat. Qua in re, non natura damnatur, sed concipiendae proli noxium prohibetur, ob periculum ne proles tunc concepta, lepra vel elephantia inficiatur, ut S. Hieronymus cap. 45. relatus asserit.*

438 Et ideò Clemens Romanus episc. ad Jul. sic monet: *observet unusquisque, ne menstruatæ mulieri miscatur: hoc enim execrabile dicit lex Domini.* Ita etiam Hieronymus ubi supra, & in Istaia dicens quod tunc viri abstinere debent à mulieribus. Jonas Aurelianensis l. 2. Institut. Laic. c. 10. dicens quod id SS. Patrum documenta declarant. Haymo Halberstatis Episcopus in cap. 64. Ista S. Thomas in 4. dist. 32. a. 2. quasi tunc. 2. & 3. In Pœnitentia Bedæ c. 2. de fornic. 30. dierum poenitentia mulctatur, qui ad uxorem tempore menstrui fluxus accesserit.

CAPUT XLVIII.

Exorbitantes opiniones, in quas prolapsi sunt, qui à doctrina Sanctorum cap. 45. & 46. relata recesserunt.

439 Tales quippe omnino videntur (hac ipsa in materia) opiniones sequentes, à SS. Patrum doctrina profectò alienissimæ.

440 Prima: uxor, statim post copulam se invertens, ut semen emittat, ne concipiat, peccatum lethale non admittit, si aliqua causa rationabilis excuset, v. g. periculum mortis in partu, aut labor magnus, & magnum detrimentum in illo retinendo. Fagundez apud Dianam p. 10. tr. 14. resol. 55.

441 Secunda: non peccat mortaliter conjugatus, absente uxore à domo, seipsum libidinosè tangens, absque periculo pollutionis. Palao apud Gobat tr. 10. de matrim. n. 660.

442 Tertia: licitum est inchoare copulam cum uxore, & postea, ob morbi periculum, de consensu ipsius se retrahere, quamvis ex hoc aliquando sequatur pollutio. Diana p. 10. tr. 6. ref. 37.

443 Quarta: quando copula ob circumstantiam extrinsecam interdicitur conjugibus, v. g. propter notabile periculum sanitatis, vel abortus, vel propter Ecclesie prohibitionem, ob iniquè contractam cum altero conjugè affinitatem, delectationes morosa & tactus impudici, secluso periculo pollutionis, non sunt ipsis mortaliter mali. Gobat ibidem n. 663. etiam inde exurgant motus carnis,

& distillationes prævisa. Idem n. 665.

Quinta: non peccat conjuges in signum amoris conjugalis se amplectentes, quamvis prævideant fecuram inde pollutionem. Diana loco citato.

445 Sexta: oscula, tactus, amplexus non impudici, in signum confectum benevolentiae, liciti sunt sponsis de futuro, licet adit periculum pollutionis. Gobat n. 671.

446 Septima: postquam vir feminavit, & se retraxit, uxore, quæ nondum feminavit, manente valde irritatà libidine, potest ipsa, absque mortali, tactibus se excitando feminare. Sanchez apud P. Mendo in flatera dissert. 5. q. 13.

447 Octava: inchoatio copulae in vase præposito, intentione majoris delectationis, excitationisque ad eam perficiendam in vase debito, non est mortale peccatum, secluso periculo pollutionis. Leonardus Ovandus & alii apud Mendo ibidem q. 14.

448 Pluribus aliis ejusmodi opinionum monstris proferendis superfedeo: pudor profectò fuit istas proferre. Sed pudor earum Authoribus major esse debuit, eas tradere. Quod non fecerunt, si à sanctissima Sanctorum Theologia non recessissent, & præ oculis habuissent, matrimonium esse Sacramentum, ejus sanctitas, nec ex toto, nec ex parte excusare potest opiniones à Christiana pudicitia & sanctitate usque adeò exorbitantes, Apostolo 1. Thessal. 4. conestante: *hæc est enim voluntas Dei sanctificatio vestra... ut sicut unusquisque vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderii, sicut & Genes quæ ignorant Deum... Non enim vocavi nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.* A voluntate illa Dei, sanctitateque Christianissimi, & Sacramenti Matrimonii, nemo non videt opiniones illas excessivè nimis deviare.

CAPUT XLIX.

Peccata conjugatorum recensentur.

449 Sanctus Antoninus 3. p. tit. 1. c. 20. novem Senumerat casus, quibus conjuges in actu conjugali mortaliter peccant.

450 Primus casus est propter intentionem effrenatæ libidinis, quando utique intentio fertur extra limites matrimonii, ita ut concubitus fieret cum quacumque alia, si sibi occurreret, vel cum eadem, tametsi non foret uxor. Quomodo etiam mortaliter peccat, qui uxorem cognoscens, ad aliam intendit, quam carnaliter diligit.

451 Secundus casus est propter locum in quo fit, ut si citra grandem necessitatem fiat in loco sacro, vel tam patente, ut alii inde graviter scandalizentur.

452 Tertius casus est propter modum contra naturam, estque semper mortale, si non servetur vas debitum, vel si servato debito vase semen voluntariè fundatur extra, prout fecit Onan filius Judæ. Si autem servato debito vase vir absque necessitate accedat à tergo more bestiarum, ob solam voluptatem, Paludanus dicit esse mortale. Sed S. Antoninus cum S. Thoma in 4. dist. 32. in fine dicit communiter solum esse veniale. Neque enim per hoc impeditur generatio proli, tametsi modum illum, tamquam bestialem, Confessarius durè debeat increpare. Similiter quando vir succumbit, & femina supergreditur, peccatum esse mortale censent Paludanus & Henricus Gandavenis. Sed (absente periculo fundendi semen extra vas) communis opinio est quod solum sit grave in linea peccati venialis. Modum tamen illum, utpote non conjugalem, & ne à bestis quidem præciticatum, denique valde dedecentem, & animum valde libidinosum demonstrantem, Confessarius debet graviter oburgare,

uxoresque monere, quòd tali modo non debeant, nec possint reddere.

453 Quartus casus est propter probabile periculum abortus, ubi per experientiam innotebit, exemploque non uno vir didicit, uxorem abortui subiectam esse, si tali vel tali situ, vel frequentiori copulâ ad eam accedatur. Quo casu non dubium est, accessum talem ex illa circumstantia reddi mortiferum, maxime dum periculum est, ne proles edatur mortua, absque possibilitate conferendi ipsi baptismum. Tunc namque ejusmodi accessum aliqui perperam excusant hac ratione, quòd melius sit proli sine vita & baptismo nasci, quàm omnino non esse: cum ratio ista parum sit christiana; imò contraria Oraculo Christi: *melius erat ei, si natus non fuisset homo ille.* Suam proinde incontinentiam, nimiamque lubricitatem coëccent viri illi, eluantque convenienti poenitentia. Deinde aliquandiu abstinentes ab usu conjugii, Deum interim elemosynis, sacrificiis, jejuniis, magnis & ferventibus precibus, aliisque operibus bonis deprecantur, pro suscipienda prole, quæ perveniendo ad baptismum, Deum laudet in æternum. Quo factò, cum Dei timore, castitate, speque divinæ misericordiæ poterunt convenire.

454 Quintus casus est propter tempus menstrui ordinarii. De quo satis dictum cap. 48.

455 Sextus casus est propter periculum pollutionis, dum scilicet copulam præveniunt tactus ad eò impudici, ut ante copulam pollutio sequatur, vel periculum sit ne sequatur. S. Antoninus idem docet pro casu quo conjuges diu insistant sordidus illis tactibus, incendendo siffere in illis, non autem venire ad copulam conjugalem. Quia diurni illi tactus, per se loquendo, nati sunt adferre periculum pollutionis.

456 Septimus est propter negationem debiti. Ad quod reddendum conjuges sub mortali tenentur, sive formaliter & expresse, sive virtualiter & implicite petatur, nisi causa aliqua, rationabilis hic & nunc excuset, ut si reddi nequeat absque notabili incommodo, vel periculo gravis morbi. Non excusat tamen titulus devotionis seu intentæ Communionis, si comparata absolutè exigat, ut periculum sit incontinentiæ ipsius. Peccat tamen (secundum Ethum) mortaliter; secundum D. Thomam venialiter, sed graviter in linea peccati venialis, qui tam frequenter & assidue petit, ut impediatur tempora orationi & reverentiæ erga S. Communionem debita. Quia actus matrimonialis rationem deprimit propter carnalem delectationem, idèdque hominem reddit ineptum ad spiritualia. Est idèd in diebus, in quibus præcipue spiritualibus est vacandum, non licet petere debitum, ait S. Thomas in 4. dist. 32. q. 1. a. 5. quæst. 1. Non esse tamen mortale, docet quæstiunculâ 2. Videri possunt plures hac de re canones 33. q. 4. quos inter canon sciatis sic habet: *Si panes propositionis non poterant ab eis, qui uxores suas tetigerant, comedere; quanto magis panis ille, qui de celo descendit, non potest ab his qui conjugaliibus paulo antè habere complexibus, violari atque contingi. Non quòd nuptias condemnemus, sed quòd eo tempore, quo carnes Agni manducaturi sumus, vacare operibus carnis non debeamus.* Denique (post multos SS. Patres) S. Carolus Borromeus in Instructioibus conjugatos monet, *ut in magnis anni solemnitatibus, diebusque Dominicis, ex Nicolai I. Rescripto, diebus jejuniorum, & certo tempore orationi assignato, & quibus diebus Eucharistiam sumpturi sunt, sumserint, à copulatione actuque matrimonii, quantum possunt, de communi consensu abstantent.* Ita ille, conformiter Apollonio 1. Cor. 7. *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu, ad tempus, ut vacetis orationi.* Quod Tom. III.

si conjuges observarent, fieret *ut ipsa matrimonii bona majori in dies divine gratiæ cumulo augeti sentirent*, uti Catechismus Romanus docet p. 2. de Matrim. Sacram. n. 38.

Non excusat etiam ab obligatione reddendi debitum prætextus paupertatis, seu impotentie alicuius tot proles. Hoc enim titulo debitum negare, est diffidentia quædam de divina providentia, quæ Deus dans benedictionem uteri, dat etiam frequenter benedictionem temporalis boni, sive faciendo ut tot inter liberos nascatur unus qui familiam promoveat, sive aliter.

458 Octavus casus est propter impedimentum exigendi debitum, ratione voti, vel contractæ affinitatis. Ita Doctores communiter.

Novus, propter notabile nocumentum, quod per immoderatum veneris utrum, aut suæ, aut conjugis sanitati comparat inferit.

459 Ultimum casum D. Antoninus (cum S. Thoma) esse dicit propter adulterium manifestum compartis. In quo si perseveret, pars innocens tenetur (inquit) ab eo se quoad thorum separare, ne censeatur particeps adulterii ipsius, scandalum non cavendo, debitamque correctionem committendo, cap. *si vir sciens* de adulterio.

CAPUT L.

Fide certum est, multas ob causas, divortium, seu separationem inter conjuges; quoad thorum & cohabitationem, Ecclesia judicio fieri posse.

460 Sic enim Tridentinum definit sess. 24. can. 8. post Alexandrum III. & Innocentium III. tit. de divortis.

461 *Prima causa est adulterium, juxta illud Math. 5. omnis qui dimiserit uxorem suam, exceptâ fornicationis causa, facit eam mæchari.* Uxorem tamen adulteram vir dimittere non potest. si & ipse reus foret adulterii, cap. *significasti*, & cap. *ex literis* de divortis. Nec vir uxorem dimittere potest, quæ ipsum mortuum probabiliter credens, ob longam ipsius absentiam, alteri nupsit, si certior facta de vita prioris mariti, relicto secundo, ad eum statim reverti voluit. Nec in casu, quo uxor fraudulenter cognita est ab aliquo sub mariti specie lectum subintrante. Nec si vi fuerit oppressa. Nec si eam post adulterium commissum receperit & cognoverit. Ita Doctores passim ex variis canonibus colligunt, addentes 1. quòd uxorem adulteram poenitentem & emendatam vir recipere possit, christianæque benignitatis sit ut recipiat, licet ad id non teneatur. 2. quòd proprio judicio uxorem adulteram in foro externo dimittere non possit (licet possit in foro conscientiæ, utendo facultate sibi datâ in Evángelio) sed Judicis duntaxat Ecclesiastici. 3. quòd par quoad hoc jus sit viri & uxoris. 4. quòd uxor à viro dimissa, ad eum redire teneatur, si revocata fuerit. 5. quòd vir cogi non possit ad recipiendam uxorem adulteram, quamvis post sententiam divortii, ipsamet adulterium commiserit. 6. denique quòd vir, occulto adulterii reus, divortium ab uxore publicè adultera sine peccato petere nequeat; imò Judicis sententiâ dimissam, recipere, maritalique affectu tractare teneatur, uti docent S. Thomas in 4. dist. 35. q. 1. a. 6. ad 5. Et S. Antoninus 3. p. tit. 1. c. 21. §. 6.

462 *Secunda causa est lapsus alterius conjugum in heresim vel apostasiam, cap. de illa, & cap. quanto de divort.* Justam etiam divortii causam esse, quando conjugum alter, alterum instigat ad mortale peccatum, nec monitus desistit, docet S. Antoninus p. 3. tit. 1. c. 21. §. 7. Ob conjugis tamen crimina, ex quibus alteri nullum imminet periculum.

lum, anima vel corporis, divortium fieri non debet, cap. *quævis* de divort.
 463 *Tertia causa* est fœvitia conjugis tanta, vel furor, quod compars ei cohabitare nequeat absque periculo vite, cap. *litteras* de restit. spoliat. Quod aliqui extendunt ad casum, quo alteri cohabitare nequeat absque periculo ejusdemque mali, cujus metus cadit in constantem virum. Gobat tr. 10. h. 716. & 717. post Sanchez l. 10. de matrim.

disp. 18. exemplificantes in mutilatione, effusione oculi, verberatione tam gravi, ut notabiliter excedat modum verberandi, viro in uxorem delinquentem jure permittum. Sed hic laxanda non sunt habenda, comparandaque gravitas mali quod jure timetur, cum gravitate mali quod est in divortio, ne absque gravissima causa conjux a conjuge separetur.

Quæcumque hæc scripsi, S. Matris Ecclesie judicio humiliter submitto, & pro non scripto haberi volo, siquid ei displicuerit.

LAUDETUR JESUS, LAUDETUR VIRGO MARIA:
 OMNIBUS IN NOBIS REGNENT PER SÆCULA CUNCTA.

FINIS.

